

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
1. GİRİŞ.....	8
1.1. TAHSİN YÜCEL'İN HAYATI.....	8
1.2. TAHSİN YÜCEL'İN ROMAN VE ÖYKÜ ANLAYIŞI.....	13
1.3. ESERLERİ.....	19
1.3.1. ÖYKÜLERİ.....	19
1.3.2. ROMANLARI.....	20
1.3.3. DENEMELERİ.....	20
1.3.4. ANLATILARI.....	20
1.3.5. MASALLARI.....	21
1.3.6. İNCELEMELERİ.....	21
1.3.7. ARAŞTIRMALARI.....	21
1.3.8. ÇEVİRİLERİ.....	21
1.3.9. ÖDÜLLERİ.....	25
2. TAHSİN YÜCEL'İN ROMAN VE ÖYKÜLERİNDE KİŞİLER.....	26
2. 1. TAHSİN YÜCEL'İN ROMANLARINDA KİŞİLER.....	31
2.1.1. ERKEKLER.....	31
2.1.1.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR.....	31
2.1.1.1.1. SAYMANLAR	31
2.1.1.1.2. KAPICILAR.....	32
2.1.1.1.3. GAZETECİLER.....	36
2.1.1.1.4. BANKA MÜDÜRLERİ	37
2.1.1.1.5. NÜFUS MÜDÜRLERİ	38
2.1.1.1.6. DOKTORLAR	38
2.1.1.1.7. AVUKATLAR	39
2.1.1.1.8. GAZİNOCULAR.....	39
2.1.1.1.9. TÜCCARLAR.....	40
2.1.1.1.10. İŞ ADAMLARI.....	41

2.1.1.1.11. TRAFİK POLİSLERİ.....	41
2.1.1.1.12. HALK ÂŞIKLARI	42
2.1.1.1.13. HALK HEKİMLERİ	43
2.1.1.1.14. KUNDURACILAR	43
2.1.1.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR.....	43
2.1.1.2.1. AYDIN GÖRÜNENLER.....	43
2.1.1.2.2. AYDINLAR	54
2.1.1.2.3. ÖĞRENCİLER	57
2.1.1.2.4. KATİLLER.....	60
2.1.1.2.5. KAÇAKÇILAR.....	61
2.1.1.2.6. EŞCİNSELLER	61
2.1.1.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR.....	62
2.1.1.3.1. SAPLANTILI KİŞİLER.....	62
2.1.2. KADINLAR.....	69
2.1.2.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR.....	69
2.1.2.4.1. GÜNDELİKÇİLER.....	69
2.1.2.4.2. GALERİCİLER.....	70
2.1.2.4.3. BANKA MEMURLARI.....	72
2.1.2.4.4. ÖĞRETMENLER.....	73
2.1.2.4.5. EBELER.....	73
2.1.2.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR.....	74
2.1.2.2.1. AYDIN GÖRÜNENLER.....	74
2.1.2.2.2. ÖĞRENCİLER.....	76
2.1.2.2.3. EV HANIMLARI	79
2.1.2.2.4. HAYAT KADINLARI.....	83
2.1.2.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR.....	85
2.1.2.1. SAPLANTILI KİŞİLER.....	85
2.1.3. ÇOCUKLAR.....	89

2.2.TAHSİN YÜCEL’İN ÖYKÜLERİNDE KİŞİLER.....	91
2.2.1.ERKEKLER.....	91
2.2.1.1.”BEN” KİMLİĞİYLE KARŞIMIZA ÇIKANLAR.....	91
2.2.1.2. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR.....	92
2.2.1.2.1. ÖĞRETMENLER.....	92
2.2.1.2.2. ŞAİRLER	98
2.2.1.2.3. YAZARLAR	100
2.2.1.2.4. RESSAMLAR	101
2.2.1.2.5. HUKUKÇULAR	103
2.2.1.2.6. BAYTARLAR	104
2.2.1.2.7. POSTACILAR	105
2.2.1.2.8 DÜZELTMENLER	106
2.2.1.2.9. ÇÖPÇÜLER	106
2.2.1.2.10. GÜREŞÇİLER	107
2.2.1.2.11. HALK ÂŞIKLARI.....	108
2.2.1.2.12. ESNAFLAR.....	109
2.2.1.2.13. İŞ ADAMLARI.....	109
2.2.1.3. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR.....	111
2.2.1.3. 1.ÖĞRENCİLER.....	111
2.2.1.3.2. ASKERLER	103
2.2.1.3.3. SUÇLULAR.....	104
2.2.1.4. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR.....	115
2.2.1.4.1. YABANCILAŞANLAR.....	115
2.2.1.6. KİŞİLİK BÖLÜNMESİ YAŞAYANLAR.....	119
2.2.1.5. HASTALIK ÇEVRESİNDE TANITILANLAR.....	121
2.2.1.5.1. FİZİKSEL ÖZRÜ OLANLAR.....	121
2.2.1.5.2. AKIL HASTALARI	122
2.2.1.6. YABANCI KONUMDA OLANLAR	123

2.2.2. KADINLAR	125
2.2.2.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR.....	125
2.2.2.1.1.2. HEMŞİRELER.....	125
2.2.2.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR.....	125
2.2.2.2.1. HAYAT KADINLARI.....	125
2.2.2.2.2. YAŞLI KADINLAR.....	127
2.2.2.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR.....	135
2.2.2.3.1. NESNELERLE İLETİŞİM KURANLAR.....	133
2.2.3. ÇOCUKLAR.....	137
2.3.4. HAYVANLAR	137
3. SONUÇ.....	142
4. KAYNAKLAR.....	149
6.ÖZET.....	157

ÖN SÖZ

Tahsin Yücel, modern Türk yazınında önemli aşamalar kat eden ve yapıtlarıyla yazın hayatına büyük katkılar sağlamış önemli yazarlardan biridir. Akademisyenliği, denemeciliği, eleştirmenliği ve çevirmenliğinin yanı sıra öykü ve romancılığıyla da edebiyat dünyasına önemli katkıları olmuştur.

Yücel'in öykü ve romanlarını farklı kılan özelliklerden biri eserlerinde işlemiş olduğu kişileri yapay birer figüran olmaktan çıkararak onlara birer hüviyet kazandırmasıdır. Tahsin Yücel özellikle roman ve öykülerinde merkez aldığı kişileri ironiyle de harmanlayarak onları sosyal, psikolojik, siyasal, açılardan ele alıp farklı bir bakış açısıyla sunar.

Edebiyat eserlerinin tarih, toplum bilimi, psikoloji ve felsefe gibi sosyal bilimlere de kaynaklık edebileceği gerçeği göz önüne alındığında Tahsin Yücel'in öykü ve romanlarının kişileri, toplumun getirdiği insani ilişkilere, toplumdaki siyasal ve ekonomik oluşumların yanı sıra insan, kent, eşya, sosyal ilişkiler ve bunların çerçevesinde cereyan eden hadiselerle kaynaklık ettiği söylenebilir.

Bu çalışma, Tahsin Yücel'in roman ve öykülerinin temelini oluşturan kişileri konu almaktadır. Yücel'in yapıtlarının temelini kişilere dayanması bizim için temel çıkış noktası olmuştur. Türk yazınında özellikle roman ve öyküleriyle önemli bir yere sahip olan Tahsin Yücel'in yapıtlarında işlemiş olduğu kişileri fikir dünyasının önemli birer unsuru olarak ele alması bizim bu tezi hazırlamamıza sebep olmuştur.

Tezin hazırlanması sırasında Tahsin Yücel'in roman ve öyküleri ile ilgili yapılmış tez çalışmalarını görme olanağını bulduk. Yücel'in yapıtlarıyla ilgili olarak: Fatma Doğanay'ın "*Tahsin Yücel'in Romanlarının Tema ve Yapı Bakımından İncelenmesi*", Veysel Şahin'in "*Tahsin Yücel Öyküleri Üzerine*

Bir İnceleme”, Figen Uç’un “*Tahsin Yücel’in Öykülerinde Zaman Sıra, Süre, Sıklık*” adlı yüksek lisans çalışmaları, Tahsin Yücel’le ilgili yapılan başlıca çalışmalardır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında benimsenecek yöntemle ilgili olarak benzer çalışmalardan yararlanıldı. Bunların başında Doç. Dr. Yaşar Şenler’in danışmanlığında hazırlanan “*Peyami Safa’nın Romanlarında Şahıslar Dünyası*” çalışması ile Dr. Yakup Çelik’in “*Sait Faik ve İnsan*” ve Yrd. Doç. Dr. Selma BAŞ’ın “*Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma (1950–1980)*” adlı çalışmaları yer almıştır.

Tahsin Yücel’in Roman ve Öykülerinde Kişiler, Giriş, Tahsin Yücel’in roman ve öykülerinde kişiler, Tahsin Yücel’in romanlarında kişiler, Tahsin Yücel’in öykülerinde kişiler, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş”te; Tahsin Yücel’in hayatı, eserleri ile roman ve öykü anlayışı genel bir çerçevede verilmeye çalışılmıştır.

Tahsin Yücel’in roman ve öykülerinde kişiler bölümünde, tezde ele alınan kişilerin teorik alt yapısı, Yücel’in kişileri üzerinden verilmiştir. Amaç salt olan teorik bilgiyi vermek olmayıp incelenen roman ve öykü kişilerini bu çerçevede vermek olmuştur.

“Tahsin Yücel’in romanlarında kişiler” bölümünde kişiler daha çok mesleki konumlarına, sosyal durumlarına ve psikolojik durumlarına göre ele alınmıştır.

“Tahsin Yücel’in öykülerinde kişiler” bölümünde romanlar için esas aldığımız tasnifi öyküler için esas aldık. Ancak öykü kişilerinin farklılığı nedeniyle farklı tasniflerin oluşturulması söz konusu olmuştur.

“Sonuç” kısmında ise yapmış olduğumuz çalışmada Tahsin Yücel’in roman ve öykü kişileriyle ilgili genel tespit ve görüşlere yer verildi.

‘‘Kaynaklar’’, incelenen eserler, yararlanılan kaynaklar, yararlanılan tezler, yararlanılan süreli yayınlar şeklinde gruplandırıldı. Tahsin Yücel’le ilgili bibliyografyaya yer verdik.

Bu çalışmamızın, hem Tahsin Yücel’in, hem de onun fikir dünyasının taşıyıcıları konumunda olan kişiler hakkında bilgi edinmek isteyenlere yardımcı bir kaynak olacağı kanaati taşımaktayız.

Her şeyden önce yapmış olduğum bu çalışmanın oluşumunda her türlü özverili desteği sağlayarak duyarlı ve anlayışlı yaklaşımıyla desteğini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selma Baş’a teşekkürü bir vazife bilirim. Ayrıca tezin hazırlanması sırasında yaşanan bütün sıkıntıları benimle paylaşan ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

2007-VAN

1.GİRİŞ

1.1. TAHSİN YÜCEL'İN HAYATI

(17 Şubat 1933...)

Tahsin Yücel 17 Şubat 1933 yılında Elbistan'da doğar. Nuriye Münevver Hanım ile Kunduracı Ahmet Yücel'in oğludur. Yücel'in annesi ilk eşi Ermeni ayaklanması sırasında Ermenilerce öldürülünce dul kalır ve görücü usulüyle ikinci bir evlilik yapar ve bu evlilikte Tahsin Yücel dünyaya gelir. Dört kardeşten hayatta kalan tek çocuk olarak annesinin üzerine titrediği biri olur. Küçükken en çok etkilendiği ve benzemeye çalıştığı kişi kendisinden on yaş büyük ağabeyidir. Hatta bu dönemde ağabeyinin de etkisiyle şiirler yazmaya başlar. Böylece kendi çapında kasabada tanınan biridir. Annesinin de Tahsin Yücel'in kişiliği üzerinde büyük etkisi vardır. Kendisi *"benim annem okuma yazması falan yoktu, ama belli bir bilgeliği olan kadındı..."*¹ der.

Tahsin Yücel'in iki buçuk yaşında babasını kaybetmesi ve daha sonra da bütün kardeşlerini yitirmesi, onun içine dönük bir kişiliğe sahip olmasına neden olur. Bu özelliğini şöyle dile getirir: *"ben daha çok kendi içine kapalı bir çocuktum, çevremle bir uzlaşmazlığım yoktu, ama arkadaşlarımın oyunlarına oldukça seyrek katılırdım..."*² Yücel'in çocukluk yıllarında yaşadıkları ve çevresinde gözlemledikleri, onun yazın hayatını şekillendiren zengin bir kaynağa dönüşür. *"Ötegeçe'de oturanların bir ölümüyle akrabaydık; arada sırada kavgalar da çıkardı ya komşuyla akraba arasında da fazla bir fark yoktu. İç içe yaşıydık, herkes birbirini iyi bilirdi, gizleriyle de bilirdi. Ben de dikkatle bakardım çevreme. Babamı çok erken yitirdiğimden olacak, daha üç dört yaşında kim kimin babasıdır, avucumun içi gibi bilirdim. Öyle sanıyorum ki Ben ve Öteki'yi oluşturan öyküler çocukluğumun tüm Elbistan'ını*

¹ Faruk Şuyun-Nevzat Işıltan, Bir uzun yol yürüyüşçüsü olan Tahsin Yücel ile Ötegeçe'den bugüne, Dünya Kitap, Ağustos, 1999.

² Feridun Andaç-Semih Gömüş *"Tahsin Yücel: Benim için yazın, bireyden bireye iletişimidir"*, Adam Öykü, Temmuz-Ağustos, 1996

olmasa da Ötegeçe'nin havasını, daha doğrusu benim anılarımda ve imgelerimde yaşayan havasını oldukça iyi yansıtır’’³

Tahsin Yücel 1939'da Elbistan Gazi Paşa İlkokulu'nda okumaya başlar. Daha sonra girdiği sınavla Galatasaray Lisesi'ni kazanan yedi sekiz kişi arasında yer alır. Sınavdan iki ay önce ağabeyini kaybetmiş olduğu için annesi tek oğlunu başka bir şehre göndermek istemez. Buna rağmen Tahsin Yücel, üçüncü mevki bir vagonda, iki gündüz, üç gece sonra İstanbul'a gelir. Böylelikle kendisi için yeni bir hayatın başlangıcına ilk adımı atmış olur.

Galatasaray Lisesi'nin Tahsin Yücel'in gerek öğrenim hayatı gerekse yazın hayatı açısından büyük bir önemi vardır. Yücel'in kendisi de *‘‘Galatasaray Lisesi'nde, 1945–1953 yılları arasında geçen sekiz yıl yaşamımın en güzel, daha da önemlisi, en belirleyici yılları arasındadır. Kişiliğimi, düşüncemi belirleyen ana bilgileri bu lisede aldım, dünyanın en ilginç, en yaratıcı ekinlerinden Fransız ekiniyle ve diliyle bu lisede tanıştım, yaşam boyu, hatta kimilerimizin yaşamı sona erdikten sonra da sürececek olan nice gerçek dostluk benim için bu lisede başladı, dostluk, bağlılık, dürüstlük gibi erdemlerin değeri yanında, özgürlüğü, eşitliğin açıklığının değerini de burada daha iyi öğrendim’’*⁴ der.

Galatasaray yılları, Yücel'in gerçek yazınla tanıştığı yıllardır. Bu tanışmanın en büyük yönlendiricisi de Türkçe öğretmeni Necdet Kut olur. Tahsin Yücel, bu etkiyi şöyle dile getirir: *‘‘Galatasaray Lisesi'ndeki ilk yılımda, hazırlık sınıfında, Türkçe öğretmenimiz Necdet Kut bir serbest yazı ödevi vermişti. Ben de yer yer kendi dizelerimle süslü bir yazı sunmuştum. Çok beğendi, başka şiirlerimin olup olmadığını sordu. Şiir defterimi verdim. Beğendi ya da beğenmiş göründü. Ama hemen arkasından ilginç bir öğüt verdi bana: ‘‘Beni dinlersen, şiir yazmayı bırak, düzyazı yaz, çok iyi bir öykücü ya da romancı olabilirsin’’ dedi. Bu öğüde uydum. Yaşamım boyunca bana verilmiş öğütlerin en iyisinin, en yararlısının da bu olduğunu düşünürüm.’’*⁵

³ Feridun Andaç, a.g.y, 21.

⁴ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul, 2001,39.

⁵ Kaan Özkan, a.g.e. ,34.

1953 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitiren Tahsin Yücel, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne girer. İktisat Fakültesine iki ay devam eden Yücel "anlaşılan, yaşam boyu Ahmet Efendi'yle Mehmet Efendi'nin defterleri arasında kalacağım " düşüncesiyle İktisat Fakültesini bırakır. Ertesi yıl İstanbul Edebiyat Fakültesi'nin Fransız ve Roman Filolojisi bölümüne yazılır. Bu dönem Yücel'in çalışarak öğrenimini sürdürmek zorunda olduğu yıllardır. Bu nedenle 1954 yılında Varlık dergisine girer. Böylece yazın ortamına gerçek anlamda adım atar.

Varlık dergisindeki çevresi onun sanat anlayışını şekillendirir. Burada dönemin önde gelen edebiyatçılarını yakından tanıma ve yazın havasını bizzat soluma imkânını bulur. "Yüksek öğrenimimi ancak yarım günlük bir iş bulup çalışarak yapabilirdim. Varlık'ta çalışmaya, bu arada çeviri yapmaya başladım. Sait Faik'i bu dönemde tanıdım. Yazıp getirdikçe önce Yaşar Nabi Bey'e okuduğu son öykülerini ben de hayranlıkla dinledim. Ayrıca, Varlık Yayınevi'nde, Yaşar Nabi Bey'le aynı odada çalışırken, o dönemin yazar ve ozanlarının hemen hepsini tanıdım. Ziya Osman Saba, Oktay Akbal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Melih Cevdet Anday, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Ataç, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret Aksal, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cevdet Kudret, Memet Fuat daha birçokları. Eskilerden de Abdülhak Şinasi hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşat Nuri Güntekin, vb. Eskileri saymazsak, çokları benim kuşağımdan bir ya da iki önceki kuşağın yazarlarıydı, ama hiçbir zaman aralarına sonradan katılmış bir "çocuk" gibi davranmadılar bana, kendilerinden saydılar. Çoklarıyla dost olduk." ⁶

İlk öyküsü "Dert Çok Hem Dert Yok!" Yeni Hikâyeler adlı derlemede yer alır. Bunu Varlık dergisinde yayımlanan köy ve kasaba notları izler. Öğrencilik yıllarında Varlık Yayınları'nın çeviri işlerini ve Varlık dergisinin yazı işleri ve Mavi gibi dergilerin müdürlüğünü yürütür.

Varlık dergisi'ndeki çalışmalarını yürüten Yücel Fransız Filolojisi bölümündeki öğrenciliğini de sürdürür. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi'nde

⁶ Feridun Andaç, *Söz Uçar Yazı Kalır*, Can Yayınları, İstanbul, 2002, 119–120

asistanlık görevine başlar. Bu sırada ünlü göstergebilimci Algirdas Julien Greimas'la çalışma fırsatı bulur.

‘‘1963 Kasımında kendisi için bir düş kenti olan Paris’e gider. Paris’te Greimas’ın öğrencisi olarak, Bernanos’un bütün yapıtlarını ele alıp inceler. Bu arada Greimas’ın Poincare Matematik Enstitüsü’nde verdiği göstergebilim dersleri ile Ecde des Hautes Etudes’te Roland Barthes’in College de France’ta büyük dilbilimci Emik Benveniste’in derslerini izler.’’⁷ Paris’te büyük bölümünü hazırladığı L’imaginaire’de Bernanos adlı tezi 1965 yılı başlarında İstanbul Üniversitesi’nde savunarak doktorasını yapar. Bu çalışma aynı zamanda Türkiye’de göstergebilim çalışmalarının ilk örneklerinden sayılır. 1972’de doçent, 1978’de ise profesör olur.

Göstergebilim ve yapısalcılık üzerine yaptığı çalışmalarla gerek yurt içi gerekse yurt dışında adını duyurur. 1997 yılında Fransız Hükümeti tarafından Palmes Academiques nişanı Commandeur derecesiyle onurlandırılır.

1960’ta Edebiyat Fakültesini bitiren Tahsin Yücel, daha önce tanıyıp, sevdiği Gülçin Arıcanlı’nın da aynı yıl Arnavutköy Kız Koleji’ni bitirmesi üzerine evlenmeye karar verirler. Bu evlilikte 1961’de ilk kızları Elif, 1971’de ise ikinci kızları Halime doğar.

Tahsin Yücel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde yürüttüğü öğretim üyeliğinden 17 Ocak 2000 tarihinde emekli olur.

Tahsin Yücel çok çeşitli alanlarda ürünler vererek yazınımıza katkıda bulunan bir yazardır. Bu durum onun çok kimlikli bir yazar olduğu sonucunu doğurmuştur. Kendisiyle yapılan bir söyleşide bu özelliğini şöyle açıklar:

’’ ‘Tartışmalar’ adlı kitabımın bir yerinde, değişik karşılaştırmalardan edindiğim izlenimlere dayanarak, ‘parçalanmış’ bir kimliğim olduğunu, beni kimi insanların Haney Yaşamalı’nın yazarı, kimi insanların yalnızca çevirmen, kimi insanların yalnızca Marcel Ayme’nin çocuklar için yazdığı öykülerin

⁷ Fatma DOĞANAY, Tahsin Yücel’in Romanlarının Tema ve Yapı Bakımından İncelenmesi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006, 7.

çevirmeni vb. biçiminde tanıdıklarını, böylece, değişik okur topluluklarının açısından bakılınca, yazar kişiliğimin öğelerinin yoksul yakaları gibi bir türlü bir araya gelmediğini söylemiştim. İşin içinde şaka payı da var ya genellikle doğru bir gözlem bu.’’⁸

Haney Yaşamalı ve Uçan Daireler’den bazı öyküleri İsveççe’ye çevrilir. Hakkında 1998’de Madrid Üniversitesi’nde R.C Ortega tarafından yapılmış Ben ve Öteki’de Tahsin Yücel Como Modelode Analisis başlıklı bir doktora çalışması bulunmaktadır.

Tahsin Yücel Haney Yaşamalı ile 1955 Sait Faik Hikâye Armağanı, Düşlerin Ölümü ile 1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü, 1984’te Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü verildi. Söylemlerin İçinden ile 1999 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülünü, Komşular ile Dünya Kitap 1999 Yılın Kitabı Ödülü, Peygamberin Son Beş Günü ile 1993 Orhan Kemal Roman Armağanı, Yalan ile 2003 Yunus Nadi Roman Ödülü ve Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü’nü aldı.

⁸ Altunkaynak, Hikmet, “Tahsin Yücel: Simavi Ödülü’nü Aldığım İçin Mutluyum”, *Hürriyet Gösteri*, Aralık, 1999

1.2. TAHSİN YÜCEL'İN ROMAN VE ÖYKÜ ANLAYIŞI

Tahsin Yücel yayımladığı her yapıtıyla yazınımıza yenilikler getiren, algı olanaklarımızı genişleten, yaşama bakışımıza derinlik kazandıran usta bir yazardır. *“Benim için yazın bireyden bireye bir iletişimdir. Yazdıklarım da hiçbir zaman kitleleri coşturacak bir nitelik taşımamıştır”*⁹der. Tahsin Yücel'in bütün yazın hayatının temelini oluşturan şeyin farklı bir eylemsellik olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu eylemselliğin ne olduğunu onun *“direnmenin bir yolu da benimsemediğiniz, karşısında direndiğiniz şeyi yazmaktır.”*¹⁰ İfadesinde daha belirgin bir şekilde görmekteyiz.

Tahsin Yücel yazın serüvenin ilk yıllarından itibaren büyük bir arayış ve çaba içerisine girer. *“Ortaokul ve lise yıllarında hep romancı olmayı kurar ve öykü denemeleri yapardım. Bu denemelerde hem Sait Faik, Oktay Akbal, Orhan Kemal gibi dönemin ustalarına, hem birtakım yabancı öykücülere özenme vardı, hem de konusu ve biçimiyle özgün bir öykü yaratma çabası”*¹¹ içinde olması Yücel'in daha sonra vermiş olduğu ürünlerle özgün ve yetkin bir yazar olduğunu gösterir. Dikkat edilmesi gereken başka bir husus var ki o da Yücel'in bu denli nitelikli bir yazar olmasında kendisinin de ifade ettiği *“benim yazını, özellikle de anlatıyı anlamamda en büyük pay Fransız yazarlarındandır.”*¹² gerçeğinin olmasıdır..

Bir edebiyatçının amacı ‘öteki’ni tanımak ve onunla iletişim kurmak olmalı anlayışına sahip olan Tahsin Yücel ilk öyküsü *‘Dert Çok Hemdert Yok’*u yazar. Yücel *“öykü başlangıçta benim gözümde romana varabilme yolunda bir alıştırma biçimiydi; zamanla çok sevdiğim bir tür oldu”*¹³ derken öykünün yazın hayatındaki yerini belirtmiş olur.

Öyküleri çok boyutlu olan yazarın çoğu öykülerinin temel mekânı Yücel'in çocukluğunun geçtiği yer olduğu görülmektedir. Bu yer onun hem

⁹ Feridun Andaç-Semih Gömüş ‘Tahsin Yücel: Benim İçin Yazın, Bireyden Bireye İletişimdir’, *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, 1996.

¹⁰ Feridun Andaç-Semih Gömüş, a.g.y., *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, 1996

¹¹ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 45.

¹² Kaan Özkan, a.g.e., 60.

¹³ Feridun Andaç, *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak*, Dünya Kitapları, İstanbul, 2003, 26.

yazdıklarının hem de yaşamının kökensel ve düşsel mekânıdır. Yücel, öykülerindeki yansımasını şu şekilde ifade etmektedir:” *Benim çoğu anlatılarımın gözde uzamı Elbistan’dır. Elbistan’da çocukluğumun geçtiği semttir; betimlemem çoğu kez, adını bile anmam, ya da olabildiğince soyutlaştırırım, ama hep odur, orasıdır.*”¹⁴

Tahsin Yücel, yaşantısını öykülerinde kullanmayan ve buna karşı olan bir yazardır. “*Ben anlatılarımda kendimi, kendi yaşamımı konu olarak almam*”¹⁵ der. Yücel eserlerinde yaşanmış doğrudan alma yoluna gitmenin ötesinde onları birer araç olarak görüp kullanmaktadır. “*Benim öykü ve romanlarım yaşanmışın doğrudan yansıtılması değildir hiçbir zaman, ama onlardan yansıyan zengin ekinin, zengin insan duyarlılığının belirtileriyle de, bu ekin ve bu duyarlılıkla zenginleşmiş kişilerle de çok karşılaştım*”¹⁶ derken eserlerini hayatın salt gerçekleri üzerine kurmanın ötesinde o gerçeklerin anlatılara yansıtılabilecek en duru halini kullandığını görmekteyiz.

Tahsin Yücel güncel siyasal konulara ironik bir şekilde eğildiği gibi bu anlayışı eserlerine de yansıtır. Onun için alay, bir kişinin sahip olması ya da başvurması gereken en son savunmadır. Ona göre alay “*kimi durumlar karşısında, son sığınak olarak belirir.*” Ve kişisel olarak “*ne yaşamda, ne yazında alayı, saltık alayı sevmem; Bir horgörü içerir, horgörü de güzel bir duygu değildir*”¹⁷ der. Bu yüzden Yücel’in eserlerinin temel çıkış noktası alay ya da ironi değildir. Alay ya da ironinin eserlerine yansıması yalnızca hayatın içindeki bazı durumlar karşısında birer savunma biçimi olmanın ötesine gitmez. Tahsin Yücel’in kendisi de yapıtlarında başvurduğu alaydan ne anlaşılması gerektiğini şu şekilde açıklar:”*Ben alayın baskı, anlayışsızlık, salaklık ve saldırganlık karşısında başvurabileceğimiz son savunma biçimi olduğunu düşünürüm. Kısacası, benim yazdıklarında alay saldırı alayı değil, savunma alayıdır.*”¹⁸

¹⁴Sennur Sezer, “Bir Usta: Tahsin Yücel”, *Cumhuriyet Kitap*, 8 Haziran 1995.

¹⁵Nursel Duruel, “Tahsin Yücel: Ben yazının başka niteliklerinin yanında kendine özgü bir bilgilendirme, bir yaşamı ve insanı tanıma yolu olduğuna inanırım”, *Varlık*, Temmuz 2002.

¹⁶Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 109.

¹⁷Feridun Andaç-Semih Gömüş, *a.g.y.*, *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, 1996.

¹⁸Feridun Andaç, “Sözcüklerin Diliyle Konuşmak”, 98.

Tahsin Yücel'in yazın hayatının belki de en vazgeçilmezlerinden bir yapıtlarının sahip olduğu sağlam dil anlayışı ve bu dili oluşturma ve korumadaki üstün çabasıdır. Ona göre “*yazının özü dildir. İlle de süslü bir dil, çarpıcı bir dil, şiirsel bir dil değildir aranan, ama dili yalnızca bir araç olarak gören yazar fazla uzağa gidemez.*”¹⁹ Bu yüzden Yücel'e göre yazar, daima sahip olduğu dil konusunda kendisini yoklama ihtiyacı duymalı. Eğer bunu yapamazsa yazın hayatı itibariyle kendisini uzaklara taşıma olanağına sahip olmaz. Yücel, bu dile sahip olmayı da bir anlamda doğduğu yörenin diline bağlı kalmak ve onu sürdürmekte görmektedir. Bunu onun yapıtlarının bazılarında daha belirgin bir biçimde görebiliriz. Onun özellikle “*benim için doğduğum yörenin ağzı çok önemlidir... Elbistan ağzının benim için bugün bile yaşamakta olması bir yana, dönüşmüş bir biçimde bile olsa, yazdıklarım da sürdürdüğünü umuyorum. Bıyık Söylencesi'ni buna örnek olarak gösterebilirim*”²⁰ ifadesi Yücel'in varmaya çalıştığı yalın dil çabasının hangi kökenlere dayandığını bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yüzden “*ne olursa olsun, ben dilimize, özellikle Anadolu'nun doğduğum kasabanın diline hep bağlı kaldım*”²¹ der. Yücel dil konusundaki bütün yazın anlayış ve çabasını kendisi için Türkçecilik adına vazgeçilmez ve aynı zamanda doğruluğuna inandığı bir dava olarak görür. “*Arı Türkçecilik benim için alışkanlık haline gelmiş, vazgeçilmez bir şey. Ayrıca doğruluğuna da inandığım bir yol bu. Kendi yazılarım da olsun, çevirilerde olsun, elden geldiğince Türkçe yazmak kaygısı*”²² hissetme gereğini duyar. Bu yüzden Osmanlıca kelimeleri bile öğrenmemekte inat edecek boyutta arı Türkçecilik mücadelesini yapıtlarında sürdürmeye çalışmaktadır.

Tahsin Yücel'in dil konusunda verdiği çabanın temelinde yatan gerçek onun şu sözlerinde asıl manasını bulan ifadelerdir: “*Güney Afrikalı Lovedular ‘Hiç kimse anasının karnına dönemeyeceğine göre, en iyisi eve dönmektir’*”

¹⁹ Feridun Andaç-Semih Gömü, a.g.y, *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, 1996.

²⁰ Feridun Andaç, *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak*, 23.

²¹ Sennur Sezer, *Cumhuriyet Kitap*, 8 Haziran 1995.

²² Berran Ersan, “Tahsin Yücel: Yazarlar kendilerini bağımsız adacıklar gibi görüyorlar...” *Argos*, Nisan 1991.

derlermiş. Benim yaptığım da bir bakıma, eve, ilk eve, ilk dile dönmek. Ama yalnızca düşünce düzleminde.”²³ Yücel’in dil konusundaki en belirgin arayışı belki de şu ifadelerinde özetlenebilir: “Bende bir yitik dili bulma değil de çocukluğumun diline özlem var.”²⁴

Yazmayı daima bir sorgulama ve paylaşım çabası olarak gören Tahsin Yücel, roman ve öykülerinin dokusunu da bu amaca uygun bir şekilde oluşturmaktadır. Bu yüzden “Yücel’in anlatılarında yalnızca iki karşıt cinsin duygusal ve bedensel birliktelik arayışlarının bazen bulunup bazen bulunmamasının öyküsü değil, aynı zamanda yaşadıkları dönemin, çevrelerin, toplumsal, ekonomik, siyasi düzenin, değer yargılarını, düşüncelerini, inançlarını yaratan ve yaşatan binbir durumun sorgulanmasıdır.”²⁵ Bunu bütün yapıtlarında büyük bir titizlikle vermeye çalışan Yücel, temel çıkış noktasını yapıtlarındaki bütünlüğü sağlayan ‘işlevsellik’e bağlamaktadır. Ona göre “işlevsellik çok önemlidir, yapıtın bütünlüğünün güvencesidir bir bakıma. Bu nedenle, kişilerin ve oluntuların, sözlerin ve edimlerin birbirleriyle şu ya da bu biçimde bağıntılı olmalarında, birbirlerine göndermelerinde yarar vardır.”²⁶ Tahsin Yücel, yapıtlarını bu ölçüler ışığında gerçekleştirebildiği oranda yapıtlarını birtakım asalak öğelerden koruyabileceğine inanır.

Edebiyatçının amacını temelde ‘öteki’ni tanımak ve toplumla ilişki kurmak olarak gören Yücel, gerek öykülerinde gerekse romanlarında bu gerçekliği vurgulamaktadır. Bu yüzden Yücel’i, daha özgün ve tutarlı bir yazın anlayışına sahip kılan onun ‘öteki’ni tanıma gayreti olmuştur. Bu özgünlüğü sağlamanın başka bir yolunu da Yücel, şöyle açıklar: “ilk bakışta görüneni yazmak bana uymuyor, güncelin içine doğrudan, dolaysız bir biçimde dalmak da ters geliyor, hele tarihçiliğe, toplumbilimciliğe kalkışmak büsbütün ters geliyor.”²⁷ Yücel yazını salt bilgi vermek olarak görmeyip bu konuda daha insani ve toplumcu bir yaklaşıma sahiptir.

²³Kaan Özkan, *Görünmez Adam*,94.

²⁴ Seyfullah Aslan, “Tahsin Yücel: TDK Yasal MI Ki?”, *Derkenar*, 8 Mart-Nisan 2005.

²⁵ Prof. Dr. Mustafa Durak,177.

²⁶ Nursel Duruel, a.g.y., *Varlık*, Temmuz 2002.

²⁷Feridun Andaç, *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak*,98.

Yücel'in eserlerindeki en önemli izleklerden biri de aşktır. “Yücel'in yapıtlarının ana dokusunu aşk gibi evrensel bir duygunun, insan yaşamının ve varoluşunun en anlamlı, belki de en ciddi yönü oluşturduğunu söyleyebiliriz. Yazara göre, yapıtlarının en belirgin özelliği aynı zamanda hem bir öykü, hem de dünya ve insanüstüne bir söylem olmalarıdır.”²⁸ Bu söylemin içinde hayata ve insana dair her şey, Yücel'in anlatılarında kendisini belirgin bir şekilde göstermektedir.

Necatigil'e göre:” Okuyucu Tahsin Yücel'in konularını toplumun alt ve orta tabakalarından alan hikâyelerinde kırık ezik hayatlara yakılmış birer ağıt acılığı bulur, bunların etkileyici anılarda devam eden bir güç ve arınmış bir dille işlendiği görülür.”²⁹ Yücel ilk öykü kitaplarında doğduğu yöreyi konu edinerek buralarda yaşayan insanların çevreyle ilişkilerini yoksulluğun neden olduğu umutsuzluğu ve hayal dünyalarını oldukça karamsar sayılabilecek bir dille yansıtır. Bu öykülerinde yerel ağızların ve deyimlerin ustalıkla kullanıldığı görülür. Yücel, zamanla yapı, anlatım, kişilerin çevre ilişkileri, gerçeğin yansıtılma tarzı gibi çeşitli yönlerden ilk dönemdekilere benzemeyen özgün bir anlatım tekniği geliştirdiği öyküler kaleme alır. Tahsin Yücel romandaki değişime yönelik arayışının yanında “ben çeşitli öykülerimde de modern birtakım yolları denedim, çok çeşitli arayışlarım oldu; fakat son dönemlerde, özellikle dil açısından ve kurgu açısından yalınlığa varmaya çalıştım”³⁰der. Buradan hareketle Yücel'in öykülerinin özgün nitelikler kazanmasını sağlayan belli başlı bazı genel özellikleri şöyle sıralayabiliriz: “Yücel'in öykülerinde kişi ve yer adları yerel söyleyişteki durumuyla yazılmaktadır. Örneğin: Müniür, Münever, Abuzera, Albistan gibi. Gene bu karakter ve yer adlarından bazıları (Ötegeçe, Urup, Fadime) farklı öykülerde sürdürülerek, öyküler arasında bağ kurulmaktadır. Yazar yapıtlarında doğup büyüdüğü yörenin etkilerini sezdirmesine karşın, kurgusal anlamda yerelliğe dayanmamakta; geniş boyutlu kaygılar üzerinde durmaktadır. Hemen hemen her öyküsünde evrensel insanlık durumlarına ilişkin bir sorun yalın ve özgün

²⁸ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, 177.

²⁹ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.V, İstanbul, 2002,184.

³⁰ Tuna Erdem, “ Bu Ödül, Suçlamalara Bir Cevap”, *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1993.

bir üslupla, Türkçe'nin dupduru tınısıyla işlenmektedir. Yer yer metnin geneliyle uyumsuz gibi görülebilecek öge, imge yönelim gibi sözcükleri de yadırgamadan kullanabilmektedir. Ayrıca soru tümcelerinin yoğunluğuyla okuru bir arayış çabasının, düşünsel bir sürecin parçası kılmaktadır.''³¹

Tahsin Yücel'in romanlarına bakıldığında ise öykülerindeki çizginin romanlarında daha belirginleştiğini söylemek mümkündür. Özellikle öykülerindeki konu zenginliği ile yapı sağlamlığını romanlarında daha güçlü kılan Yücel, romanlarındaki kişilerin yüklenmiş oldukları işlevleri öykü kişilerine göre daha canlı bir biçimde sunmuştur. Bütüncül bir şekilde yaklaştığımızda *''Tahsin Yücel romanlarında bireyin varoluşsal durumunu toplumsal yapıdaki değişimin yansılarıyla açılar sürekli. Ele aldığı konunun başat noktası insan gerçekliğidir. Oradan hareketle topluma bakar. Onun varoluşsal konumu, dönüşüme uğrayışı romancılığının neredeyse leitmotifidir. Çözülme/yozlaşma/dönüşme durumları Yücel'in anlatılarının nirengi noktasını oluşturur. İnsan gerçekliğiyle toplum gerçekliğinin iç içeliğine bakışının getirdiği yüzleşmede hep bir dönüşümden söz eder. Sanırım bunu, Yücel'in, değerler sistemi içinde oluşagelen, yazınsal kimliğinin çok yönlülüğünün bir yansıması olarak almak gerekmektedir. Yücel, romanlarında bu bakışı öncelerken; anlattığı olay/konu ekseninde yansıttığı insanlık durumlarıyla da toplum eleştirisini getirir. Onun humorist bakışı da eleştirel gerçekçi tavrının bir yansımasıdır aslında. Bir 'olay'ın başlama, sürme, sonlanması değildir anlatılan. O oluş/bitişin, süren/dönüşenin yansısıdır Yücel'i daha çok kendine çeken.*³² Buradan hareketle diyebiliriz ki Yücel'in romanlarının geneline hâkim olan bir durum vardır ki o da dönüşüme doğru ilerleyen ve gelişen eylemselliktir. Bu eylemsellik de bireyin toplumsal yapı içindeki dönüşümüdür.

Yapıtlarında bireyi on plana çıkaran Yücel, kişileri verirken onların fiziksel ve psikolojik özelliklerinden çok bu unsurları kişiler üzerinden vermeyi

³¹ Günay Güner, "Tahsin Yücel'in "Komşular" Öykü Kitabı Üzerine Bir Deneme'', *Kavram Kargaşa Dergisi*, 11.11.2005.

³² Feridun Andaç, 8. *Bursa Edebiyat Günleri, Manolya Durağında Roman*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, İstanbul, Mart,2003,168.

teme çıkış noktası olarak ele alır. Bu nedenle Tahsin Yücel: *''Bir anlatı yazarı olarak ruhbilimcilikten hiç hoşlanmam, kişilerime ruhbilimci gözüyle bakmam, gerekli donanımdan yoksun olduğuma göre, bakmak istesem de fazla uzağa gidemem. Bu nedenle kimi romancıların yaptığı ya da yaptığını sandığı gibi ruhbilimsel çözümlemelere girişmem hiçbir zaman''*³³ der.

Sonuç olarak Tahsin Yücel bilim adamı, yazar, çevirmen olarak oluşturduğu ilkeli, alçak gönüllü, çalışkan, özenli ve tutarlı kişiliğiyle yazınımıza kazandırdığı kendine has evrenle özellikle kendisinden sonraki kuşakların çok şey öğrenecekleri bir büyük aydın, bir büyük usta insandır. Bütün bunlara rağmen hiçbir zaman mütevazılığı elden bırakmayan Yücel'in, yazın hayatının en samimi ve en dürüst gerçeğini şu sözlerinde görmek mümkündür: *'' daha çocuk yaşta yazar olmayı koymuştum kafama; bir anlamda amacıma ulaşmış sayılırım. Ama içtenlikle söylüyorum, hiçbir zaman ''profesyonel'' bir yazar olmadım, olmaya da çalışmadım, paraydı, ündü, şandı, bunlar her zaman ikincil kaldı benim için''*³⁴

1.3. ESERLERİ

Tahsin Yücel, gerek bilim adamı kimliği gerek çevirmen ve eleştirmen kimliği gerekse de romancı ve öykücü kimliğiyle birçok yapıta imza atmış bir yazardır. Gazete köşe yazarlığını bıraktıktan sonra buradaki yazılarını bir araya getirme olanağını bulan Yücel, Türk bilim ve edebiyat hayatı için üretkenliğini sürdürmektedir. Yücel, aynı zamanda edebiyatımıza kazandırdığı seksenin üzerinde çeviri eserle de edebiyat dünyasına büyük bir katkıda bulunmuştur. Çok yönlü bir yazar olma vasfını taşıyan yazarın başlıca eserleri şunlardır:

1.3.1. ÖYKÜLERİ:

1. *Uçan Daireler*, Varlık Yay., İstanbul, 1954

2. *Haney Yaşamalı*, Yenilik Yay., İstanbul, 1955; Can Yay., İstanbul, 1991

³³ Kaan Özkan, *''Tahsin Yücel: Yalan Her Şeye Karşın Bilinçlenmenin Öyküsü''*, *Hürriyet Gösteri*, 1 Haziran 2002.

³⁴ Feridun Andaç, *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak*, 25.

3. *Düşlerin Ölümü*, Ataç Yay., İstanbul, 1958
4. *Yaşadıktan Sonra*, Yankı Yay., İstanbul, 1969
5. *Dönüşüm*, Bilgi Yay., Ankara, 1975
6. *Ben ve Öteki*, Ada Yay., İstanbul, 1983; Can Yay., 1989, 1997
7. *Aykırı Öyküler*, Can Yay., İstanbul, 1989
8. *Komşular*, Can Yay., İstanbul, 1999

1.3.2. ROMANLARI:

1. *Mutfak Çıkmaızı*, Varlık Yay., İstanbul, 1960; Remzi Kitabevi, 1991, Can Yay., İstanbul, 2005
2. *Peygamberin Son Beş Günü*, Can Yay., İstanbul, 1992, 1993, 1994, 1998, 2002
3. *Bıyık Söylencesi*, Can Yay., İstanbul, 1995
4. *Yalan*, Can Yay., İstanbul, 2002
5. *Kumru ile Kumru*, Can Yay., İstanbul, 2005

1.3.3. DENEMELERİ

1. *Yazın ve Yaşam*, Çağdaş Yay., İstanbul, 1976; Yol Yay., İstanbul, 1982
2. *Yazının Sınırları*, Adam Yay., İstanbul, 1982; Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999
3. *Tartışmalar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1993, 1999,
4. *Yazın Gene Yazın*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1995
5. *Alıntılar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997
6. *Söylemlerin İçinden*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1998, 1999
7. *Salaklık Üstüne Deneme*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000
8. *Yüz ve Söz*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2003

1.3.4. ANLATILARI

1. *Vatandaş*, Bilgi Yay., İstanbul, 1975; Can Yay., İstanbul, 1995

1.3.5 MASALLARI:

1. *Anadolu Masalları*, Varlık Yay., İstanbul, 1957, 1961, 1964; Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1992, 1997, 2003

1.3.6. İNCELEMELERİ

1. *Dil Devrimi*, Varlık Yay., İstanbul, 1968; *Dil Devrimi ve Sonuçları* (adıyla), TDK Ankara, 1982; İyi Şeyler Yay., İstanbul, 1997
2. *L'Imaginaire de Bernanos*, İÜEF, İstanbul, 1969
3. *Figures et Messages dans la Comedie Humaine, Masion Mame, Tours, 1972* (*İnsanlık Güldürüsünde Yüzler ve Bildiriler*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997)
4. *Anlatı Yerlemleri*, Ada Yay., İstanbul, 1979; Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1993, 1995
5. *Yapısalcılık*, Ada Yay., İstanbul, 1982; Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999
6. *Eleştirinin ABC'si*, Simavi Yay., İstanbul, 1991
10. *Atatürk ve Atatürkçülük*, Can Yay., İstanbul, 2000
11. *Göstergeler*, Can Yay., İstanbul, 2006

1.3.7 ARAŞTIRMALARI

1. *Yazı ve Yorum*, (Roland Barthes Seçkisi), Metis Yay., İstanbul, 1990, 1999

1.3.8. ÇEVİRİLERİ

- Taraskonlu Tartarin* (A. Daudet), Varlık Yay., İstanbul, 1954; Can Yay., 1981
- Usta İşi* (S. Zweig), Varlık Yay., İstanbul, 1954
- Malezya Tılsımı* (S. Maugham), Varlık Yay., İstanbul, 1954; Söylem Yay., 1958
- Amok* (S. Zweig) Varlık Yay., İstanbul, 1954, 1958, 1961
- Yarına Dönüş* (S. Undest) Varlık Yay., 1954
- Genç Kızlar* (H. De Montherlant), Varlık Yay., İstanbul, 1955, 1964; Can Yay., 1986
- Yeryüzünde Bir Yolcu* (J. Gren), Varlık Yay., İstanbul, 1955
- Geçmiş Günler*, (F. Carco), Varlık Yay., İstanbul, 1955
- Kadınlara Acıyın* (H. De Montherlant), Varlık Yay., İstanbul, 1955

Kanathılar (L'Eguipage) (J. Kessel), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Güzel Kadın Meyhanesi (R. Dorgeles), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Kedinin Masalları (M. Ayme), Varlık Yay., İstanbul, 1955; Can Yay., (Kuğuların Türküsü, Yağmur Yağdıran Kedi, Suluboya kutuları, Nuh'un Gemisi) İstanbul, 1989
Bir Adam Öldü (J. Romain), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Bir Horoz Öttü (H. Melville), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Kolej Yılları (V. Larbaud), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Kan (C. Malaparte), Varlık Yay., İstanbul, 1955
İyilik Şeytanı (H. De Montherlant), Varlık Yay., İstanbul, 1955
Büyük Sürü (J.Giono), Varlık Yay., İstanbul, 1956
Taşralı Kız (A. Moravia), Varlık Yay., İstanbul, 1956
Kaz Baba (M.Ayme), Varlık Yay., İstanbul, 1956
Kaatil (G. Simenon), Varlık Yay., İstanbul, 1956; Nisan Yay., İstanbul, 1997
Kül Kedisi (C. Perault), Varlık Yay., İstanbul, 1956;
Ya Gerçek Olsaydı (R. Dorgeles), Varlık Yay., İstanbul, 1956
Cüzamlı Kadınlar (H. de Montherlant) Varlık Yay., İstanbul, 1956
Duvargeçen (M. Ayme), Varlık Yay., İstanbul, 1956; Yılmaz Yay., İstanbul, 1990
Madame Bovary (G. Flaubert), Varlık Yay., İstanbul, 1956, 1960, 1967; Can Yay., İstanbul, 1983; Görsel Yay., 1992
Evlilik (A. Moravia), Varlık Yay., İstanbul, 1956, 1965
Tehlikeli Geçit (S. Maugham), Varlık Yay., İstanbul, 1957; Söylem Yay., 1985
Vatikan'ın Zindanları (A. Gide), Varlık Yay., İstanbul, 1966; Can Yay., İstanbul, 1989
Kartopu (G. De Maupassant), Varlık Yay., İstanbul, 1958; Ay Işığı adıyla, İyi Şeyler Yay.,1996
Colomba (P. Merimee), Varlık Yay., İstanbul, 1958
Dünya Nimetleri (A. Gide), Varlık Yay., İstanbul, 1959, 1963; Dnya
Nimetleri ve Yeni Nimetler, Can Yay., İstanbul, 1989, 2000
Kadın ve Kukla (P. Louys), Varlık Yay., İstanbul, 1959; Gece Yay., 1989

Kırmızı Zambak (A. France), Varlık Yay., İstanbul, 1959; Can Yay., İstanbul, 1983, 1984

Kaçak (G. Simenon), Varlık Yay., İstanbul, 1959; Nisan Yay., 1995

Uzaktan (Collete), Varlık Yay., İstanbul, 1959; Duygusal Sürgün adıyla, Can Yay., İstanbul, 1991

Sapho (A. Daudet), Varlık Yay., İstanbul, 1959; Görsel Yay., 1992

Ayrı Yol (L'Immoraliste), Varlık Yay., İstanbul, 1960; Kuzey Yay.,1984

Yeni Nimetler (A. Gide), Varlık Yay., İstanbul, 1960

Bella (J. Giraudoux), Varlık Yay., 1959

Diktatörün Karısı (A.Moravia), Varlık Yay., İstanbul, 1960

Ölümden Acı (G.de Maupassant), Varlık Yay., İstanbul, 1960; Görsel Yay., 1992

Swann'ın Bir Aşkı (M. Proust), Varlık Yay., İstanbul, 1961; Can Yay., İstanbul, 1983,1989, 1990

Eugenie Grandet (H. de Balzac),Varlık Yay., İstanbul, 1961; Can Yay., İstanbul, 1983; Görsel Yay., 1992

Goriot Baba (H. de Balzac),Varlık Yay., İstanbul, 1961,1967; Can Yay., İstanbul,1983, 2000; Görsel Yay., 1992

Bekârlar (H. de Montherlant), Varlık Yay., İstanbul, 1962; Yapı Kredi Yay.,1996

Vadideki Zambak (H. de Balzac), Varlık Yay., İstanbul, 1962,1968, 1976; Can Yay., İstanbul, 1990

Kalpazanlar (A.Gide), Varlık Yay., İstanbul, 1963; Can Yay., İstanbul, 1989

Kamelyalı Kadın (A.Dumas), Varlık Yay., İstanbul, 1993; Kaf Yay., 1984

Kadınlar Okulu (A. Gide), Varlık Yay., İstanbul, 1967; Kuzey Yay., 1984

İnsanların Dünyası (A.de Saint Exupery), Yankı Yay., İstanbul, 1970; Can Yay., İstanbul, 1992

Yeşil Kısrak (M.Ayme), Milliyet Yay., İstanbul, 1970

Yaban Düşünce (C.Levi Strauss), Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1984; Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1994,1996,2000

Eleştiri Kuramları (J.C. Carloni, J.C. Filloux), Kuzey Yay., 1984; Multilingual Yay., 2000

Sisyphos Söyleni (A. Camus), Ataç Kitabevi, 1974; Adam Yay., İstanbul, 1983, 1988, 1992; Can Yay., İstanbul, 1997

Başkaldıran İnsan (A. Camus), Varlık Yay., İstanbul, 1967; Bilgi Yay., İstanbul, 1975; Verso Yay., 1987,1990; Can Yay., 1995,1998

İklimler (A. Maurios), Varlık Yay., İstanbul, 1967; Gösel Yay., 1992

Politika ve propaganda (J. M. Domenach), Varlık Yay., İstanbul, 1969, 1995

Becket (J. Anouilh), Kuzey Yay., 1984

Sinekler (J. P. Satre), Kuzey Yay., 1985

Yazının Sıfır Derecesi (R. Barthes), Metis Yay., İstanbul, 1989

Çağdaş Söylenler (R. Barthes), Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1990; Metis Yay., İstanbul, 1998

Bir Aşk Söyleminden Parçalar (R. Barthes), Metis Yay., İstanbul, 1992,1993, 2000

Zazie Metroda (R.Queneau), Can Yay., İstanbul

Dostum Pierrot (R.Queneau), Can Yay., İstanbul,

Tersi ve Yüzü (A. Camus), Can Yay., İstanbul, 1991

Eupalinus ve Öteki Söyleşimler (P.Valery), Yapı Kredi Yay., İstanbul,1992

Andersen Masalları (H.C. Andersen), Yapı Kredi Yay., İstanbul,1992,1994

Kısa Düzyazılar (M.Tournier), Yapı Kredi Yay., İstanbul,1993

Lokus Solus (R. Russel), Yapı Kredi Yay., İstanbul,1994

Yüz (A. Camus), Can Yay., İstanbul, 1994

İlk Adam (A.Camus), Can Yay., İstanbul, 1994,1999

Düğün Bir Alman Dosta Mektuplar (A.Camus), Can Yay., İstanbul,1996

Altenburg'un Ceviz Ağaçları (A. Malraux), Yapı Kredi Yay., İstanbul,1996

Paris Sıkıntısı (C. Baudelaire), Ataç Kitabevi, 1961; Adam Yay., İstanbul, 1982, 1984, 1992, 1996, 1998

Kral Salamon'un Bnalımı (E. Ajan), Can Yay., İstanbul, 1985, 1998

Kale (A.de. Saint Expury), Kaknüs Yay., İstanbul, 1999

Sevgili (M.Duras), Can Yay., İstanbul, 1986,1992

Hastane Günlüğü (H. Guibert), Can Yay., İstanbul, 1992
Tolstoy'un Yaşamı (R. Rolland), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1995
Göstergeler İmparatorluğu (R. Barthes), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1996
Zebraile (A. Jardin), Can Yya., İstanbul, 1998
En Uzağından Unutuşun (P. Modiano), Can Yay., İstanbul, 1998

1.3.9. ALDIĞI ÖDÜLLER

1. Haney Yaşamalı için 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı.
2. Düşlerin Ölümü için 1959 TDK Öykü Ödülü.
3. Çevirileri için 1984 Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü.
4. Peygamberin Son Beş Günü için 1993 Orhan Kemal Roman Ödülü.
5. Fransız Hükümetince ‘**Palmes Academigues**’ nişanının ‘**Commandeur**’ derecesi verildi. 1997.
6. Söylemlerin İçinden 1998 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü.
7. Komşular için Dünya Kitap 1999 Yılın Kitabı Ödülü.
8. Söylemlerin İçinden için 1999 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü.
9. Yalan için 2003 Yunus Nadi ve Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü.
10. Kumru ile Kumru için Truva Folklor Araştırmaları Derneği’nin Edebiyat Ödülü 2005.

2. TAHSİN YÜCEL’İN ROMAN VE ÖYKÜLERİNDE KİŞİLER

Roman kurgusunun önemli unsurlarından birini kişiler oluşturmaktadır. Kişiler romanda yer aldıkları konumları itibariyle çeşitli görevler ve fonksiyonlar üstlenirler. *“Olayların canlı, hareketli bir biçimde seyredilebilmesi için, bunlara yön veren, oluşumlarına sebep olan kişilerdir.”*³⁵ Bu nedenle kişilerin yer almadığı metinlerin roman özelliği taşıması söz konusu olmayabilir. Vakanın meydana gelebilmesi için gerekli olan *“ insan ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar”*³⁶ kişi kadrosunu oluşturmaktadır.

*“Kişi kadrosunu genellikle insanlar oluşturmaktadır. Ancak bunun yanında az da olsa hayvan, eşya, harf, sayı, işaretler ya da daha başka bir şey (simge)in roman kişisi olarak görev aldığı da görülebilmektedir.”*³⁷ Dolayısıyla roman kurgusu içerisinde yer alan ve belli bir işlevi olan her varlık, roman kişisi olarak görülebilir.

*“ Merkezi kişi genellikle özne durumunda olup, diğer kişiler de ona göre nesne konumundadırlar. Bazen de edilgen bir konumu olmakla birlikte yine romanda merkezi bir yere sahiptir. Diğer kişiler, merkezi kişiye göre tavır alırlar, onun etrafında dönerler, bir şekilde ona bağımlıdırlar ya da onunla mutlaka bir ilişkileri vardır”*³⁸.

Tahsin Yücel’in romanlarına baktığımızda romanlarının hepsinde merkezde güçlü kişilerin yer aldığını görüyoruz. Romanlardaki bütün olaylar merkezi kişi konumunda olan kişilerin etrafında döner. Söz konusu şahısların yokluğu durumunda hem şahıs kadrosunun, hem de olay örgüsünün bozulması kaçınılmazdır.

Kişiler kadrosunun önemli karakter grubunun bir bölümünü yardımcı kişiler oluşturmaktadır. *“Bu kişiler, tip ve karakter özellikleriyle görünmeyen,*

³⁵ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Kendi Yayını, Ankara, 2002, 144

³⁶ Prof. Dr. Şerif Aktaş *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, 148.

³⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 144.

³⁸ Nurullah Çetin, a.g.e, 148

olayın ya da dekorun tamamlanmasında kendilerine ihtiyaç duyulan ve zaman zaman ortaya çıkan yardımcı unsurlardır. Genellikle ya isim olarak ya da kendilerine verilen kısa görevleriyle ortaya çıkarlar.’’³⁹

Tahsin Yücel’in yapıtlarındaki yardımcı kişiler aynı zamanda merkezi konumda olan kişiler kadar etkili ve önemlidirler. Yücel’in yapıtlarındaki yardımcı kişiler merkezi kişiler üzerinde etkili olan, hatta onları yönlendiren konumdadırlar.

*‘‘Karakter, olaylar, zaman, hayat, dünya, varlık, yokluk gibi unsurlar karşısında ferdî tavır alan kişidir.’’*⁴⁰ Dolayısıyla karakter kişisel özellikler gösteren, benzerlerinden farklı tavırlar sergileyendir.

Murat Belge ise karakteri şöyle tanımlar: *‘‘Toplumsal gerçeklikleri yansıtsa da ilkin kendi hayatını yaşayan, olumlu ya da olumsuz yönde gelişen, psikolojik yaşantısına ve öznelliğine öncelik tanınarak anlatılan, karmaşık yapılı kişi diye tanımlayabiliriz karakteri.’’*⁴¹

E.M Forster ise işlevleri bakımından iki karakterden söz eder. *‘‘1- Yuvarlak (çok boyutlu). Bu karakterler romanın başından sona doğru ilerlerken bir takım ruhsal ve fiziksel değişikliklere uğrarlar. Zaman içinde çeşitli koşullara bağlı olarak büyür ve değişirler. Gerçek hayattaki insan gibi bir takım zaafı, zayıflıklar ve güçleri vardır ve birer birey kimliği taşırlar. 2- Düz Karakter (tek boyutlu): Romanın başında ve sonunda aynı kalan karakterlerdir. İkinci derecede bir öneme sahiptirler. Olayları yönlendirme ya da değiştirme yeteneğinden yoksundurlar. Sadece durumun gerektirdiği hallerde ortaya çıkar ve kaybolurlar.’’*⁴²

Tahsin Yücel’in yapıtlarında hemen birçok kişi, karakter olma özelliği taşır. Bunların başında *Büyükbaba* öyküsündeki Abbas Yücebaş (Büyükbaba) gelir. Yücel’in deyimiyle kötü bir karakter olarak verilmesine karşın öykünün

³⁹Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 167.

⁴⁰ Nurullah Çetin, *a.g.e.*, 161.

⁴¹ Dr. Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, 25.

⁴² *Hece Dergisi*, Türk Romanı Özel Sayısı, 65.66.67, 180

gelişimi içerisinde bir başöğretmen olarak taşıdığı vasıflar itibariyle karakter özelliğini gösterir. *İktidar* öyküsündeki Mücteba Bey (İktidar) temsil ettiği güç ve bu gücü etrafındakilere karşı kullanması ile güçlü bir karakter sergiler.

Mutfak Çıkma romanının saplantılı kişiliğiyle kendisini mutfağa kapatan İlyas Divitoğlu, ailesinin bütün beklentilerini ve kendi ideallerini boşa çıkaran bunalımlı bir karakterdir. *Vatandaş*'ta ise bozuk düzene karşı başkaldırıyı seçtiği takma isimle vermeye çalışan Şaban Baş belki de Yücel'in karakterleri arasında kendisine bir çıkış yolu bulan tek kişidir. *Bıyık Söylence*'sinin başkahramanı Cumali ile Berber Ziya bıyık etrafında gelişen hayatlarıyla önemli birer karakter özelliği gösterirler.

Peygamberin Son Beş Günü romanın ve Yücel'in belki de kadın olarak ele aldığı en önemli kadın karakterlerinden biri Feride'dir. Bilgisi, farklı yaşantısı ve duruşuyla canlı biridir. *Yalan* romanın kahramanı Yusuf Aksu ise hafızası ve ansiklopedik bilgisiyle herkesin hayranlığını kazanmasına rağmen içine kapanık ve yalnız olmasıyla çevresinden farklı bir karakter olarak öne çıkar.

Mehmet Kaplan'a göre, tipler sosyal bakımından manalı olup, muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ederler. Bu basit ve sabit karakterli kişiler, küçük farklarla, aynı devirde yazılan başka eserlerde de görülürler.⁴³

Murat Belge'nin verdiği Wellek'e ait tip tanımı ise şöyledir: “*Tip, bireysel özelliklerinden, yani çeşitli huyları, davranışları, duygulanış ve düşünüş biçimleri, içsel gelişim ve değişimlerden pek fazla söz edilmeyip, daha çok dıştan görünüşüyle ele alınan, nesnel şekilde gösterilen, benzerlerinin temsilciliğini yapabilmek için genel niteliklerle donatılmış, öncelikle toplumsal gerçekliğin bir kesitini yansıtan ve- iddiaya göre- bu arada kendi hayatını yaşamaya pek fırsat bulamayan kişidir.*”⁴⁴ Dolayısıyla “*tipi tip yapan şey*

⁴³ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-3, Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1985, 5.

⁴⁴ Dr. Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan*, 25.

onun ortalama niteliği değildir, ne kadar derinden kavranmış olursa olsun, onun bireysel varlığı değildir yalnızca, onu tip yapan şey insani ve toplumsal açıdan tüm temel belirleyicilerin en yüksek gelişim düzeyinin onda bulunuşu... İnsanların ve devirlerin zirvelerini ve sınırlarını somutlaştıran çizgilerin sonuna kadar temsilidir.’’⁴⁵ Bu tanımlardan hareketle Tahsin Yücel’in eserlerini göz önünde bulundurduğumuzda Yücel’in ele aldığı kişileri birer tip olarak değil onları birey ele aldığını görmekteyiz. Buna göre Yücel’in kişilerinin tip olmanın ötesinde kendine özgü karakterleriyle ele aldığını görmekteyiz.

“Özellikle modern zamanlarda bazı yazarlar, cansız eşyaları roman kişisi yapmakta, onlara insana özgü kişilikler yüklemekte ve onları bir insan gibi konuşturaktadırlar. Bu, daha çok fantastik bir unsurdur. Geleneksel kişileştirmenin verdiği tekdüzeliği kırmak, okuyucunun dikkatini ve ilgisini çekmek ve etkiyi artırmak için bu tür figürlere yer verilmektedir.’’⁴⁶

Tahsin Yücel’in *Üşümek* isimli öyküsündeki kadın kocası tarafından terk edilen biridir. Kadın yalnızdır ve sürekli üşümektedir. İçinde bulunduğu durumu düşünlerinde kendilerine hediye edilen kırık bir vazoyla paylaşmaktadır. Bu vazo hediye edenin ismini yani Fatma adını taşımaktadır. Öykünün kahramanı olan kadın başından sonuna kadar vazoyla konuşarak sürekli diyalog halindedir.

Yücel’in kişilerinin “çelişkin bir uzam içerisinde yer alan, kendi iç yaşamlarına dönük, arayış içinde-ama neyi ya da kimi aradığını bilmeyen-yazgılarının sonucu olan mutsuzluğu ve ezilmişliği yaşamak zorundaki çelişkin kişiler olarak karşımıza ’’⁴⁷ çıkarlar. Yücel’in kendisinin de kişilerini bu özellikler çerçevesinde vermeye çalıştığını görmekteyiz. Kendisi bu durumu “Genellikle yapılanın tersine, kişileri birer ‘tip’ olarak değil, derin iç

⁴⁵ *Hece Dergisi*, Türk Romanı Özel Sayısı, 65/66/67, 182.

⁴⁶ Nurullah Çetin, a.g.e, 170

⁴⁷ Kaan Özkan, *Görünme Adam*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2001,134

dünyaları, özgün sorunları olan birer birey olarak canlandırmaya çalıştım.”⁴⁸ der.

Yücel, kişilerinin genellikle *‘aşksız, umutsuz, güçsüz, karamsar... Ayrıca çevreleriyle, toplumlarıyla bağları daha gevşek, daha kopuk’*”⁴⁹ kimseler olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Tahsin Yücel’in kendisi de bunu *‘tutku, aşırılık, aykırılık benim kişilerimde çok sık rastlanan bir özellik’*”⁵⁰ der.

Hiçbir zaman gerçekçilikten ayrılamayan biri olarak Tahsin Yücel’in yapıtlarının merkezinde insanı temel alan bir anlayışı sergilediğini görmekteyiz. Yazma eyleminin bireyden bireye bir iletişim olduğuna inanan Yücel *‘Ne yazdımsa insanlara dair yazdım şimdiye kadar... Hep gördüklerimi yaşadıklarımı yazdım’*”⁵¹ der. Bütün yapıtlarına karşın kendisini yine de bu anlamda amatör bir yazar olarak niteler.

⁴⁸ Ömer Leksiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,(II) Kaknüs Yayınları, İstanbul,1998,505.

⁴⁹ Ömer Leksiz, a.g.e.,505.

⁵⁰ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*,121.

⁵¹ Ömer Leksiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,(II),504

2.1.TAHSİN YÜCEL’İN ROMANLARINDA KİŞİLER

2.1.1. ERKEKLER

2.1.1.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR

2.1.1.1.1. SAYMANLAR

“Kurgusu, mizah yükü, eleştirel mesajının sağlamlığı, siyasal mizahının derinliği ile, son yılların en ilginç Türk romanlarından biri”⁵² olan *Yalan*’da bıyığıyla kravatından başka her şeyi bir yumuşaklık ve yuvarlaklık izlenimi uyandıran, hiç güneş görmemiş gibi apak, ablak yüzlü, seyrek saçlı, nerdeyse boyunsuz, ufak tefek, karpuz göbekli *Bayram Beyaz*⁵³ karşımıza çıkar. İktisadi ve Tarihi İlimler Akademisi’ni okuduğu yıllarda hem çok çalışan bir öğrenci, hem tek namazını aksatmamış, orucunu yolculukta ve hastalıkta bile bozmamış, ödünsüz bir müslümandır.

Bayram Beyaz’a suskunluğu ve palaçorluğu nedeniyle arkadaşları tarafından Öksüz Bayram ismi takılır. Önceleri dindarlığıyla övünen birinin yanında çalışmaya başlar. Fakat dindar olarak bildiği kişinin ticaretinin yüzde doksanını “gayrimüslimlerle” yürüttüğünü, haftada en az iki gecesini küçük kızı yaşındaki metresinin yatağında geçirdiğini öğrenir. Kızlarının baş bağır açık gezmelerine hiç sesini çıkarmadığını, yandaşlarına yalan üstüne yalan söylemekle hiçbir sakınca görmediğine şahit olunca namazı ve orucu da, din yolunda savaşmayı da işin uzmanlarına bırakarak işinden ayrılır.

Daha sonra bir gazetenin saymanlık işlerine bakmak üzere gazetede işe başlar. Günde en az üç gazete okuyup, yıllardan beri hiçbir olayı atlamamakla övünen biri olmasına karşın sıradan yaşam sorunları karşısında eli ayağı birbirine dolanır. Özellikle iki yıldır, havasız ve ışıksız bir hücrede bir boşluk ve aldatılmışlık duygusu içinde gidip gelerek bir çıkış yolu bulmaya çalışır. Bayram Beyaz, bu durumuyla Tanrı’ya ulaşacağım diye kendi çevresinde

⁵² Armağan Ekici, “2002 Model Bir ‘Saatleri Ayarlama Enstitüsü’: Tahsin Yücel’in *Yalan*’ı”, *Akşam-lık*, 2 Mayıs 2003.

⁵³ Tahsin Yücel *Yalan*,(2002), Can Yayınları, İstanbul, 2004.

dönüp duran dervişe benzer. Bu arayışlar içinde iken bir gün gazetede, Yusuf Aksu adında ünlü bir dilbilimci ile ilgili bir haber görür. Bu kişiyi gazetenin diğer çalışanlarına sorunca kendisi dışında herkesin bu şahsı tanıdığını öğrenir. Bu konuyla ilgili gazetenin arşivlerini karıştırınca yıllardır aradığı kişinin bu adam olduğunu düşünür.

Büyük çabalardan sonra Yusuf Aksu'yla tanışır. Kendi mesleğinin saymanlık olduğunu söylemesi üzerine Yusuf Aksu, babasının mesleğinin de saymanlık olduğunu belirtir. Bu nedenle kendisiyle duygusal bir bağ kurar ve ona evinin bütün kapılarını açar. Bayram Beyaz böylelikle kısa bir süre sonra Yusuf Aksu'nun hayatına hâkim olan ve aynı zamanda ona her alanda kılavuzluk eden biri olur. *‘‘Bayram Beyaz, Yusuf Aksu’ya bir tanrıya bağlanır gibi bağlanır nerdeyse, aynı zamanda başkalarıyla ilişkiye girmesini ve ünlenmesini sağlar. Ancak, kuramını hiçbir zaman tam olarak kavrayamamakla birlikte, Yusuf Aksu’yla kurduğu bu ilişkiden kendine bir yücelik payı çıkarır.’’*⁵⁴

Yusuf Aksu'nun mal varlığına el atar. Her şeyiyle kalın kafalı, bilgisiz, pısrık görünen Bayram Beyaz iş saymanlık, vergi, banka, sözleşme ve mahkeme gibi konulara gelince, çözüm üstüne çözüm gösteren biri olması karşısında Yusuf Aksu'nun hayranlığını ve güvenini kazanır. Yusuf Aksu adına düzenlenen Maçka Çarşambaları denen toplantıların ve diğer şöenlerin tek muhatabı ve idare edicisi olur. Yusuf Aksu'nun ekonomi hayatından aşk hayatına kadar her şeyini düzenleyen Bayram Beyaz, Yusuf Aksu'nun ölümünden sonra usta sıfatıyla onun yerine varlığını sürdürmeye aday olur.

2.1.1.1.2. KAPICILAR

Bulunduğu konumun şartlarını ve imkânlarını değerlendirerek bunu suç işleyecek boyutlara vardırın, *Yalan* romanının kişilerinden *Tokatlı Müslüm*'dür.⁵⁵ Tokatlı Müslüm, pos bıyıklı, kara kasketli, avcı yelekli ve çok

⁵⁴ DURUEL, Nursel, ‘‘ Tahsin Yücel: Ben Yazının Başka Niteliklerinin Yanında Kendine Özgü Bir Bilgilendirme, Bir Yaşamı ve İnsanı Tanıma Yolu Olduğuna İnanırım’’, *Varlık*, Temmuz 2002.

⁵⁵ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004

iri olan biridir. Bahçeyi ve tarlaları karısıyla kaynına bırakarak İstanbul'a gider. Burada yapı işçiliği, arkasından kapıcılık yapar. Daha sonra Maçka'da çok ünlü ve zengin olan dilbilimci Yusuf Aksu'nun apartmanında kapıcı olarak çalışmaya başlar.

Yusuf Aksu'nun malmülke olan kayıtsızlığı ve bu tür konulardan uzak durup mali işlerini yaşlı avukatı aracılığıyla halletmeye çalışmasından yararlanır. Tokatlı Müslüm, bir apartmanın kapıcılığıyla yetinmeyip türlü işlere el atarak durumunu iyiden iyiye düzelterek böylece bulunduğu apartmanın kapıcısı olarak görünmekle birlikte, işçiden çok işveren konumunda olan biri olur. İstanbul'un değişik semtlerine gecekonduları diker.

“Tokatlı Müslüm bilek ve para gücüyle çevresinde egemenlik kurup varlığını çoğaltmak için her şeyi yapabilen biri olarak”⁵⁶ bulunduğu muhitte ilişkilerini alım satım, taşıma, borç, alacak korkaklık, gözüpeklik gibi ilişkiler üzerine kurar. Bu ilişkiler çerçevesinde Tokatlı Müslüm aynı zamanda adım adım, kapıcılığını yaptığı Yusuf Aksu'nun kendisini, öbür yandan avukatını avucuna alır. Kiraları kendisi toplayıp, kapıcıları, ocakçıları, odabaşları kendisi yerleştirip Yusuf Aksu'nun mal varlığını ele geçirmeye çalışır. Bütün bunları yaptığı araştırmalar sonucunda öğrenen Yusuf Aksu'nun yeni genç avukatı Zeynel Duman, sahip olduğu konumu ve çevresi sayesinde Tokatlı Müslüm'ü bir daha Yusuf Aksu'nun taşınmazlarının yanından geçmemek üzere tehdit eder. Tokatlı Müslüm eşyalarını alıp ortadan kaybolur.

Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* romanın kişilerinden *Haydar Yarma*⁵⁷ ise zamanında hemşerisi İsmail Bey'in yanında bir süre çok paralı bir işte çalıştıktan sonra, kavga ve şiddetten hoşlanmaması nedeniyle, bu işi hemşerisinin tüm bastırmalarına karşın, böyle işlerde bir daha çalışmayacağına büyük yemin ederek ayrılır. Hemşerisi İsmail Bey'in apartmanlarının birinde kapıcılığa başlar.

Zamanında kasabada güreşte herkesi yenip karşısına çıkacak kimse kalmayınca başpehlivan ilan edilip ödüllendirilir. Bu nedenle ona, kasabalıları

⁵⁶ Cemil Kavukçu, “Yalan'la Ortılığı Kasıp Kavuran Yazar: Tahsin Yücel”, *Cumhuriyet Kitap*, 18 Mayıs 2002.

⁵⁷ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, Can Yayınları, İstanbul, 2005.

Yarma Haydar derler. Otuzunu aşınca İstanbul'dan kasabasına evlenmeye gelir. Kasabada Kumru adında biriyle evlenerek İstanbul'a döner. Eski işinden ayrılan Haydar, kapıcı olmasına rağmen eski alışkanlıklarını terk edemez. Sürekli takım elbise ile dolaşır, bir yere gitmesi gerekiyorsa taksiyle gider.

Mutlu bir evlilik gerçekleştirmiş bu evlilikten de biri kız diğeri erkek olan ikizleri olur. Karısı da evlere gündeliğe giderek evin bütçesine destek olmaya çalışır. Ne var ki Kumru bir süre sonra gittiği evlerin birinde gördüğü buzdolabını almak, bunu elde edince daha iyisini daha güzeline sahip olmak adına onulmaz bir eşya tutkusuna kapılır. Karısının isteklerine yetişemeyen, Haydar, karısının her dediğini yerine getirmek adına hemşerisi İsmail Bey'in yanına gidip tekrar eski işine döner. Artık hemşerisinin çalgılı gazinosunda korumalık yapmaya başlayan Haydar ve ailesi, daha önce kapıcılığını yaptıkları apartmanın en güzel ve deniz manzaralı dairesine yerleşip bütün isteklerine kavuşurlar.

Zamanla dost olduğu mahallenin diğer kapıcılarıyla araları açılır. Bu iş, kapıcılardan birinin Haydar'ın Kumru'ya aldığı arabayı çizip insan pisliğine bulaması sonucunda Haydar'ın kendilerini ortaya çıkarıp aşağılayıcı bir biçimde arabayı onlara temizlettirmesine kadar varır. Bu ve benzeri olayların yaşanması ve Haydar'ın patronu İsmail Bey'in kapıcıların çocuklarını adamlarına dövdürtmesi üzerine kapıcıların işi aşiret meselesine vardırımları sonucunda Haydar bir gece işte iken gizlice vurularak öldürülür.

Kumru ile Kumru romanında dikkat çeken kişilerden biri de *Bilal Efendi*'dir.⁵⁸ Mesleğine göre daha çok renkli bir kişiliğe sahip olan her işten anlayan ve her şeyi bilen Akgün apartmanın yaşlı kapıcısı Bilal Efendi yaşının ve deneyiminin yanında, haberleri, dizileri, cinayetlerden döviz kurlarına her şeyi, özellikle de reklâmları kaçırmaz. Bunlardan kendince dersler çıkarmasıyla kapıcılık yaptığı sokakta tartışılmaz bir üstünlük sağlar.

Otuz yıldan beri İstanbul'da kapıcılık yapan Bilal Efendi, okuma yazma bilmesinin yanı sıra her şeyden anlayan tavrıyla mahallede Bilal Dayı

⁵⁸ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

olarak herkesin saygısını kazanmıştır. Aynı zamanda karısıyla birlikte iki yaşlı insan olarak yaşam tarzları da diğerlerinin tuhaflarına gider. İki insanın ayrı kaplarda yemek yemeleri bir tür tuhaflık olarak kabul edilir.

Bilal Dayının bütün bilgisi ve hayat felsefesi televizyon izleme üzerine kuruludur. İnsanları televizyon izlemeden birbirlerini anlamalarının bile zor olduğunu söyler. Onların televizyon izlemeden, haberleri, dizileri, reklâmları, hava durumlarını görmeden kırk gün evlerinde bunlardan uzak kalmaları sonucunda adeta çocukların bile konuştuklarını anlamayacak duruma geleceklerine inanır. Kimi zaman kendisine danışanlara bunu kendisine soracaklarına televizyon izleyip reklâmlara bakarak her şeyi orada bulabileceklerini söyler.

Televizyon konusundaki görüşlerini daha da ileri götürerek insanın muhtar, kaymakam, vali de olsa, televizyon izlemedikten sonra hiçbir şey bilemeyeceği, boşuna yaşadığı görüşündedir. Bilal Dayı, mahallenin en olgun kapıcısı olarak aralarından zengin olan eski kapıcı Haydar ve ailesine karşı tavır takınıp onları düşman belleyen diğer kapıcılara karşıdır. Böylelerini çok görüp bir kat yukarıdaki kiracıya her uşaklığı yapıp, ama içlerinden birine amorti çıkacak olsa, nerdeyse onu boğacak kişiler olup köklerinde kopmalar olarak niteler.

Yalan'da anlatılan kapıcılardan biri de mahalleye sonradan gelen *Süleyman*⁵⁹ dır. Süleyman zengin olup apartmanın üst katındaki manzaralı dairelerin birine geçen eski kapıcı Haydar Yarma'nın yerine kapıcı olarak gelir. Bu yüzden ona büyük minnet ve saygı duyar. Süleyman, işini bilen becerikli bir kapıcıdır. Süleyman'ın çalıştığı Günay Apartman'ın eski kapıcısı Haydar zengin olunca diğer kapıcılar tarafından sevilmez. Evleri de nerdeyse lanetli bir yer olarak görülür. Buna karşın yeni kapıcı Süleyman kendisini tüm kapıcılara sevdiren ama aynı zamanda Haydar ve ailesine karşı da saygısını eksik etmeyip onların güvenini kazanan biri olur.

⁵⁹ Tahsin Yücel, a.g.e.,2005.

Tahsin Yücelin *Kumru ile Kumru* romanında yer alan kapıcılar içerisinde en itici ve aykırı karakter Recep Efendi⁶⁰ dir. Çad Apartman'ın kapıcısı olarak çalışır. Recep Efendi, çifte karılı çember sakallı, her şeyi Allah'a ve Muhammed'e bağlayan yorum ve görüşleriyle mahallede seilmeyen biridir.

Tahsin Yücel'in *Yalan* romanında kapıcı olarak çizdiği Tokatlı Müslüm karakteri benzerlerinden farklı özelliklere sahip olan bulunduğu konumu kendi çıkarları için değerlendirmek için gayri meşru yollara baş vuran biridir. *Kumru ile Kumru* romanındaki kapıcı karakterleri ise kırsaldan göç etmiş eğitimsiz kişiler olmalarına rağmen tipik kapıcı özelliklerine sahip kişilerdir. Kavgalarıyla, birbirlerini çekemezlikleriyle, basit yaşantılarıyla aynı sokağın insanıdır. İçlerinden daha farklı bir anlayışa ve yaşantıya sahip olup şehir hayatına yaklaşabilen tek kişi ise Bilal Dayı'dır.

2.1.1.1.3. GAZETECİLER

Tahsin Yücel'in gazeteci olarak ele aldığı tek kişi *Yalan* romanındaki Firuz Polat'tır.⁶¹ Firuz Polat, bir gazeteci olarak tarihi, tüm bilgilerin üstüne çıkarıp, eksiksiz bir tarih bilgisine sahip kişilerin her şeyi bilen ve yapabilen kişiler olduğunu düşünür. Hatta bu düşünceden hareketle dört gün, gazetenin beşinci sayfasının sağ başında "Çuvaldız" başlığı altında yazdığı ünlü köşe yazılarında, karısı Asude, oğlu Hakan ve kendisiyle doğrudan ilişki kuran okurlarından sonra, yazılarında en çok söz ettiği konu belki de tarihtir.

Firuz Polat, yazılarında sağ sol çekişmelerine hiç girmemeyi tercih eder ve bunun yararını da görür. O da niceleri gibi görünüşte ortada, gerçekte ise sağda yer alan, sağ görüşü benimseyen bir gazeteci olarak bu niteliğiyle ün yapar. Özellikle tarih, demokrasi, günlük sorunlar ve sınırlı eleştirilerle yazdığı köşesi *Çuvaldız*'ı hep dik tutmaya çalışır. Yazılarıyla hem iyi para kazanır hem de okurların ve yöneticilerin beğenisini toplar.

Firuz Polat, çizgileri bu denli belli olan biri iken bir anda ülkenin bütün gündemini etkileyip herkesin dikkatini çeken ünlü dilbilimci Yusuf Aksu'yla tanışır. Onun ve arkadaşlarının düzenlediği Maçka Çarşambalarına katılır.

⁶⁰ Tahsin Yücel, a.g.e.,2005.

⁶¹ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

Burada Yusuf Aksu'nun özellikle sol konusundaki görüşlerinden etkilenir ve bir anda bu konudaki düşünceleri değişir. Bu süreçten itibaren sol görüşten, halktan ve çevreden yana çıkarak görüş değişikliğini açıkça belli eder. Eskiden öncelikle okuru eğlendirmeye çalışırken, artık tüm ağırlığı ülke sorunlarını tartışmaya veren biri olur. Firuz Polat bu dönüşten sonra artık bir tartışma tutkunu, uzlaşmaz bir kavga yazarı, daha da önemlisi, sol düşüncenin sözcüsü olup çıkar.

2.1.1.1.4. BANKA MÜDÜRLERİ

Tahsin Yücel'in anlatı olarak nitelendirdiği yapıt *Vatandaş*'ta ele aldığı ilginç roman kişilerinden ve mevcut konumunu kullanarak yükselmeye çalışan, makamını suiistimal eden kişi *Müdür*'dür.⁶² Müdür pırıl pırıl kır saçları, her çizgisi düzgün yüzü, sporcu yapısıyla, kusursuz olduğu söylenen giyimi, sürekli gülümsemesi, seçkin davranışlarıyla, adeta herkesi büyüleyen biridir.

Başında bulunduğu bankanın yöneticisi olma vasfından yararlanarak kısa sürede büyük maddi imkânlar yakalar. Bununla yetinmeyerek siyasete atılmayı hatta oradan da bakan olmayı düşünür. İlginç bir kişilik olarak dolandırıcılığı ayrıcalıklı bir din, daha doğrusu ayrıcalıklıların dini olarak niteler. Dolandırıcılığı bu denli meşru gören Müdür, bütün bunların gerekçesi olarak kendisini ve çocuklarını düşünmek zorunda olmasına bağlar. Temel gayesi, çocuklarına parlak bir ad bırakmaktır. Onların birer müdür çocuğu olarak kalacaklarına, genel müdür ya da bakan çocuğu olmalarını ister. Bütün bunları gerçekleştirmeye çalışan Müdür, amacı için söz konusu olan bütün yolları, yolsuzlukları, dolandırıcılıkları ve her türlü oyunu dener. Bu yükselme isteğini gerçekleştirmede sırtlarına basıp geçmek istedikleri hiçbirinin de kendisinden üstün, kendisinden daha akıllı, kendisinden daha yürekli ve içten olmadığını da söyler.

⁶² Tahsin Yücel, *Vatandaş*,(1975). Can Yayınları, İstanbul,1996.

2.1.1.1.5. NÜFUS MÜDÜRLERİ

Tahsin Yücel'in daha çok yerel unsurlarla oluşturduğu, kişi ve mekan bakımından küçük bir kasabada bütün olayların bir bıyık etrafında döndüğü yapıtı *Bıyık Söylencesi*'nde anlatılan Adanalı *Çeyrek Hamdi*⁶³, kasabaya gelen yeni nüfus müdürüdür. Buraya gelişinin daha üçüncü gününde herkesle dost olur. 150 cm boyundadır. Burada kasabada bıyığıyla nam salan Cumali Kırıkçı ile tanışır. On beş yıllık nüfusçu olarak, adlarla kişiler arasında uyum aramaya çalışır. Cumali'ye, "bu soyadı bu bıyığı taşımaz, bu bıyığa cüssesine yakışacak bir soyadı bulmalı" diyerek ona Karapala soyadını verir. Çeyrek Hamdi, aynı zamanda işini bilen biridir. İki yardımcısı arasında iş bölümü yapıp her ikisine de işlerini iyice öğretir. Böylece kendi işini imza atıp konuk ağırlamakla sınırlandırır.

2.1.1.1.6. DOKTORLAR

"Dostlarının arkasından konuşmak için "uygun zamanı, elverişli koşulları" hiç kaçırmayan"⁶⁴ ve *Yalan* romanında yer alan Prof. Dr. Osman Nuri Balcı,⁶⁵ seçkin çevrenin gözde hekimidir. Her geçen gün ününü daha da artırır. Özellikle hanımlar, yalnız uzman olduğu alanda değil, hekimliğin her alanında, önce onun görüşüne başvururlar. Her türlü müzikten hoşlanan Prof. Dr. Osman Nuri, Balcı özellikle Fransız şair Valery hayranıdır. Babacan ve mütevazı bir kişiliğe sahiptir. Tanıştığı dil bilimci Yusuf Aksu'nun görüşlerini sorgusuz benimseyip ona hayran olur. Sürekli yanında bulunur ve onu bütün samimiyetiyle sever. Şiir ve edebiyatta en büyük kaynağı Fransız dili ve Fransız yazınıdır. O da Yusuf Aksu gibi alıntılarla konuşur. Yusuf Aksu'nun ölümü üzerine ona karşı duyduğu derin sevgi ve saygıyı dile getiren bir yazı yazar.

⁶³ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, Can Yayınları, İstanbul, 1995.

⁶⁴ Mukadder Özgeç, "Yalan", *Adam Sanat Dergisi*, 210.

⁶⁵ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

2.1.1.1.7. AVUKATLAR

Tahsin Yücel'in *Yalan* romanının kişilerinden *Zeynel Duman*⁶⁶ çenesinin düşüklüğü nedeniyle kendi arkadaşları tarafından bir zamanlar Çene Zeynel olarak adlandırılmıştır. Hem bir takım gerçekleri görebilen, hem de avukatlık mesleğinin yanında hukuk dışı yollara da başvurabilen biridir. Zeynel Duman yıllar sonra arkadaşı Bayram Beyaz'la karşılaşır. Bayram Beyaz, Yusuf Aksu'nun mallarını ele geçirmeye çalışan Tokatlı Müslüm'den bahseder. Zeynel Duman, Tokatlı Müslüm'ü bir daha kapıcılık yaptığı binaya bile yaklaşmamak üzere uzaklaştırınca ünlü dilbilimci Yusuf Aksu'nun hem avukatı hem de sohbetlerinin müdavimi olur. Herkesin fikirlerini büyük bir bağlılıkla benimsediği Yusuf Aksu'ya karşı daha sorgulayıcı ve Yusuf Aksu'nun fikirlerine karşı daha mantıklı yaklaşımı sergileyenlerden biri olur. Fikirleri ve yaklaşımıyla Yusuf Aksu'nun yanında bulunanlardan farklı biridir.

2.1.1.1.8. GAZİNOCULAR

Tahsin Yücel'in insanların eşyalaşma ve bunların boyunduruğu altına girdiğini ironik bir biçimde ele aldığı romanı *Kumru ile Kumru*'da yaptığı işleri dolayısıyla sürekli suç odağında olan kişi *İsmail Bey*'dir.⁶⁷ İsmail Bey bir zamanlar eczanesi olan, mutlu ve mesut bir şekilde yaşayan biridir. Birilerinin baskı ve zorlamalarına maruz kalır. Bu yüzden kendisi de zamanla işlerini şiddet ve zorla halletmeye çalışan biri olur. Gazinosu olan ve bundan dolayı da sürekli mücadele etmek zorunda olduğundan etrafında adamları eksik olmayan biridir.

Suç bulaşmış ya da suç dünyasında yaşayan biri olarak İsmail Bey her şeye rağmen adam öldürmeyi sevmeyen, işlerini bozmaya çalışanları adamlarına ciddi şekilde dövdürtmekle yetinen biri olmasına karşın çok sevdiği hemşerisi ve has adamının öldürülmesi üzerine belki de ilk kez adam öldürmeyi tasarlayan biri olur. Aynı zamanda çeşitli vesilelerle içinde bulunduğu durumun farkında olan biri olmasına karşın çıkış yollarını da kendisine kapatan biridir.

⁶⁶ Tahsin Yücel, a.g.e, 2004

⁶⁷ Tahsin yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

2.1.1.1.9. TÜCCARLAR

Tahsin Yücel'in '*kadın erkek ilişkilerine duyarlı, dahası bu ilişkilere kadınların tarafından bakabilen keskin gözlemlere sahip, gerçekçiliği fantezilerle birlikte dokuyan usta işi romanı*'⁶⁸ olan *Bıyık Söylencesi*'nin önemli şahsiyetlerinden *Hacarifa*⁶⁹ yıllardır aynı yeleği, aynı şalvarı, aynı ceketini, aynı mintanı giyer. Sekiz cepli kadife avcı yelekleri, peyikleri dizlerine inen kara şalvarları, ortalığı velveleye veren gıcırdaklı kunduraları yıllardır dillere destandır. Hacarifa ne yapacağı belli olmayan, çok sert bir adamdır. Hacarifa'nın koca kasabanın heybetli adamı olmasını sağlayan birçok nedeni var. Bunların başında çok zengin ve cömert adam olması, sözünü tartıp da söylemesi, iri yapılı ve yakışıklı olmasının yanı sıra öncelikle kılığıyla, yazın ince, kışın kalın, ama görüntüsü hiç değişmeyen kara ceketıyla, herkesi büyüleyen biridir. Her şeye rağmen Hacarifa hiçbir zaman sevilen bir insan olmamıştır.

Dürüst adam olup kimseye zarar verdiği, kimseyi aldatmaya kalkıştığı görülmeyip aksine ticaretini yaptığı kumaşı da buğdayı da herkes beşe satarken, o daha ucuza satmayı yeğler. Ama yine de yürüyüşünden bakışına, kılığından konuşmasına, her şeyine işlemiş görünen kendini beğenmişliği, ağzından dönüşsüz yargılar gibi çıkan katı sözleri, insanları her zaman ürkütmüştür. Bu nedenle insanlar ona "Firavun ki Firavun!" derler.

Hacarifa'ya hayatının değişimini yaşatan, oğlu Cumali olur. Oğlunu okutup bir kaymakam, bir yargıç, bir hekim yapmak için elinden gelen her şeyi yapar. Çabalarının boşa gittiğini görünce de derinden derine oğluna kırılır. Cumali'nin askerlik dönüşü bıraktığı bıyık hayranlık uyandıracak derecede söylenceye dönüşmesi üzerine o da övgüler karşısında oğluyla gurur duyar ve hoşnutluğunu belirtir. Hacarifa bu süreçten sonra gözle görülür biçimde çökmesine karşın artık sessiz, bilge, güler yüzlü, alçak gönüllü, sevecen bir yaşlı adama dönüşür. Herkesle konuşan, herkesin derdini dinleyen, herkesin

⁶⁸ Yıldız Cıbroğlu, "Bıyık: Hem Dümen Hem Dümenci", *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000.

⁶⁹ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 1995.

yardıma koşan biri olur. Ne var ki bunların daha fazlasına ömrü yetmez bir sabah, kahvaltı sofrasında iken ölür.

2.1.1.1.10. İŞ ADAMLARI

Tahsin Yücel'in *Peygamberin Son Beş Günü*'nde kapitalist olarak nitelendirilen kişi *Fehmi Gülmez*,⁷⁰dir. Doğma büyüme Üsküdarlıdır. Babası Üsküdar çarşısında terzilik yapar. Önceleri eleştirmen olmaya karar verir. Babası yaşlanınca işini oğluna bırakır. Askerliği aradan çıkarmaya karar verip Polatlı'ya gider. Babasının ölümü üzerine, bir yandan terzilik yapıp bir yandan da üniversiteye gitmeye karar verir.

Üniversite yıllarında koyu bir solcu olur. Fakat sol düşünce konusundaki kaynakları, nice benzerlerinki gibi, şiir kitapları ve yazın dergileriyle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle Lenin'le Stalin'e zorba çarı devirmiş büyük askerler diyebilecek kadar yüzeysel sol bilgisine sahiptir. Üniversiteyi bitirdikten sonra ticarete atılır. Büyük atılımlar gerçekleştirerek büyük başarılar elde eder ve geniş bir muhite sahip olur.

Zamanla Marksçılardan çok faşistlere yakınlığıyla bilinir. Sahip olduğu iş hayatı sonucunda büyük bir kapitalist olarak iş dünyasında yer edinir. Fakat her şeye rağmen Fehmi Gülmez, kendi içine eğildiğinde yoksul hayatın da kendine göre güzellikleri olduğunu düşünür. Kökenleri fakirliğe dayanan biri olarak sonradan girdiği yaşama hiçbir zaman kesin ve rahat bir biçimde yerleşmemiş, tam tersine, bu durumdan da büyük rahatsızlıklar duymuştur.

2.1.1.1.11. TRAFİK POLİSLERİ

Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* romanındaki *Süleyman*⁷¹ bir trafik polisidir. Kendisini Sağır'ın Süleyman ile Sâriye bacının oğlu olarak tanıtır. Yıllar önce kasabada Kumru adındaki kıza âşık olur ve her fırsatta karşısına çıkar. Kumru'nun İstanbul'da kapıcılık yapan Haydar'a verilmesi üzerine o da evlenmeyip polis olarak İstanbul'da çalışır. Yıllar sonra kocasını kaybedip

⁷⁰ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*,(1992), Can Yayınları, İstanbul, 2003.

⁷¹ Tahsin Yücel, *Kuru ile Kumru*,2005.

şaşkın bir şekilde arabasıyla dolaşan Kumru'nun karşısına çıkar. Kumru'yu sevdiğinden hâlâ evlenmemiştir.

2.1.1.1.12. HALK ÂŞIKLARI

Cumali'nin bıyığının bir efsaneye dönüşmesini sağlayanların belki de en önemli kişisi *Bıyık Söylencesi*'ndeki *Âşık Hasreti*'dir.⁷² Aşk Hasreti, kasabanın en ünlü aşığıdır. Her şeyi kolayca türküyü dökebilirken Cumali'nin bıyığının türküsünü çok istemesine rağmen bir türlü çıkaramaz. Herkes gibi o da Cumali'nin bıyığına hayran kalınca onun bıyığının türküsünü yazmaya kalkışır. Önce içine tek dize bile doğmaz. Yine de umudunu yitirmeden bir destan uzunluğunda bir türkü yazmayı kafasına koyar. Bıyığın türküsünü her yazma teşebbüsünde tuhaf bir şekilde bıyıktan uzaklaşıp başka yerlere gider ve bu nedenle türküyü bir türlü yazamaz.

Kasabada büyük bir üne sahip olan bıyığı duymayan kalmamıştır. Bir gece *Âşık Hasreti*'nin küçük kızı, kendisine bıyığı sorunca o da anlatmaya başlar. Kısa bir süre sonra öykünün böylesine kolay biçimlenmesine hayret eder. Anlattığı masal, kasabada bir söylenceye dönüşünce artık bıyık türküsünü bitirmek gerektiğini anlar. Bunun için geceler boyu karısı ve kızları uyuduktan sonra, önünde saz, elinde kalem Cumali'nin bıyığının türküsünü oluşturmak için uğraşır. Neyin türküsü istense anında çıkaran biri olmasına karşın bu işi bir türlü becerememesi karşısında kasabada artık yeteneği alaya alınan biri durumuna düşer.

Cumali'nin bıyığının gerçekliğini yitirmeye başladığını görmesi üzerine, elini çabuk tutması gerektiğini anlar. Dizeleri bir yerlerde duymasına rağmen onları bir türlü kâğıda dökemez. Cumali'nin intiharından sonra bile o kadar uğraşmasına karşın nereden başlayacağını bir türlü bilemediğinden türküyü tamamlayamaz.

⁷² Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 1995.

2.1.1.1.13. HALK HEKİMLERİ

Köy ya da kasaba yaşamının her zaman ihtiyaç duyulan ve her türlü halk hekimliği tecrübesine sahip olan ve *Kumru ile Kumru* romanının kişilerinden biri Fakı *emmi*⁷³ dir. Fakı emmi, kırıkları sarıp çıkıkları düzelten, delileri dizlerinin dibine oturtup birkaç dua okuduktan sonra, ağızlarına tükürerek iyileştirmeye kadar her derdin çaresini bulan biridir.

2.1.1.1.14. KUNDURACILAR

Kumru ile Kumru'nun kişilerinden biri de *Avcı Kadir*⁷⁴ dir. Kumru'nun babasıdır. Kasabada kunduracılık yapıp geçimini sağlamaya çalışır. Artık herkes İstanbul'dan gelen hazır ayakkabıları kullandığından işleri bozulmaya başlanmıştır. Kendisi yalnızca tamircilikle uğraşmak zorunda kalır. Beş çocuğa bakmak zorunda olan Avcı Kadir, gittikçe yaşlandığından ava bile zor gider olur. Bu yüzden İstanbul'dan kızını istemeye gelen kapıcı Haydar'a kızını verir.

2.1.1.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR

2.1.1.2.1. AYDIN GÖRÜNENLER

*“Peygamberin Son Beş Günü”nü yazarken, bir “tip” yaratma amacım yoktu;ancak, bunu da belirtmişim, birçok kişi romanımın kahramanının bir “tip” olduğunu söyleyince, niteleme hoşuma gitmişti, çünkü kahramanın gerçeğe-benzerliğini (gerçekliğini değil) vurguluyor, tutkusu, tutumu ya da alışkıyla kitlenin yabancıları olmadığı, tam tersine, “bildik” bulunduğu bir özelliği taşıdığını sezdiriyordu”*⁷⁵ romanın başkahramanı olan *Rahmi Sönmez*'in⁷⁶ babası, Üsküdar Çarşısı'nda sobacılık yapar. Rahmi Sönmez, gerek babalarının komşuluk ilişkileri gerekse işleri dolayısıyla çocukluğundan itibaren Fehmi Gülmez'le sıkı bir arkadaşlık ilişkisi kurar. Adeta birbirine

⁷³ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 205.

⁷⁴ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

⁷⁵ Tahsin Yücel, *Tartışmalar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,199,118.

⁷⁶ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*,2003.

yargılı, siyam ikizleri gibi sokakta, çarşıda, birbirlerine sürekli arka çıkıp ilkokulda, ortaokulda, lisede hep aynı sırada oturup aynı takımı tutup aynı görüşü savunurlar. Fakat bütün bu ortak noktalara rağmen Rahmi Sönmez’le Fehmi Gülmez bedensel görünüşleri ve kafa yapılarıyla birbirlerinin tam karşıtı sayılırlar.

Rahmi Sönmez, önce annesini daha sonra da babasını kaybeder. Bu arada özellikle toplumsal içerikli şiirler yazar Zarife adında bir kızla duygusal ilişki yaşar. Askerliği aradan çıkardıktan sonra babasından kalma dükkânını satın parasını bankaya koyar. Bu parayla en az dört yıl geçinmeye çalışmak suretiyle okumaya karar verir.

Rahmi Sönmez’in sol düşünceye yönelmesi ve bu doğrultuda çalışması özellikle öğrencilik döneminde oluşmaya ve yoğunlaşmaya başlar. Fakat aynı zamanda sol düşünce konusunda kaynakları, nice benzerlerinki gibi şiir kitapları ve yazın dergileriyle sınırlı kaldığından, Lenin’le Stalin’i zorba çarı devirmiş büyük askerler diye bilir. Marx’ın düşüncesini, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin* Destanı’ndan çıkarır. Biri çıkıp da “*Engels Marx’ın nikâhlı karısıydı*” (s.23) dese, bunu yeni bir bilgi olarak özenle belleğine yerleştirmeye çalışacak kadar sığ ve yüzeysel bilgiye sahiptir.

Bu dönemde özellikle Rahmi’nin fikir yaşamında büyük bir yer edinecek olan ve hiçbir zaman da yerini kimseye bırakmayacak olan Feride adında bir kızla tanışır. Feride, aslında Fehmi ile Rahmi’nin ilgi duyduğu kişidir. Ancak Feride, Rahmi’nin yüzünün kusursuz çizgileri, dalgalı saçları, “ozanca” bakan yeşil gözleri, Feride’nin en azından bedensel olarak Rahmi’den yana tercihte bulunmasını sağlar.

Rahmi, özellikle Feride’nin de etkisiyle bu dönemden sonra koyu bir Marksçı olarak her fırsatta ateşli nutuklarla etrafındakileri heyecanlandırır. Onun bu inançlı çıkışları, adının Peygamber’e dönüşmesine neden olur. Rahmi Sönmez, bu arada Feride’yle evlenir. Az şeyle yetinen kişiler olduklarından gayet mütevazı bir yaşam sürerler.

Ne var ki Feride’nin daha önceleri tedavi olduğu ve bir daha ortaya çıkmayacağını düşündüğü amansız hastalığı tekrar nüks eder. Bunun üzerine

Rahmi, Marksçı ozan olarak devrimci görüşlerini gizlemek pahasına da olsa, bir bankada çalışır. Feride hamile kalır ve doktorların bütün ısrarlarına rağmen kızını doğurma kararı verir ve kızını doğurduğu esnada ölür.

Rahmi Sönmez, önceleri kızını benimsemese de sonraları onu karısı Feride'nin bir hatırası olarak görür ve devrimci görüşlerini kızına aşılacak için elinden geleni yapar. Okuma-yazma öğrenmeden önce, kenter sınıfıyla işçi sınıfı arasındaki indirgenmez karşıtlığı ona öğretir. Ne var ki Nazım'ın şiirleriyle gösterdiği doğrultuda, devrimci ilkelere göre yetiştirmeye çalıştığı, Feride gibi devrimci bir kadın ve kendisi gibi devrimci bir ozanın kızının bunca yıl Marx'ın düşünceleri ve Nazım'ın şiirleriyle büyüdüktan sonra, kızının her şeyi yadsıyarak kart bir kapitaliste kapılmasını anlamakta sıkıntı çeker. Adını Feride bırakıp böylelikle karısı Feride'yi yaşatacağını sandığı kızı, üstelik hamile kalır. Kendisine metreslik ettiği adamın evlenme tekliflerini de reddeder. Bir gece ansızın babasının kapısını çalar ve ona daha önceki macerasından olan çocuğunu bırakarak Amerikalı bir denizciyle yurt dışına gider. Bu durum karşısında tamamen sarsılan Rahmi'nin elinden hiçbir şey gelmez ve bu durumu benimsemek zorunda kalır. Torununa Nazım adını koyup onu nüfusuna geçirir.

Rahmi'nin yaşamındaki hayal kırıklıkları ve şaşkınlıklar, bunlarla da sınırlı kalmaz. Uzun yıllardan beri yazdığı ve kendi ozanlığının yegâne belgeleri olan şiirlerini yayımlama girişimi karşısında hiç kimse ne onun ozan ve devrimci geçmişi ne de şiir, yazın ve devrim konusundaki düşüncelerine önem vermez. Şiirlerine şöyle bir göz atıp son yıllarda Türk şiirinin çok değiştiğini söyleyip artık böyle şiirlerin yazılmadığını söylemeleri Peygamber'i derinden etkiler. Peygamber'in göremediği bir gerçek vardır ki o da bir zamanlar kendilerini dava arkadaşı olarak gördüklerinin kimi babasının iş yerinde kasaya oturmuş, kimi kendi dükkânını açmış, kimi en ılımlı sola bile ateş püsküren, tutucu kenter gazetelerine kapılanmış kimseler olduğudur.

Peygamber'in yıllar sonra birden bire ortaya çıkıp bir kavgı dergisi çıkarmak istemesi, eski tüfek olarak bilinen kişiler tarafından kuşkuyla karşılanır, hatta onun bir "ajan provokatör" olduğu şüphesini doğurur. Bunda

da kendilerince haklı gerekçeler söz konusudur. Çünkü Peygamber'in kendileriyle bunca yıldan sonra yeniden ilişki kurmaya çalıştığı eski tüfeklerin hemen hepsi, birbirlerinin izini yitirmelerinden sonra, en az bir kez içeri girmişlerdir. Buna karşılık, her akşam meyhanelerde yüksek sesle Marksçılık dersleri veren, solcu yazın dergilerinde en hızlı kavga şiirlerini yayımlayan Rahmi Sönmez'in kılına bile dokunulmamıştır. Ne var ki Rahmi Sönmez, bütün bunlardan uzakta her zaman tutuklanma, bir gece ansızın evden alınıp götürülme hayali içinde elinden geleni yapmaya çalışır. Hatta kimi çok sert şiirlerinin yayımlanışını izleyen günlerde, valizine birkaç temiz çamaşır, birkaç çift temiz çorap, birkaç paket de Birinci koyup güvenle polisi beklemesine karşın polis hiçbir zaman gelmez.

Bütün bunlar üzerine Rahmi Sönmez gittikçe hayattan kopuk, yalnız, içine kapanık ve karısının mezarına gittiği günler dışında neredeyse hiç dışarı çıkmayan biri olur. Onun bu durumunu torunu Nazım'ın "*Büyükbaba, en sonunda sen de altın bileziği taktın koluna, tam bir müebbed oldun, hem de kendi zindanını kendin kurdun*" (103–104) ifadeleri, daha açık bir şekilde ortaya koyar. Rahmi Sönmez'in adeta büyük bir tutkuyla beklediği tutuklanma isteğinin gerçekleşmemesi, bir zamanların en ateşli devrim şiirlerini yazmış olan toplumcu gerçekçi ozanın gerek solcular gerekse sağcılar tarafından görmezden gelinmesi, onun için yaşarken ölmek olarak değerlendirilir. Bütün bu durumlar karşısında Rahmi Sönmez'in kuramsal düzlemde inancı hep sürmekle birlikte, bireysel düzlemde her gün biraz daha derin bir umutsuzluğa gömülür. Artık dışarıyla ilgili her şeyi torununa bırakıp gittikçe kitaplarına gömülmeye başlar. Rahmi Sönmez, her zaman kapısının çalınacağı ümidiyle beklerken yozlaşmış bir kenter olarak gördüğü torunu Nazım'ın bir gece polisler tarafından devrimcidir diye kelepçelenip götürülmesini anlayamaz.

Daha sonra anlaşılır ki Rahmi Sönmez'i uzaktan takip ederek aldığı önlemler sonucunda Rahmi'nin benzerleriyle hapse girmesini engelleyen onun, çocukluk arkadaşı Fehmi Gülmez'dir. Nazım'ın tutuklanması, Rahmi Sönmez'in kendisince devrimi torunu Nazım'ın bıraktığı yerden sürdürme

düşüncesine sevk eder. Bunun için önce bütün kitaplarını satar. Kendi deyimiyle bütün gemileri yakar.

Devrimi başlatacağı yer konusundaki kısa kararsızlıktan sonra kavgayı daha çok kırsal alana aktarmak, bunun için de yola Haydarpaşa'dan çıkmak gerektiği kanaatine varır. Böylelikle Rahmi Sönmez, Kurtalan'a gitmek üzere trene biner. Nedense yolculuğun daha başında sayılabilecek bir yerde trenden atlayarak uzun uğraş ve sanrılar sonunda bir devrimci düşü olarak güneşi zaptedebileceğini umarken soğuktan ağaç gibi yıkılıp kalır. Köylüler kendisini yarı yarıya kara gömülmüş bir durumda, sırtında incecik bir yağmurluk, başında acayip bir kasket, ileriye doğru uzanmış sağ elinin biraz ötesinde küçük bir tabanca, yüzükoyun, üzeri nerdeyse karlarla örtülü, donmuş durumda bulurlar. Köyün içine doğru yürümeyip tıpkı yaşamı gibi hep aynı yerde dönüp durduğundan yolu bulamamıştır. Çocukluk arkadaşı Fehmi Gülmez'in haber alıp doktorlarla yetişmesine rağmen Rahmi Sönmez ölür ve vasiyeti üzerine karısının mezarına gömülür.

Arkadaşı Fehmi Gülmez “40 Kuşağının önde gelen ozanlarından Rahmi Sönmez'in üzücü ve düşündürücü koşullar içinde yaşama gözlerini yumduğunu” (S.307) bildirir. Rahmi Sönmez adının altına, ayraç içinde, Peygamber adını ekleyerek böylelikle yıllar boyu süren Peygamber, Rahmi Sönmez ikilemi arasında sürmüş olan korkunç bölünmeye de son verir.

Tahsin Yücel'in önemli yapıtlarından biri olan *Yalan*'da ise karşımıza, yapay bir çevrede yaşayan *Yusuf Aksu*⁷⁷ çıkar. Yusuf Aksu'nun babası Ahmet Elbasan ile annesi Refika Hanım, bir rastlantı sonucu tanışıp evlenmişlerdir. Saymanlıktan emekliye ayrılmış olan babası, Yusuf'un doğumuna üç ay kala, bir gece rakı almak için evden çıkar ve bir daha dönmez.

Annesi Refika Hanım oğlunun bütün problemlerini ansiklopediler aracılığıyla çözmeye çalışır, her sorusu karşısında *Hayat Ansiklopedisi*'ni göstererek tüm öğrencileri gibi güçlüklerini ansiklopediler aracılığıyla çözmeye alıştıırır. Yusuf, bu sayede olağanüstü bir belleğe sahip olur. Yusuf

⁷⁷ Tahin Yücel, *Yalan*, 2004.

Aksu, İlkokulu başarıyla bitirdiği zaman bir kez bile tek başına sokağa çıkmamış, herhangi bir satıcıdan kendi eliyle herhangi bir şey almamıştır. Okuldaki öğretmenlerinin deyiimiyle Yusuf, her türlü ansiklopediyi ‘*bir virtüöz gibi*’ kullanıp tüm yaşamı ansiklopedilerde gördükleriyle sınırlı sanır. Hatta yaşamına yalnızca yeni ansiklopediler katabilmek amacıyla, Fransızca ve Almanca öğrenmeye girişir. Artık ansiklopedileri rüyalarında bile görecektik kadar gittikçe hayattan kopmaya başlar.

Bu denli dar ve içine kapanık bir yaşam sürerken sınıfına onun bütün yaşamını etkileyecek, kendisince kolay kolay rastlanmayacak, nerdeyse her şeyi bildiği gibi, her konuda en kestirme çözümü bulan ama aynı zamanda kekeme olan Yunus gelir. Kendisi kumral, Yunus’un sarışın olmasına, üstelik kendisinin yanında onun boyunun bayağı kısa görünmesine karşın Yunus’un kekelemesi de onun için konuşulanların en güzeli olarak görünür. Âşık olduğu kızın kendi aşkına karşılık vermemesi üzerine, Yunus’un bileklerini kesip intihar eder. ‘*Bu intihar, Yusuf Aksu’nun dönüşüm/değişim izlencesinin ilk adımı*’,⁷⁸ olur. Yunus’un intiharı edip ölmesi üzerine Yunus’un babası Enis Bey, oğlu Yunus’u oğlu yitirdiğine göre, eğer onlar için bir sakıncası yoka, onun en yakın dostunu yasal oğul olarak kendi nüfusuna geçirtmek ve bütün mal varlığını ona bırakmak kararında olduğunu söyler. Öneriyi kabul etmeleri üzerine Yusuf ile annesi Refika Hanımı yanına alır. Kısa bir süre sonra Enis Beyle Refika Hanım evlenirler. Enis Bey, Yusuf’u nüfusuna geçirip bütün mal varlığını onun üzerine geçirir.

Yusuf ise artık hep Yunus’un söylediklerini ve öğrettiklerini yineleyerek adeta içinde onun yerine düşünen bir Yunus olduğunu düşünür. Yusuf’un hayatı boyunca Yunus’un gölgesinde yaşamasının asıl sebebi, Yunus’un dil konusundaki görüşlerinin Yusuf tarafından benimsenip her ortamda dillendirilmesi olur. Yusuf Aksu, koleji bitirdikten sonra İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümüne gider. Dil konusunda ürettiği sanılan kuram kırıntılarını yalan yanlış demeden tüm fakülteye yaydığı gibi, kimliği de büyük ölçüde unutulmaz arkadaşının kimliğiyle karıştırılır. Ne var ki öğrenimini bitirmesine

⁷⁸ Ahmet Oktay, Yazınsal Bir Doruk’, *Virgöl*, Kasım 2002, 56, 16–23.

yakın önce annesi Refika Hanım, arkasından da Enis bey ölür ve Yusuf, bir daha fakülteye dönmez. Yusuf Aksu, lise arkadaşlarından başlamak üzere, kapısını herkese kapatmaya başlar. Edebiyat Fakültesi'nden ayrılmasından yaklaşık üç yıl sonra, evde çalışanlar ve işlerini yürüten avukat dışında, hiç kimseyle görüşmez.

Annesi onu cinsel konulardan hep uzak tutup mutlu olmak istiyorsa, kadın ardından koşmamasını, özellikle de erkek düşkünü kadınlardan uzak durmasını öğütlediğinden o da hep kadınlardan uzak durur. Bu dönemde Yusuf Aksu'nun hayatını etkileyecek bir olay yaşanır. Fakülte yıllarında dil konusundaki görüşlerinden dolayı hocalardan biri kendisini yapılacak olan Uluslar Arası Dilbilim Günleri'ne katılmaya ikna eder. Yusuf Aksu, o toplantıda umulmadık bir çıkışla ismini geniş kitlelere duyurur. Fakat Uluslar Arası Dilbilim Günleri nerdeyse tümünden unutulur.

Yusuf Aksu, her geçen yıl biraz daha içine kapanık, biraz daha yalnız, biraz daha yaşlı bir adam olup, bulanık ününden tümüyle bağımsız bir yaşam sürer. Yusuf Aksu'nun kendi içine kapanık olarak yaşadığı bu süreçte adeta yaşamının akışını değiştiren bir onun yaşamına girer. Bu değişimi sağlayan kişi kendi deyimiyle içinde yaşadığı ikiyüzlülüklerden dolayı *“namazı ve orucu da, din yolunda savaşmayı da işin uzmanlarına bırakan”* (S.98) gazete saymanı Bayram Beyaz'dır.

Bayram Beyaz, uzun uğraşlardan sonra hiç kimseyle görüşmek istemeyen Yusuf Aksu'yla binanın kapıcısı ve kendi hemşerisi olan Tokatlı Müslüm aracılığıyla görüşür. Onun dil kuramı konusundaki görüşlerini dinleyip büyük bir hayranlık duyar ve bu görüşleri herkese açıklaması gerektiğini söyler. Uzun zamandır insanlarla bu denli yakın bir ilişki yaşamayan Yusuf Aksu, bir yandan da kendisiyle içten içe yüzleşip aslında dil konusunda sahip olduğu görüşlerin çocukluk arkadaşı Yunus'a ait olduğunu söylemek istese de bunu yapamaz. Bu arada Bayram Beyaz'a da alışan Yusuf Aksu, Bayram Beyaz'ın kendi evrenine girmesine izin verir.

Yusuf Aksu, artık dünyayla tüm ilişkisini Bayram Beyaz aracılığıyla yürütür. İlişkileri geliştikçe Yusuf Aksu'nun kendine olan güveni de artar.

Bayram Beyaz'ın bu ilişkiden dille ilgili elde ettiği bilgi kırıntılarının saymanlık yaptığı gazetede dillendirmesi sonucunda büyük bir ilgi oluşur. Bunun üzerine ünlü hekim ve düşünür Prof. Dr. Osman Nuri Balcı'dan, "Çuvaldız" adlı köşenin yazarı Firuz Polat'tan, Y.Müh. Mim. Dr. Hulki Kalaç'tan, gazetenin saymanlık müdürü Şemsi Çallı'ya kadar herkes Yusuf Aksu'yla görüşmek ister. Bu görüşme isteği Bayram Beyaz'ın aracılığıyla yine onun belirlediği çerçevede gerçekleşir. Özellikle gazete yazarı Firuz Polat'ın köşesinde yazdığı övgü dolu sözlerden sonra pek çok gazete, dergi ve köşe yazarı, ondan söz etmeye başlar. Ne var ki yazdıkları "büyük düşünür", "büyük Türk düşünürü", "büyük bilim adamı", "çağımızın büyük dildisi" gibi nitelermeler bir yana, hayranlıklarını temellendirecek hiçbir bilgileri yoktur. Üstelik Yusuf Aksu'nun çevresindekilere üstünlüğünü sergileme yolunda herhangi bir çabası da yoktur.

Yusuf Aksu'nun evine gidip gelenlerin sayısı artınca, Maçka Çarşambaları olarak sürdürülmeye başlanır. Yusuf Aksu, olağanüstü hafızası ve ansiklopedi bilgisi sayesinde bu toplantılarda yer, tarih ve köken gibi bilgiler verdi mi özet bilgiyi en üstün bilgi sayanlar, kendisine büyük hayranlık duymaya başlarlar. Böylelikle Yusuf Aksu, hafızası sayesinde sahip olduğu ansiklopedik bilgilerle içine her şeyin doldurulduğu bir torba olup herkesi kendisine yaklaştıran ve aynı zamanda kendisini herkesin üstüne çıkaran biridir. Herkes, çelişkili bir biçimde, onu sıradanlaştırarak destanlaştırır.

Yusuf Aksu, aslında çocukluk arkadaşı Yunus'la geçirdiği yaşamı dışında bütün hayatı boyunca sıkılmıştır. İçinde yaşadığı ve her geçen gün etrafındakilerin de etkisiyle içine battığı yalan, bilincinde belirginleşince "*ben kötü bir adam oldum: yalancının biriyim,*" (S.303) noktasına gelir. Her şeye rağmen Yusuf Aksu'nun bulanık ünü yayıldıkça Maçka Çarşambaları'nın da o oranda ziyaretçi sayısı artar. Bunlar arasında yazarlar, gazeteciler, ressamalar, üniversite hocaları, iş adamları, hatta bakanlar bile vardır. Kimisi onun olağanüstü belleğine, kimisi onun bilgisine, kimisi de onun sahip olduğu mal varlığına hayran olur. Ama o kendisi adına verilen şöenlere, toplantılara ve adına düzenlenen büyük yemek davetlerine rağmen bu davetlerin birinde

bahçede gördüğü ağacın dalındaki elmayı ilk kez gördüğünü söyleyecek kadar saf ve yaşamdan uzaktır.

Yusuf Aksu her şeyden uzakta, her şeyden yalıtılmış bir biçimde, neye ulaştıysa, hep dolaylı bir biçimde, hep başkalarının aracılığıyla ve iğreti bir biçimde ulaşmıştır. Sözlük ya da ansiklopedilerdeki sözcükler, tanımlar ve özetler dışında, hiçbir şeyi kendi başına bulamamış, dostluklarını bile kendisi kuramamıştır. İlk adımı bile her zaman başkalarının atmasını beklemiştir.

Yusuf Aksu belki de yaşamında ilk kez başkalarının yardımıyla da olsa bir adım atmaya çalışır ve bunun için büyük bir çabanın içine girdiği de söylenebilir. Yaşamının adeta dengesini alt üst edecek olan bu büyük adım, yine kendisi adına verilen nice davetlerin birinde tuhaf bir biçimde dikkatini çeken Cazibe Çelebi adında biridir. Yusuf Aksu bundan sonra yoğun bir şekilde Cazibe Çelebi'yi düşünmeye ve onunla görüşme yollarını aramaya başlar.

Yusuf Aksu, Cazibe Çelebi'yle uzun çabalardan sonra belli bir ilişki içine girip ona o güne kadar yaşamadığı duygular besler. Bu evreden sonra önceleri her şeyden sıkılan, dışarı bile Bayram Beyaz ya da başkalarının zoruyla çıkan Yusuf Aksu, ilginç bir biçimde artık kendisi dışarı çıkmayı büyük bir istekle gerçekleştirir. Kısacası Cazibe Çelebi'ye duyduğu aşk, Yusuf Aksu'nun yaşamında küçük bir devrim gerçekleştirir. Bu işte de bilerek ya da bilmeden Yunus'a özendiğinden, Yunus, on yedi yaşında kendisine yaşıt sevgilisi Canan'a nasıl davrandıysa, kendisi de bu yaşında Cazibe Çelebi'ye öyle davranmaya çalıştığından, zaman zaman nerdeyse başka bir adama dönüştüğünü düşünür. Yusuf Aksu, bir yaşam boyunca kadınsız yaşamış, hiçbir zaman fazla bir gerilim, özellikle de fazla bir bedensel istek duymayan biridir.

Cazibe Çelebi'ye karşı duyduğu aşka rağmen aralarında herhangi bir elektriklenme yaşanmaz. Nihayetinde yaptıklarının kötü bir özenti olduğunu düşünerek bu macerayı bitirmeye karar verir. Cazibe Çelebi'nin kendisinden yirmi yaş küçük biriyle aşk yaşadığını öğrenir. Böylelikle alabildiğince soyutlaştırılmış, indirgenmiş bir kadını sevip, indirgenmiş bir varlıkla

kaynaşmaya kalktığını, gerçekte yalnızca karşılaşmayı, yani bulma ve yitirme olanağı vermeyeni aradığını anlar.

İçinde bulunduğu bunalımlar ve buhranlar sonucu Yusuf Aksu, kimi zaman kendisini sorgulama ihtiyacı hisseder. Bu sorgulamalarda hayatının en büyük çıkmazının yalana dönüştüğünü görür. *“Yusuf Aksu yalan kavramı üzerinde durarak, bir yandan kendi yalanıyla, bir yandan da kendisine söylenmiş yalanlarla hesaplaşmaya başlar.”*⁷⁹ Kendisi her ne kadar yalanın peşinde koşmamışsa da sürekli başkalarının bu yöndeki çabaları karşısında susması, adını büyük dilciye çıkarmalarına ses çıkarmaması, insanları aldatmak pahasına kendisini yükselttikçe yükseltmelerine boyun eğmesi karşısında kendisinin mi yoksa onu bu duruma getirenlerin mi yalancı olduğu konusunda hayatını ve kendisini sorgulamaya başlar. Çünkü Yusuf Aksu ne yaşamını, ne kuramını, ne de geçmişini kuramamıştır. Bütün bu sorgulamalar sonucunda geçmişine dönük olarak kendisini ölen oğlu yerine nüfusuna geçiren Enis beyin annesiyle geçmişte bir bağlantısı olduğu dolayısıyla Enis beyin babası olabileceği yargısına varır.

Yusuf Aksu’nun özellikle hayatına mal olan ve hayatının koca bir yalana dönüşmesine sebep olan kuramın yalan olduğunu anlaması ve bunu insanlara açıklarken çevresindekilerin bu yalanın açıklanmaması konusundaki tavırları Yusuf Aksu’yu adeta bir çıkmaza iter. Böylelikle *“Yusuf Aksu yaşamdan kopukluk, yalnızlık, iletişimsizlik, güdüleme gibi bireysel, ruhsal sorunların yanında, istemediği halde olduğundan başka gösterilme, idolleştirilme gibi toplumsal sorunlar yaşayan, ruhsal açıdan trajik, toplumsal ilişkilerine ise komik, olma ile gösterilme karşıtıkları arasında sıkışmış, silik bir karakter”*⁸⁰ olarak kendisini bölünmenin odağında bulur. Yusuf Aksu artık gittikçe geçmişi ile yaşadığı an arasındaki bölünmeyi daha çok hissetmeye başlar. Nihayet Yusuf Aksu, bu bölünmeye son vermek gayesiyle sık sık annesi ile çocukluk arkadaşının odalarına gider ve buralarda geçmişini aydınlatacak ipuçları arar.

⁷⁹ Serpil Gülgün, “Önce Ne Vardı?”, *Milliyet Sanat*, 2002.

⁸⁰ Yrd. Doç. Dr. Alâattin Karaca, *Yalan Romanının Baş Kişisi Yusuf Aksu*, *Türk Dili*, 2003, 620, 165.

Yusuf Aksu, hayatı boyunca adeta kendisinin ikizi ve özdeşi olan çocukluk arkadaşı Yunus'un odasına girip onun intihar ettiği yataktaki kan izlerinin solgunluğuna rağmen hala varlığını hissettirmesi kendisinin geçmiş en canlı ve yoğun bir şekilde yaşamasına neden olur. Yusuf Aksu belki de hayatında ilk defa çocukluk arkadaşı Yunus'un varlığından sıyrılmak için kanlı yatağına uzanır ve burnundan şiddetli bir şekilde kan akmaya başlar. Kendisini arayanların kanlar içinde yattığını görmesi üzerine Yusuf Aksu'nun yüksek tansiyon sonucu rahatsızlanıp hastaneye kaldırıldığı kimi gazeteler birinci sayfalarında ve ayrıntılı bir biçimde, kimi gazetelerse iç sayfalarında kısaca bildirirler. Yusuf Aksu hastaneye kaldırılışından kısa bir süre sonra bütün çabalara rağmen ölür. Böylelikle Yusuf Aksu'nun *'yaşamı Yunus Aksu'nun yatağında onunla tamamen özdeşim kurduğu noktada biter.'*⁸¹

Aydın görünenler olarak ele aldığımız karakterlerden Rahmi Sönmez, Marksizm konusunda sığ bir bilgiye sahip olmasına rağmen çevresindekiler tarafından "Peygamber" olarak nitelendirilip Marksizmin bir numaralı savunucusu konumuna getirilir. Böylelikle hayatı boyunca hiçbir zaman kendisinin araştırmaları ve bilgisiyle ulaşmadığı bir düşünceyi savunarak *"sonunda, olayları eksik ve çarpıtılmış yorumlayan, hem olayları hem okuduklarını yanlış algılayan bir kahraman"*⁸² olarak ortaya çıkar. Aynı şekilde *Yalan* romanın kahramanı olan Yusuf Aksu da kendisine ait olmayan bir kuramı sahiplenerek toplum karşısında susarak kendisine biçilen rolü oynamak zorunda kaldığı için hayatı alt üst olur. Her iki karakteri karşılaştırdığımızda aslında kişilik olarak ikisinin de benzer özelliklere sahip olduğunu görmekteyiz. Yusuf Aksu sonunda yalan kavramı ve içinde bulunduğu durumu sorgulayarak bir yerlere vararak sıyrılmaya çalışır. Ancak, Rahmi Sönmez kendisini ve sahip olduğu fikirleri sorgulamak yerine anlam yeteneğinin kıtlığı, çocuksu bir kişi ve başarısız bir ozan olarak kendisini çıkmaza sokar.

⁸¹ Oylum Yılmaz, "Kendi Yarattığımız Bir Yalanın İçinde Yaşıyoruz" *Radikal Kitap*, 16 Haziran 2002

⁸² Tuna, Erdem, " Bu Ödül, Suçlamalara Bir Cevap", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1993.

⁸² Tahsin Yücel, *Vatandaş*, 1996.

2.1.1.2.2. AYDINLAR

Tahsin Yücel'in ‘‘oluntularıyla da kişileryle de, tümünden imgelem ürünü’’⁸³ olan ve anlatı olarak nitelendirdiği yapıtı *Vatandaş*’ın kahramanı olan *Vatandaş*,⁸⁴ ‘‘dürüstlüğü ve içtenliği temel bir değer olarak gören, bulamayınca genel ayakyollarının duvarlarında tepkisini dile getirmeyi alışkanlık edinmiş’’⁸⁵ kimi zaman Şaban Baş, kimi zamansa Volkan Taş takma isimlerini kullanan biridir. Taşımış olduğu fikir ve değerler bakımından özellikle *Vatandaş* ismi arasında genellikle kimlik bölünmesi diyebileceğimiz bir süreç yaşar. Ama genellikle *Vatandaş* takma ismini kullanır; çünkü bu durum onun misyonuna da uygun düşer.

Vatandaş, çocukluğundan beri özellikle polisten ve yabancılardan çekinen hatta korkan ve bu korkularıyla hayatta genellikle gerilerde durarak toplumsal işlevlerini yerine getirmeye çalışan biridir. Kendisinin yüklendiği misyon helâ duvarlarına yazı yazmaktır. Bu yönüyle kendisini bir sanatçı, bir ozan olarak nitelendirir. Aynı zamanda annesi, babası, çocuğu olmayan, beceriksiz, meteliksiz ve bundan dolayı da bir hiç olarak gören biridir. Ama yine de kendisini özgün, nitelikli ve duyarlı bir yazar olarak görür.

Başına birçok dert açıp sanatını sürdürme işini tehlikeye sokup eyleminin güdük kalmaması için yazılarının altına gerçek ismini yazmaz. Kendisi gibi parıltısız olduğuna inandığı *Vatandaş* takma adını kullanır. İçinden gelen sesi kendisi gibi adsız, sansız insanlara duyurmayı bir ihtiyaç ve görev olarak görür. Genel ayakyollarında yazı yazma eylemi, kendisine göre özellikle yalnız olanların en içten, en arı, en kestirme anlatımıdır. Bu nedenle yalnızlığın odağındaki biri olarak genel ayakyollarını seçer ve burada duyularını dile getirmekten mutluluk duyar. Ancak kendisi diğer yazar ve aydınlardan farklı olarak genel eğilime uymayıp bilinci de işin içine katar. Bu işi otuz yaşlarından itibaren yapmaya başlar.

⁸³ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 152.

⁸⁵ Kaan Özkan, *a.g.e.*, 153.

Vatandaş, nişanlı olmasına karşın nişanlısını soğan kokan, çirkin, yaşlı ve şişman bir kadınla aldattığından kendisini bundan dolayı aşağılık bir adam olarak görür. Tiksinişmesine rağmen bu kadınla sürekli ilişkiye girer. Genel ayakyollarını ozanlığının yegâne mekânı gören Vatandaş'ın evinin ayakyolu ise her zaman pis, aşınmış, çatlamış taşlarının arasından kirli suların sızdığı, içine nalınsız girilemeyecek durumda olup üstelik mezar kadar da dardır. Yine de Vatandaş'ın soluk aldığı, kendisiyle hesaplaştığı, güçsüzlüğünü, korkaklığını ve alçaklığını düşündüğü herkesten uzakta kendisini özgür hissettiği çocukluğundan beri rahatlık ve güven duyduğu, sığınak olarak gördüğü, acılarını dindirdiği tek yerdir.

Onu arılaştıran ve bütün korkularından uzaklaştıran şey yazma eylemidir. Özellikle nişanlısının kendisini terk etmesinden sonra yaşadığı travmanın tek çıkış yolunu da işte duygularını ayakyollarının kapılarına ve duvarlarına yazmaktır. Vatandaş'ın asıl işlevi insanların korkunç düşüşünü durdurmak, biraz olsun yavaşlatmak, geciktirmek, bu düşüşü bütün çıplaklığı ve çirkinliğiyle göstermek, bu düşüşü bir yükselme, karşı durulmaz bir ilerleme diye sunanlardan olmadığını kesinlemektir. Bunun için karınca kararınca bir şeyler yapmak, gömüldüğü çukurun dibinden sesini yükseltmeye çalışır. Vatandaş'ın bu işlevi onu yazar ya da aydın olarak nitelendirebilecek kişilerden ayırmış olur.

Vatandaş, toplumda aydın olarak nitelendirilen kişilerin fildişi kulelerinde yaşadıklarını, toplumdan uzak bir yaşam sürdürdükleri eleştirisini getirir. Söz konusu aydınların gördükleri gerçekleri, gerçek sandıkları şeyleri insanlarla paylaşmak için ancak onlara zarar vermeyecek bir noktaya gelip, canlılıklarını, keskinliklerini, dönüşlülüklerini, kısacası güncelliklerini yitirmelerini bekleyip gerçeği kuşa çevirdiklerini söyler. Bu yüzden aralarında bu büyük farklardan dolayı kendilerine katılmadığını, çünkü kendilerinin bin dereden su getirerek, sonunda söylediklerini kendisi daha başta söyler. Söz konusu aydınların söylemlerinin yazılarını yayımlayan dergiyle, kitaplarını basan yayın eviyle, kişiliklerini yorumlan eleştiriyle, yapıtları çevresinde yaltaklanan ünle koşullandığını söyler. Buna karşın kendisinin bu tür bağlardan

uzak, kentin ayakyollarında bütün destek ve kösteklerden sıyrılmış olarak en zor koşullar altında, en özgün, en arı biçimiyle düşüncelerini sunması onu diğerlerinden ayırır.

Vatandaş, aynı zamanda gördüğü haksızlıklar karşısında tavır geliştiren ama bunu yalnızca kurgusal olarak bilinç düzeyinde yaşayan biridir. Almış olduğu bu tavır onu kimi zaman Vatandaş, kimi zaman Volkan Taş, kim zamansa Şaban Baş, noktasına getirir. Bütün bu bölünmelere son veren şey, Vatandaş'ın ayakyolu yazarlığıdır. Çünkü kendisini ayakyolu yazını konusunda alanın en yetenekli, en çalışkan, en etkili kişisi olarak görmektedir. Bu mekânı, kendisinin her şeyi, bir anlamda varolma nedeni olarak görür. Bu konudaki en büyük sıkıntısı, kadın ayakyollarına girememesidir. Vatandaş, insanları bilinçlendirme ve duyarlı birer vatandaş kılma yolunun buradan geçtiğini düşünür. Bunun için de kendisini sürekli geliştiren, sürekli okuyan ve sürekli oluşumu seçen biri olmaya gayret eder. Bu edimlerinin sonucu olarak da kendisini sadece haksızlıkların düzelticisi değil, sessiz halkın ozanı olarak görür. Bu yüzden benzerlerini sessiz sessiz bıkmadan, usanmadan uyanışa çağırır. Bu uyanış çağrısının en büyük başkaldırısı da yalanın egemenliğine ve aydınların yalanı yâdsıma çabalarına karşı olur. Vatandaş bütün bunların çerçevesinde kendisini okurunun üstüne üstüne giden, bir kavga ozanı olarak nitelendirir. Sürekli ezilen, dışlanan, horlanan bir halkın yazgısını paylaştığını vurgular.

Halkın içinden gelen biri olarak oyunu, yalanı yadsır ve hep kendisi olarak kalmaya çalışır. Diğerlerinin kullandığı kaypak dili kullanmadığını söyler. Kendisini adeta bir mağara insanı, ilk insan, ilk ozan olarak nitelendirir. Bunlara rağmen büyük bir bölünmüşlük, dağılmışlık duygusu içinde kafasında sürekli yinelenen bir soruyla karşılaşır. Kim olduğu sorusu karşısında t Şaban Baş'la Volkan Taş isimlerinin Vatandaş isminde birleşmesiyle bütün çelişkiler son bulur.

Vatandaş artık hayatının geri kalanında da işlevinin temel koşulu olarak ömrü oldukça görevini sürdüreceğini, her kötülük, her haksızlık karşısında, olanca gücüyle sesini yükselteceğini, her türlü oyunu, her türlü

aldatmacayı, her türlü saptırmayı gözler önüne sereceğine inanır. Bir kötülük karşısında başka bir kötülülüğü, bir haksızlık karşısında başka bir haksızlığı seçmeden, soysuz uzlaşmalara girişmeden boyun eğmeden, elinde kalemi, tebeşirleri her yandan kapalılığıyla içten, herkese açıklığıyla dost bir yer olan ayakyollarında adsızlığıyla büyük askerler gibi ölünceye kadar savaşımını sürdüreceğini söyler.

2.1.1.2.3. ÖĞRENCİLER

Yücel'in bir öğrenci olarak belki en çarpıcı kişiliğe ve ilişkilere sahip roman kişilerden biri *Nazım*⁸⁶ dır. Nazım, sol görüşleri nedeniyle peygamber takma adıyla ün yapmış ozan Rahmi Sönmez'in torunudur. Nazım, Rahmi Sönmez'in ölen karısı Feride'nin ismini verdiği kızının onun hiçbir sol ideoloji ve görüşünü benimsemeyip zengin bir iş adamıyla olan ilişkisinden sonra doğar. Daha sonra da bir Amerikalı denizciyle yurt dışına giderken bir gece ansızın getirip kendisine bırakılır.

Rahmi Sönmez Nazım'ı nüfusuna geçirir. Onu oğlu olarak yetiştirip kendisine büyük umutlar bağlar. Nazım açıktan açığa annesinin yolunu seçerek kenterce eğilimleri, zengin yaşamı ve kenter arkadaşlarıyla dedesini çileden çıkarır. Peygamber bankadan emekliye ayrılıp yaşamını nerdeyse tümüyle ona adar. Yemeklerini yapar, gömleklerini ütüler, odasını süpürür. Bu arada devrim hakkındaki konuşmalarını da olabildiğince artırır. Ama yine de aralarında bir yakınlık doğmaz.

Nazım, komünizme adeta iman etmiş olan dedesiyle sürekli tartışıp onun komünizm diye öğrettiklerinin dört dörtlük bir Amerikan düşü olduğunu söyler. Nazım, Peygamber'in bütün çabalarına rağmen gittikçe değişip büsbütün yılışık ve umursamaz bir insan olur. Dedesine ikinci eşinden kalan daire ve dükkânların kira paralarını har vurup harman savurarak harcar.

Yaşamı ve görünüşüyle tam bir kenter olan ve bundan dolayı da dedesini çileden çıkaran Nazım'ın aslında birkaç yıldır İstanbul'la Ankara'da gerçekleştirilmiş olan eylemler içindedir. Nazım'ın parmağını sokmadığı

⁸⁶ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*, 2003.

kundaklama, karakol tarama, banka soygunu, adam kaçırma, öldürme ve yaralama, kısa ya da uzun bir süre kuramcılığını üstlenmediği “sol fraksiyon” yok gibidir. Her şeyi tasarlayan ve uygulayan biri olarak aynı zamanda solun ülke sınırları içindeki en büyük ve en güçlü önderi olarak görülür. Nazım, anayasal düzeni yıkmak amacıyla silahlı eyleme kalkışmak ve bir sürü adam öldürmek suçuyla tutuklanır. Nazım, sabaha karşı kapatıldığı odanın penceresinden aşağıya atlarken ölür.

Bir öğrenci olarak gerek kişiliği gerekse kekemeliğiyle ilginç olan kişilerden biri de *Yunus Aksu*⁸⁷dur. Yunus Aksu, sınıfının en çalışkan ve sivri zekâlı olanıdır. Kekemedir. Kesik kesik konuşur, sözcükleri parçalar durur, bu yüzden bütün sınıf arkadaşları, kendisiyle alay ederler. O hiçbirine aldırmadan her derste, her fırsatta konuşur. Geldiği ilk günden beri tanıştığı ve sanki ikizi olan Yusuf ile tanışıp adeta kardeş gibi olurlar. İkisinin de birçok ortak noktası vardır. Bunların başında ansiklopedilere olan düşkünlükleri gelir. Yunus, kekemeliğinden hareketle sözün yazıdan önce olduğunu ileri süren bir kuram ortaya atar. Kekemeliğinden hareketle “*Yunus, bütün insanlığı da kapsayacak bir kuram düşü kurar.*”⁸⁸ Bunu arkadaşı Yusuf da benimser ve bunu her yerde hararetle savunurlar.

Yunus’a göre kekemelik, bir sakatlık olmadığı gibi bir kusur olarak da kabul edilemez. Çünkü insanların yazıya öykünülerek oluşturulmuş yapay dili karşısında kekemelik, içgüdüsel bir direnmenin izidir. Kaynağından kopmuş bir iz olmayıp bilinçsiz bir biçimde bile olsa, kaynağa dönme çabasının sürdürülmesi, dolayısıyla, her ne kadar çelişkin görünürse görünsün, kekemeyi insan ötüşüne en yakın konuşma biçimi olarak görür. Âşık olduğu kız arkadaşının kendisiyle alay etmesi ve ondan ayrılması üzerine Yunus, bileklerini keserek intihar eder.

⁸⁷ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

⁸⁸ Şebnem Atılgan, “Tahsin Yücel’le Yalan Romanı Üzerine”, *E Dergisi*, Kasım 2002.

Mutfak Çıkma’ında yer alan *Murat*,⁸⁹ Hukuk Fakültesinde okuyan bir öğrencidir. Varlıklı olmasına rağmen parasını saçma sapan şeyler için harcamaz. Bir yandan da hâkim olmak ister. Her istediğini yapan, her şeye bir yol bulabilen biridir. Fakülteyi terk eder. Ticarete atılarak ailesinin işlerini takip eder. Yakın arkadaşı İlyas’ın eski sevgilisi Emel’le evlenmeye karar verir. İlyas’ın Emel’e yaptığı evlenme teklifinin reddedilmesi üzerine İlyas içine kapanan biri olur. Bütün çabasına rağmen arkadaşını içine düştüğü çıkmazdan kurtaramayacağını anlayan Murat, Emel’le evlenerek çiftliğe yerleşirler. İlyas’ın da kendilerine aşçılık yapmasını teklif eder ve İlyas da bu teklifi kabul ederek çiftliğe yerleşir.

Mutfak Çıkma romanının diğer öğrenci kişilerinden biri de kısa boylu ve şişman olan *Selami*’⁹⁰dir. Yürüyüşü, üstü başı ve sesinden dolayı bir delikanlıdan çok kırk yaşında bir adama benzemektedir. “Bu adamda iş yok, bu adama güvenilmez” izlenimi uyandırır. Herkesle iyi geçinen, herkesin yüzüne gülen, kötülük yapmayan, hiçbir şeyin büyüğüne erişemeyen, çevresine ufak tefek yardımları bile dokunabilecek biri olmasına karşın yine de güvenilemeyecek biridir. Çünkü hiçbir şeyi derin olmayan sıcaklığı çevresine dağılmayan biridir. Bundan dolayı da hiç kimseyi gerçekten sevmeyen, severse yalnızca kendisini seven, kendisinden soylu şeylerin beklenmediği biridir.

Selami kendi menfaatlerini kollayan tipik bir öğrenci olarak ilişkilerini de bu doğrultuda tutmaya çalışır. Bunun en çarpıcı örneği içine düşmüş olduğu çıkmazdan dolayı Hukuk Fakültesi’ni bırakıp aşçılığa merak salan arkadaşı İlyas’a yardımcı olup onu kurtarmak yerine onun yemek yapma ustalığından yararlanarak kullanmaya çalışmasıdır. Ona en hassas yerinden yani midesinden bağlanır. Onun bütün söylediklerini gülümseyerek karşılayıp tüm davranışlarını beğenir, İlyas ne söylerse onu haklı bulup her dediğini yapar. Bütün bunları İlyas’ı yitirmekten çok onun yemeklerini yitirme korkusunu bertaraf etmek için yapar. Bu yüzden İlyas’ın üzerine bir ana gibi titrer. Buna karşın İlyas’ın yakın arkadaşı Murat İlyas’ı bu menfaat düşkünü kişinin elinden kurtarmak için

⁸⁹Tahsin Yücel, *Mutfak Çıkma*,2005.

⁹⁰ Tahsin Yücel, a.g.e.,2005.

elinden geleni yapar. Selami, İlyas'ı kendisinden kurtarmaya çalışan Murat'ın elinden kurtarmak için çareler arar fakat bulamaz. İstedğini elde edemeyen Selami tekrar küçük ilişkileri kolladığı hayatına geri döner.

Tahsin Yücel'in üç romanında öğrenci olarak verilmiş kişilerle karşılaşırız. Bunlardan *Peygamberin Son Beş Günü*'ndeki Nazım, öğrenci kişiliğinin ötesinde Marksist söylemlere sahip ve "Peygamber" takma ismiyle anılan dedesi Rahmi Sönmez'e karşı Marksizmin eleştirisini yazar adına yapan önemli bir karakterdir. *Yalan*'daki Yunus kekeme olmasına karşın sosyal ve akıllı biridir. Kekemeliğini bir dil kuramıyla temellendirir. *Mutfak Çıkmaşı*'ndaki Murat daha itidalli ve samimidir. Aynı yapıtın öğrenci kişilerinden Selami ise kendi çıkarını her şeyin üstünde tutan, bencil bir kişiliktir.

2.1.1.2.4. KATİLLER

Tahsin Yücel'in yapıtlarındaki suç işleyenler varoluşlarını gerçekleştirmeye yönelik eylemler içinde olan kişiler değil tam aksine toplumsal yapının paralelinde genelde suça bulaşan kimselerdir. Tahsin Yücel'in ilk gençlik tecrübesi olan yapıtı *Mutfak Çıkmaşı*'ndaki *Mustafa*⁹¹ da böyle biridir. Mustafa, bütün akrabaları tarafından büyük umutlarla İstanbul'a hukuk okumaya ve Divitoğlu aşiretinin kurtarıcısı olarak gönderilen İlyas'ın öğrenciliği bırakıp aşçılığa başladığını öğrenir. Mustafa, bütün aşireti tarafından öldürüleceğini bile bile İlyas'ı aramak üzere İstanbul'a gider. Bütün umutlarını İlyas Divitoğlu'na bağlayan Mustafa mutfakta onu bulur. Onun artık gerçek Divitoğlu olmadığını, görünüşünün, yüzünün, sesinin artık bir aşçıda kaldığını görür ve tabancasına sarılıp beş el ateş ederek İlyas'ı öldürür. Ve böylelikle kendi ölüm fermanını da imzalamış olur.

⁹¹ Tahsin Yücel, *Mutfak Çıkmaşı*, 2005.

2.1.1.2.5. KAÇAKÇILAR

Yaptığı gayrı meşru işleri ve ilişkileri bir felsefe ve bilgi gerektiğini söyleyecek kadar suçu meşrulaştıran *Yalan*’ın kişilerinden *Matrakçı Maruf* tur.⁹² Değişik takma adlar altında, bütün sol dergilerin tiyatro sayfalarını tekeline bulunduran, otuzluk felsefe öğrencisi iken şakaya fazla düşkün olduğundan, ağırbaşlı solcular arasında pek seilmeyen biridir.

Sol bir görüşün mensubu iken zaman içerisinde türlü ilişkiler çerçevesinde birçok ahlâkî ve yasal olmayan işlere girer. Bunların başında ise büyük iş adamlarının büyük konuklarına el altından kızlar sağlamak gelir. Kendisini büyük iş çevreleriyle ilişkileri düzenleyen biri olarak görür. Bununla da yetinmeyen Matrakçı Maruf patronlara kaçak içki, kaçak sigara, kaçak havyar, kaçak kadın sağlamak suretiyle lokantalar, barlar, oteller açıp sonunda köşeyi döner. Bütün bu işlerin bir felsefe, bilgi ve incelik istediğini söyler. Felsefeden iyi anladığı için böyle çabuk yükseldiğini düşünür.

Çarpık bir yaşamı ve çarpık ilişkileri olan Matrakçı Maruf aynı zamanda her biri bir başka kadından olan dört çocuk sahibidir. Zaman zaman her şeyden tiksinesine karşın işini sevdiğini söyler. Bu işi sevme nedenini ise herkesin kendisini örnek aldığını ve herkesin kendi işine öykünüyormuş hissine kapılmasına bağlar.

2.11.2.6. EŞÇİNSELLER

Tahsin Yücel’in eşcinsel kimliğiyle ele aldığı tek kişi *Kumru ile Kumru* romanında karşımıza çıkan Muhittin’dir. İlginç bir kişilik olan *Muhittin*,⁹³ kırıtkan devinimleri, ince sesi, yayvan konuşması ve tuhaf giysileriyle dikkat çeker. Muhittin, mafya olarak nitelendirilebilecek gazino işletmeni İsmail Bey’in yanında çalışır. İsmail Bey’in has adamı ve hemşerisi olan Haydar’ın karısı Kumru’ya şoförlüğü öğretmekle görevlendirilir.

İlk başta bu durum, Haydar’ın sinirine dokunur. Ancak Muhittin’in çevresine dünyanın en güzel kadınları toplansa da onun incik boncuklarından

⁹² Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

⁹² Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

⁹³ Tahsin Yücel, *a.g.e.*, 2005.

başka hiçbir şeylerine bakmadığını gören Haydar, bu durum karşısında oldukça rahatlar. Haydar, eşcinsel olduğu, dolayısıyla Kumru'ya asılması, onunla aykırı bir ilişki kurması söz konusu olamayacağı için şoför Muhittin'e içten bir sevgi, nerdeyse minnet duyar. Muhittin'in bu görevi, Kumru'nun ehliyet almasıyla son bulur.

2.1.1.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR

2.1.1.3.1. SAPLANTILI KİŞİLER

Tahsin Yücel'in önemli yapıtlarından biri olan *Bıyık Söylencesi*'nde Yücel *‘‘en az üç bin yıldır önem kazanan, kutsal bulunan bıyık imgesine çağdaş ölçütlerle bakmış, çağdaş bir yazınsal biçimle yoğurmuş; eski kahramanların imge ve simgelerine bağlanmanın, onlardan medet ummanın boşunallığını; kişiye, topluma getireceği zararları anlatmış. Cumali'nin kişiliğinde, sakal ve bıyığına kimlik verip bu uğurda kendi kimliğini yok edenlerle gizli alay (homur) yoluyla ‘dalga geçmiş’. Bıyığa, kılığa, kalıba verilen önemin, içi yeni bilgilerle, üretimlerle, yaratıcılıklarla, yeni duyarlıklarla doldurulmadıkça nasıl kof kalındığını ve bu koflukla hiçbir yere varılamayacağını göstermiştir.’’*⁹⁴

*‘‘Anlatıcının gözlem payını en aza indirmiş, yalın, düz bir anlatı, birbirini izleyen olayların sergilenmesi biçiminde gelişen bir roman’’*⁹⁵ nın kahramanı, saplantıya dönüşen tutkusunun kurbanı olan, *Cumali Kırıkçı*'dir.⁹⁶ Cumali, yirmi iki ay yirmi altı günlük askerlikten sonra evine döner. Kasabada Berber Ziya'nın dükkânından içeriye on iki günlük sakalıyla girdiğinde, yaşamını bir bıyığa adayacağı bir yana badem bıyık bile bırakacağını düşünmez. Yalnızca on altı on yedi yaşlarında kasabanın tüm delikanlıları gibi o da bir kaytan bıyık bırakmıştır. Nitekim o günlerde bıyık bırakmak, sırta

⁹⁴ Yıldız Cıbroğlu, ‘‘Bıyık: Hem Dümen Hem Dümenci’’, *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000.

⁹⁵ SEZER, Sennur, ‘‘Bir Usta: Tahsin Yücel’’, *Cumhuriyet Kitap*, 8 Haziran 1995.

⁹⁵ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 1995.

⁹⁵ Yıldız Cıbroğlu, *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000.

⁹⁵ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 1995.

gömlek, ayağa çorap giymek kadar doğal bir şeydir. Cumali, askere gitmeden önce “kelebek bir çocuk” diye bilinen, ne söylene inan biridir. Cumali, saç sakal birbirine karışmış durumda girdiği berber dükkânından, sakalsız, kısa ve gölge bıyıklı bir genç adam olarak çıkar. Bu onun yaşamında tutkuya dönüşecek bıyık saplantısının başlangıcı olur. Önceleri bıyığı, avrat işi olmayıp yakıştı diye bırakan Cumali, gittikçe bıyığa ısınmaya ve onu benimsemeye başlar. Onun ve yaşamını söylemeye dönüştürmede en büyük katkısı olan Berber Ziya, olağanüstü bir çaba sarf ederek bıyığın adeta canlanmasını sağlar. Cumali’nin bıyığı gittikçe onun ruhsal ve bedensel varlığının ayrıcalıklı göstergesi olur. Nitekim bıyık, öyle bir hal alır ki benzersiz bir görünüme bürünerek herkesin hayranlığını kazanır ve kendisine türkü yakılmaya değer bir varlığa dönüşür. Öyle ki bu bıyık sanki doğaüstü bir dönüştürücü güç kazanmış gibi sahibinin yani Cumali’nin görünümünü, yüzünü eski görünümünden daha etkileyici kılar. Ona karşı konulmaz erkeklik anlatımı kazandırır. Böylelikle “Cumali denetleyemediği dümene (bıyık imgesine, erkekliğine) yapışır ve hiç sorgulamadan onun peşinden gider; toplum da onun peşinden...”⁹⁷

Bu bıyık, Cumali’yi her ne kadar eskisinden yakışıklı ve güçlü kılsa da onu bir yabancılaşmaya doğru götürür. Cumali’nin bıyığı, her geçen gün herkesin hayranlığını kazanırken, aslında onu da gittikçe kendisinden, eşinden, çevresinden uzaklaştırmaya başlar. Zaman geçtikçe bıyığa olan ilgide en küçük bir azalma olmazken çevresinde en az anımsanan Cumali’nin kendisi olur. Sanki bıyık, bedeninin çevresinde görünmez kalın bir tabaka oluşturarak devindiği ortamdan onu soyutlar. Bu soyutlama, onun bıyığının irili ufaklı fotoğraflarıyla daha da belirginleşir. Bıyık tutkusu, Cumali’de öyle bir noktaya gelir ki babasının ölümünde bile sakalını kazıtıp bıyıklarını taratması hiç kimse tarafından bir aykırılık olarak görülmez.

Babasının ölümünden sonra onun elbiselerini giyen Cumali, adeta onun kişiliğini kazanarak daha ağırbaşlı ve uzlaşmaz olup bıyığını da korumaya alır. Hatta zarar verirler diye çocuklarının uzaktan sevmeye çalışmaları gittikçe aile ilişkilerini zedelemeye başlar. Bıyık, Cumali’yi o denli sarıp kuşatır ki

⁹⁷Yıldız Cıbroğlu, *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000.

kasabanın nüfus müdürü Çeyrek Hamdi'nin ısrarı üzerine bunca yıllık soyadını, sırtına oturmuş çirkin bir kambur gibi görmeye başlar. Nihayet birçok addan sonra Karapala soyadını alır. Ne var ki bıyığının adeta tutsağı olan Cumali, Karapala soyadını aldıktan sonra bıyığın ağırlığını daha çok hissetmeye başlar. Kasabada söylenceye dönüşmesi nedeniyle kendisini bıyığının uzantısı, bedenini de bıyığı taşımak için biricik varlık nedeni olarak görür. Cumali'nin aldığı Karapala soyadının kendisine değil de bıyığına takıldığını ve bıyığın gittikçe kendisinden uzaklaştığını görmesi, onu bıyığı daha çok sahiplenmeye iter. Cumali, Karapala'yı hem iyeliğini yalnızca kendi elinde tuttuğu bir nesne, hem de bedeninin, dolayısıyla kendi benliğinin bir uzantısı olarak görür. Bundan dolayı da gerek Berber Ziya'nın gerekse kasabalıların, bıyığı kendi zenginlikleri, benlikleri olarak görüp Karapala'yı Cumali'den ayrı görmeleri, onun için kabul edilemez olur. Yani durum gittikçe *Cumali Karapala'nın Hamlet'liği* halini alır. Diğer bir deyişle, bu iş Cumali için "olmak ya da olmamak" halini alır.

Cumali'nin tüm yaşamını bıyığına adanması, işlerini önemsemeyip, karısıyla bozuşmasına neden olur. Önceleri onu bu tutkunun esiri kılan Berber Ziya'nın bıyığının bakımını üstlenmesi işini kolaylaştırırken aralarının bozulmasından sonra bıyığının sorumluluğunu yüklemek Cumali'ye düşer. Cumali, gittikçe bıyık dışında hiçbir şeyle ilgilenmez olur. Böylelikle Cumali, ne memleketin onuru ne başkalarını hayran bırakmak ne de kendi hazzı için, yalnızca bıyık için zamanını harcamaya başlar.

Cumali gittikçe bıyığına karşı duygusal bir bağ kurarak bu bıyığı başlangıçta istememiştir. Herkesin hayranlığını kazanmasından sonra bile onu kesmeyi düşünmüş, onun kendisinden üstün tutulmasına sinirlenmiştir. Ama ne olursa olsun her şeyden çok sevmiş, yüzünü görmeden nikâhlanan, gördükten sonra da fazla önemsenilmeyen, ama yavaş yavaş, varlığını tüm telleriyle bağlanan bir eş gibi sevmeye başlar. Cumali, bıyığa olan bu sevgisinden dolayı gittikçe evine, hatta içine kapanan biri olur. Kimseyle doğru dürüst konuşmaz, berberine bile gitmeyen sanki bu dünyada var olmayan biri haline gelir. Hiçbir rahatsızlığı olmamasına rağmen evden dışarı çıkmaz. Yaşamı hep

evde, oturma odası ile gelin odası arasında geçer. Bu durumdan kurtulması için karısının bıyığını kazı ısrarına karşın ‘‘ölürüm daha iyi’’ yanıtını verir. Çünkü artık onun için bu bıyığı kazımak, tüm bir yaşamın anlamını yadsımak demektir.

Cumali’nin bıyığına olan tutkusu, hayatını o denli etkiler ki onu bıyığın ardına çekile çekile erkeklikten bile uzaklaştığı şüphesine götürür. Cumali’nin bıyık saplantısı, onu sona doğru götürür ve bıyığını düzeltip tüm bozuk kılları ayıklayıp gerçek bıyığı ortaya çıkardığına inanıp aynanın karşısına geçer. Büyük bir şaşkınlık içinde Karapala’nın bir kaytan bıyığa dönüştüğünü, tıpkı askerlikten önce ilk kez bıyık bıraktığı günlerdeki gibi sanki bir yabancıya dönüştüğünü görür. ‘‘...sonra, nerdeyse hiçbir şey düşünmeden, dönüşsüz bir edim gerçekleştiriyormuş gibi bir duyguya da kapılmadan, makası bir hançer gibi yabancının gırtlığına sap’’lar. Böylelikle Cumali’nin bıyık saplantısı, onun intihara sürüklenmesiyle sonlanır.

Tahsin Yücel’in bir gençlik yapıtı olarak nitelendirdiği *Mutfak Çıkmazı* romanın kahramanı olan *İlyas Divitoğlu*⁹⁸ soyunun tek kurtuluşu olarak görülen ve Divitoğulları ailesinin adeta yeniden dirilmelerini sağlayacak olan kişidir. Ailenin bütün fertleri yıllardır üzerine titrer, yemez yedirir, giymez giydirir, gerekirse canlarını bile onun için verirler. Çünkü İlyas Divitoğlu, Divitoğlu ailesinin her şeyleri, parlak gelecekleri, şanlı geçmişleri olacaktır. Bütün bunların sebebi Divitoğlu soyunu ayakta tutmak tekrar bir zamanlar ki güçlerine kavuşturma umududur. İlyas’ın soyu, bir zamanlar adeta hükümet içinde hükümet olan, ne isterlerse kasabada gerçekleştiren, Osmanlı ülkesinde Kubbealtı neyse, kasabada Divitoğulları’nın selamlığının eş olduğu bir yetkeliktir. İlyas Divitoğlu, çocukluğunda çalışkan ve akıllı, her sınıfta birinci olan on yaşında babasını kaybetmesine rağmen başarısını devam ettiren biridir. Kasabada ortaokulu bitirince, aşiretin umutlarını gerçekleştirmek adına, İstanbul’a liseye gönderilir. Burada da birinciliği kimseye kaptırmaz. Ardından Hukuk Fakültesi’ne başlar ve büyük başarılarla dolu bir öğrenim sürecine girer.

⁹⁸ Tahsin Yücel, *Mutfak Çıkmazı*, 2005.

İlyas Divitoğlu, bütün başarısına ve çabalarına rağmen memleketinden akrabalarının gönderdiği paraların yetersizliği karşısında, büyük bir ekonomik sıkıntı içerisinde bocalar. Bir gün kısa boylu, şişman, oldukça yaşlı, bekâr ve küçük bir memurlukla geçinen bir adamla tanışır. Bu adam, bir zamanlar epey güçlük çekmiş olmasına rağmen işin kolayını bulup kendi yemeklerini kendisi yapıp hem karnını doyuran hem de az masrafla hayatını kolaylaştırarak mutlu olabildiğini söyleyen biridir. İlyas'ın zor da olsa kendisi için bir çıkış yolu olarak göreceği bu durum, o günden sonra adeta kendisi için bir tutkuya dönüşecek ve kendi sonunu hazırlayacak mutfak çıkmazı sürecinin başlangıcı olur.

İlyas Divitoğlu, çok yakışıklı, ince, uzun boylu, tertemiz yüzlü olmasına karşın oldukça zayıf olan biridir. Bu denli zayıf olması, yeteri kadar beslenememesine de bağlanabilir. Zengin değildir. Aşçı tutacak durumu yoktur. Yaşadığı yere bakılırsa adeta sefalet hayatı sürmektedir. Ancak hem soylu, hem gururlu biri olduğu için kendi eliyle yemek yapacağına inanmamasına karşın yemek yapmaya karar verir ve utanç içerisinde alışverişe gider. Yüzü kızarak sanki hırsızlık yapmış gibi büyük bir bocalama yaşar. Çünkü dedeleri, yoksul düşüp uşaksız kaldıklarında bile yıllarca çarşıya inmemiş, esnafla konuşmayı, ellerinde öteberi taşımayı küçüklük saymışlardır. İlyas Divitoğlu da onların torunu olduğundan bu utancı yaşar. Fakat her şeye rağmen İlyas Divitoğlu, yemek yapma uğraşını hızlandırmak için elinden geleni yapar. Sürekli yemek kitapları bulup yeni yemekler dener. İsmi duymadığı her farklı yemeği mutfağına koşup hemen deneyen biri olur. Bu durumun en büyük nedenlerinden biri de İlyas Divitoğlu'nun sevgilisi Emel'dir.

Emel İlyas'ı saflığı ve iyi niyetinden dolayı kendisiyle gönül eğlendirendir. İlyas'ın evlenme teklifini öğrenince kendisini terk edip yalnızlığa ve yıkılışa itip, onun yakın arkadaşıyla evlenir. Bu yüzden İlyas Divitoğlu gittikçe değişen, çırpındıkça batan ve yalnızlığının boşluğunu yemek yaparak doldurmaya çalışan biri haline gelir. Yalnızlığın kendisini iyice hissettirmesi, İlyas Divitoğlu'nu kendi durumunu sorgulamaya iter. Bu

sorgulamada yaşamını kendi eliyle yıktığı, Yargıtay üyesi olabilme şansını yitirdiği, daha güzel şeyleri yapabilecek durumdayken adeta tutkusunun esiri olduğu için kendisinden tiksinti duymaya başlar. Kendisi de bu çıkmazını şu şekilde açıklar: *''Biliyorum, doğru değil bu yaptıklarım, böyle olmamalıydım. Ama elimde değil ki... Artık vazgeçeyim diyorum, ama yarım saat geçmeden gene kaptırıyorum kendimi, ne yapabilirim ki?''* (S.119) Böylelikle İlyas Divitoğlu içine girmiş olduğu çıkmazda tutkusu olan mutfağı kendi yıkıntısıyla yaparak dönüşü olmayan bir yola girer. Çünkü o da artık değişmeyeceğini bilir. Kendisi için işin işten geçtiğini düşünür ve *''beni ölüm paklar''* demekten kendini alamaz.

İlyas Divitoğlu'nun sağlığı yediği yemeklerden dolayı iyice bozulmaya başlar. Bütün her şeye rağmen soluk aldığı tek yer mutfağı olur. Fakat yemek yapma tutkusunun yegâne yeri ne kadar güzel ve iyi de olsa bir pişmanlık ve yalnızlık benliğini sık sık sarar. Artık hayatta var olan ne varsa İlyas Divitoğlu için anlamını yitirmiş, her şey değişmiş ve bitmiştir. Çırpınmak, üzülmek, boş ve saçmadır. İlyas Divitoğlu için yitmeyen, bir tek şey varsa o da mutfak olur. Her şeyi, bütün yaşamı, bu mutfaktır. Yaşamını değiştirmek istemez, çünkü bu mutfakta ölecektir. İlyas Divitoğlu'nun İstanbul'da hukuk okuyup Yargıtay üyesi olması için bütün umutlarını kendisine bağlayan akrabalarından Mustafa, onu, *''beni ölüm paklar''* dediği ve ölümünü beklediği mutfağında bulur. Mustafa, onun artık gerçek Divitoğlu olmadığını, görünüşünün ve yüzünün, sesinin artık bir aşçıda kaldığını görür. Bunun üzerine tabancasına sarılıp beş el ateş ederek tutkusunun kurbanı olan İlyas'ı öldürür.

Bıyık Söylencesi romanında Cumali'nin yanı sıra onun kadar hatta ondan daha saplantılı kişi, *Berber Ziya*'dır.⁹⁹ Berber Ziya, nerdeyse Cumali'nin bıyığını yaratan, korunması, gelişmesi, güzelleşmesi için ne gerekirse yapandır. Berber Ziya, yüzü hiç gülmeyen, en cıvık öyküyü, en bayağı konuyu bile bir felsefe sorunu gibi görür. Onun bu özelliklerinden dolayı kasabanın ileri gelenlerinin uğradığı usta bir berberdir. Berber Ziya, bıyığıyla efsaneleşen Cumali'nin üzerinde gittikçe güç sahibi haline gelir. Ona daima bıyığının

⁹⁹ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 1995.

adamı olması gerektiğini anımsatır. Karısı Bedriye'nin sert ve soğuk davranışları Cumali'yi, Berber Ziya'ya bağlar. Cumali her seferinde yaşamının gerçeğinin bu adamın elinde ve dilinde olduğunu düşünür. Berber Ziya, Cumali'nin bıyığını her şeyin hatta onun varlığının bile üstünde tutar.

Berber Ziya ile Cumali'nin ilişkileri meşhur Karapala olarak adlandırılan bıyığın Berber Ziya'nın elinde çıkmış bir nesne, kendi yarattığı bir yapıt, bir heykel olarak sayıp, onu yeniden biçimlendirmeye çalışması üzerine kurulur. Ne var ki bu ilişki, iki tutkulunun aralarının açılması üzerine bir süre sonra sekteye uğrar. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra Cumali tekrar geri gelir. Bunu gören Berber Ziya, gençlikte başkasına kaptırılmış bir sevgilinin unutulmaz yüzünü yıllardan sonra yeniden bulmuş da kendi çektiklerinin anısından çok, öylesine güzel bir yüzün böylesine tanınmaz bir duruma düşmüş olması karşısında sarsılmış bir eski tutkun gibi onu karşılar.

Berber Ziya Cumali'nin ölümünden sonra bile tutkuyu sürdürür. Cumali'den ve bıyığından söz açmaktan bıkmaz. Böylesi anlarda yüzüne anlatılmaz bir acı yerleşir. Kendini öldürdü diyenlere karşı *“ne kendini öldürmesi? Cumali'yi bıyık öldürdü”* diye cevap verir. Berber Ziya'nın tutkusunun nesnesi olan bıyık, Cumali'nin intiharı üzerine ortadan kalkınca artık son dönemece girer. *“Ekşi mi ekşi kere mi kekre”* bir adam olup çıkar.

Gençken müşterinin sözlerini dinleyip onaylamayı mesleğinin gereği sayan Berber Ziya, şimdiyse durmadan onları tersleyen, hiçbir şeyin fazlasına katlanamayan biri olur. Artık bayağı yaşlanmış, bir zamanlar herkesin gözlerini kamaştıran dalgalı saçları, düzleşmiş, seyrekleşmiş ve ağarmış biri olup çıkar.

Tahsin Yücel'in iki romanında erkekler kategorisinde saplantılı kişilerle karşılaşırız. Bunlardan *Mutfak Çıkma*zı'nda Cumali Kırıkçı yalnızca görünenin yani bıyığın peşine takılarak trajik sonunu hazırlar. Bıyığın gücünü hissettirip toplumsal bir güç aldığı sırada ise Cumali'nin tutkuya dönüşen bunalımı başlar. aynı tutkunun peşine düşerek hatta bu tutkunun yaratıcısı Berber Ziya ise bıyık tutkusunu Cumali'nin ölümünden sonra da sürdüren tek kişidir. *Mutfak Çıkma*zı'ndaki tutkulu kişi İlyas'tır. İlyas,tutkusu dışında hiçbir şeyin kendi

ilgisini çekmediği biridir. Bu yüzden kendisinininkine karşıt bir tutkuyla yaşayan ailesinin tutkusunun kurbanı olur.

2.1.2. KADINLAR

2.1.2.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR

2.1.2.1.1. GÜNDELİKÇİLER

‘‘Anadolu’nun zar zor okuma yazması olan, bütün köklerinden kopmuş ya da koparılmış olan, anıları ve bağlandığı, unutmadığı ve varlık temelini oluşturan dilini, şivesiyle birlikte konuşan ‘‘¹⁰⁰ Yalan’ın kişilerinden biri olan Sivaslı Cemile¹⁰¹ oldukça iri biri olup başında çenesinin altından bağlanmış bir güllü yazma, sırtında kendinden kuşaklı, bol ve uzun bir basma giysi, ikisi altın, gerisi altın gibi pırıl pırıl dişleri ile bulunduğu her ortamda rahat tavırlarıyla erkek Cemile olarak bilinir. Kendisi daha annesinin karnındayken babası askerliğini yapmak üzere Merzifon’a gitmiş ve bir dönmemiştir. Daha küçük yaşlardayken üvey babası her fırsatta kendisini sıkıştırır. Bunun üzerine ondan kurtulmak için bir kamyon şoförüyle İstanbul’a kaçar. Hiçbir şeyi yokken her şeye kavuşmasına rağmen annesini, kardeşlerini, onların yüzlerini, seslerini bir türlü unutamaz.

Sivaslı Cemile, kendisini sahiplenilen Tokatlı Müslüm’le birlik olup Müslüm’ün kapıcılık, kendisinin ise aşçılık ve benzeri hizmetlerini gördükleri Yusuf Aksu adındaki kişinin kiraya vermediği dairelerine anahtar uydurup istedikleri gibi kullanırlar. Ne var ki Tokatlı Müslüm’ün çevirdiği oyunların ortaya çıkıp binayı terk etmesi üzerine nicedir kendisiyle birlikte yaşadığı, her isteğini yerine getirdiği, her zaman da savunduğu Tokatlı Müslüm’den bir yabancı, nerdeyse bir düşman gibi söz edip, sanki geçmişi yokmuş gibi davranır.

¹⁰⁰Serpil, GÜLGÜN ‘‘ Önce Ne Vardı’’, *Milliyet*, 11 Nisan 2002

¹⁰¹ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

Sivaslı Cemile, Tokatlı Müslüm'ün oyunlarını ortaya çıkaran ve Yusuf Aksu'nun bütün işlerini üstlenen Bayram Beyaz'la ilişkisini iletir. Kısa bir süre sonra da onunla evlenip hem Yusuf Aksu'nun dairelerinin birine yerleşir hem de ona karşı olan tutumunu değiştirip bir süre sonra Yusuf Aksu için gerçek bir anne gibi üzerine kanat germeye başlar. Sivaslı Cemile, artık Yusuf Aksu'yla bir alıp veremediği olmayan tam tersine, çekingen davranışlarına, beceriksiz devinimlerine bakarak onu bir tür çocuk gibi görür. Ona hem acımaya, hem de gittikçe ona daha çok bağlanıp onu daha çok sevmeye başlar.

Sivaslı Cemile, dil konusundaki kuramıyla herkesin ilgi odağı olan Yusuf Aksu üzerinde söz sahibi olan, onu yiyeceği yemekten dinleyeceği müziğe kadar yönlendiren, duyarlı ve gerçekçi bir kadındır. Ona özellikle dille ilgili konularda eleştiri getiren ve onu yönlendiren tek kişi konumundadır. Yusuf Aksu, kimi zaman Cemile Hanım'dan yardım bile ister.. Özellikle yaşlılığının son dönemlerinde âşık olduğu kadına açılma konusunda hiçbir zaman sözünü esirgemeyen Cemile Hanım'ın kendisine bir çıkış yolu gösterebileceğini düşünür. Cemile Hanım'ın dilini yitirmeyip kendi dili içinde soluk alması, Yusuf Aksu'yu derinden etkiler. Sivaslı Cemile'nin Yusuf Aksu'yu bir tür oğul olarak görüp kendi işini kendi göremeyen, güçsüz, sessiz, beceriksiz biri olarak değerlendirmesi onu sahiplenmesi, Yusuf Aksu'nun ölümüne kadar sürer.

2.1.2.1.2. GALERİCİLER

Tahsin Yücel'in *Yalan*' romanının kadın kahramanlarından *Cazibe Hanım*, *Yusuf Aksu'yla birlikte olmayı, yalnızca kendinden söz ettirebilmek, adını gündemde tutabilmek için*'¹⁰² ortaya çıkan çok güzel olmayan, ama tuhaf bir biçimde insanı çeken, oldukça zor bir kadın olarak bilinir. *Cazibe Çelebi*¹⁰³ birincisi işadamı, ikincisi futbolcu, üçüncüsü sinema oyuncusu, dördüncüsü gazinocu, beşincisi, altıncı ve yedincisi gene işadamı sekizincisi ressam olmak üzere, birbiri ardına sekiz adamla sekiz serüven yaşar. Bu serüvenlerin

¹⁰² 8. Bursa Edebiyat Günleri, *Manolya Durağında Roman*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, İstanbul, Mart,2003,177.

¹⁰³ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

üçüncüsüyle beşincisini evlilik, geri kalanlarını özgür ilişki biçiminde geçirmiştir. Ancak, belki de ağırlığını iyiden iyiye duyurmaya başlayan yaş yüzünden, şöyle böyle bir yıldan beri hiçbir erkekle yakın ilişkiye girmeyen, galeri işlerinde de hiçbir erkeğin desteğini gerektirmeyecek ölçüde yürütür.

Cazibe Çelebi hiç çocuğu olmayan biraz da geçkin biri olarak çoğu toplantı ve şöenlerde boy gösterir. Cazibe Çelebi, bu toplantıların kendisi adına düzenlendiği bütün basın ve medya tarafından hayranlıkla takip edilen hatta siyasilerin bile ziyaretine gittikleri Yusuf Aksu ile tanışır. Yusuf Aksu aslında hayatında âşık olmamış ve hiçbir zaman da cinsellik boyutunda sağlıklı bir ilişki yaşamayan biri olarak kendisinin de tuhafına gittiği bir şekilde Cazibe Çelebi'nin çekim alanına girer.

Kısa bir süre sonra Cazibe Çelebi, yalnızca belli kişilerin yer aldığı ve o güne kadar hiçbir kadının katılmadığı Maçka Çarşambaları'nda boy gösteren ilk kadın olma onuruna erişir. Ne var ki Cazibe Çelebi'nin özellikle rejim konusundaki katı tavrı, aralarında karşı çıkılması olanaksız bir gerekçe ve onu bu dünyanın nimetlerinden yalıtlayan görünmez bir duvar olarak ortaya çıktığından Yusuf Aksu ona bir türlü yaklaşamaz. Yusuf Aksu çevresindekilerin de yardımlarına rağmen bir türlü Cazibe Çelebi'ye yaklaşamaz. Cazibe Çelebi'nin kendisi de ona ilgi göstermez.

Cazibe Çelebi, Yusuf Aksu'nun kapıldığı türden duyguların etkisiyle değil, bir bakıma toplumsal duyguların etkisiyle, böyle çok ünlü ve çok üstün bir kişiyi baştan çıkarmayı başarmış ilk kadın ününe erişmek amacıyla böyle bir işe girişir. Yusuf Aksu, aslında Cazibe Çelebi'nin kendisi için altı ayda bir değişen giyim biçimleri gibi bir moda, tüm modalar gibi de geçici üstelik ilk atılım geçtikten sonra da sıkıcı bulmaya başladığı gibi davranışları sinirine dokunan biridir. Özellikle Yusuf Aksu'nun çevresindekilerin de etkisiyle onu bir ada gezintisine götürürken o güne kadar tarihsel yalıların rıhtımları ve dostların görkemli tekneleri dışında hiçbir yerde denize girmemiş olmasına karşın, herhangi bir kadın gibi plaja girmesi ve orada yaşananlar Cazibe Çelebi'yi köylülere uymaya çalışan Yusuf Aksu'yla ilişkiyi kesmenin zamanın çoktan geldiği düşüncesine götürür. Kısa bir süre sonra da Cazibe Çelebi,

Yusuf Aksu'dan ayrılarak kendisinden yirmi yaş küçük biriyle aşk yaşamaya başlar.

2.1.2.1.3. BANKA MEMURLARI

Tahsin Yücel'in *Vatandaş* adlı yapıtında adı belirtilmeyip Vatandaş'ın yalnızca *nişanlım*¹⁰⁴ olarak bahsettiği kişi, köklü ve zengin bir ailenin kızıdır. Ne var ki son otuz yılda durumları bozulmuş, beş parasız kaldıklarından öğrenimini bile bitiremeyip annesine bakmak için çalışmak zorunda kalmıştır. Dışarıdan bakıldığında cana yakın bir kız olarak görünür. Kendisini Vatandaş olarak tanıtan kişinin *çalıştığı iş yerine parlak bir yıldız gibi düşen güzel kadın Vatandaş'ı büyüler. Nişan olayı ile Vatandaş'ın beklentileri de allak bullak olur. Kendisine hep nazik, hep tatlı tatlı gülümseyerek bakan, yumuşak sesiyle konuşan genç ve güzel kadınla ilişki sınırlandığı için, ona dokunamaz.*¹⁰⁵

Kendilerince çok seviyeli ve hiçbir çıkara dayanmayan bu ilişki, Vatandaş'ın nişanlısını evine götürmek istemesi gibi sebeplerden nişanın bozulmasıyla başka bir boyut kazanır. Bu olaydan sonra Vatandaş, çalıştığı iş yerindeki Müdür'ün, nasıl Genel Müdür olduğunu, eski nişanlısının Genel Müdürle olan ilişkisini öğrenmesine karşın kendisine döndüğünü söyleyen eski nişanlısını her şeye rağmen kabul eder. Fakat eski nişanlısının aslında gözü daha yükseklerde olan Genel Müdürün direktifleriyle Vatandaş'ı kullanmak onun yazarlık gücünden yararlanmak için gönderildiğini anlar. Nişanlısı Müdürün hem kendisiyle olan ilişkileri göze batmasın hem de biraz da eğlenmek için kendisini seçtiğini söyler.

İstekleri reddedilen eski sevgili, evi dağıtıp çıkarken Vatandaş'ın geçkin sevgilisi içeri girer. Aslında eski nişanlısı kendisi için her zaman çıkıp giden, aklına estikçe elini uzatıp hemen sonra geri çeken, şöyle bir yoklayıp geri dönen olarak görülür. Bu yüzden Vatandaş, eski nişanlısının değil, geçkin sevgilisinin kocası olur.

¹⁰⁴ Tahsin Yücel, *Vatandaş*, 1996.

¹⁰⁵ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, 188.

2.1.2.1.4. ÖĞRETMENLER

Yalan romanın kişilerinden *Refika Hanım*¹⁰⁶ ne çok konuşmaktan ne de konuşanlardan hoşlanır. Kocasıyla bir rastlantı sonucu tanışıp evlenir. Kocas, oğlunun doğumuna üç ay kala bir gece rakı almaya çıkıp bir daha geri dönmez. Refika hanım bütün ilgisini oğluna vererek oğlunun okuyup yazmayı iyice sökmesinden sonra, nerdeyse her soru soruşunda ona ansiklopediler gösterip izlenecek en doğru tutumun her konuda ansiklopediye bakmak ve ansiklopedide yazılana uymak olduğunu söyler. Refika hanım böylece tüm öğrencileri gibi oğlunu da güçlüklerini ansiklopediler aracılığıyla çözmeye alıştırır. Okulda iken öğretmenler odasına getirip yanına oturtarak *İlkokul Ansiklopedisi*'ni eline verir; evdeyse, derslere, nesnelere ya da insanlara ilişkin bir soru sorduğu zaman, kırmızı ciltli *Hayat Ansiklopedisi*'ni göstererek aynı zamanda onun olağanüstü bir belleğe sahip olmasını sağlar. Refika hanımın bu tutumu, oğlunun içine kapanık, hayat tecrübesi olmayan biri olmasına sebep olur.

Refika Hanım da pek sosyal olmayan biri olarak bu durumdan herhangi bir rahatsızlık duymaz. Oğlunun lisede kendisiyle tanıştığı Yunus'un babası Enis Bey'le tanışır. Kısa bir süre sonra Yunus'un intihar etmesi üzerine Refika Hanım, Enis beyle evlenir. Oğlu Yusuf'un ikisi arasındaki ilişkinin bu denli hızlı bir şekilde gelişmesi ve birçok ortak noktalarının bulunmasından onların daha önce birbirlerini tanıdıkları konusunda şüphelenmesine neden olur. Yusuf, hatta Enis Bey'in babası olabileceği düşüncesine bile kapılır. Bütün bu şüpheler Refika Hanım'ın ölümüyle son bulur.

2.1.2.1.5. EBELER

Kumru ile Kumru romanında *Meryem ebe*,¹⁰⁷ Kumru'nun sığındığı tek kişidir. Ölen kız kardeşinin yerine nüfusa geçirilip ölen kız kardeşinin ismi Kumru'ya verildiği için Meryem ebe daha önceki kız kardeşini de doğurduğundan Kumru'ya diğer çocuklara göre daha büyük önem verir. Kumru da evde ya da sokakta ne zaman canını yaksalar, soluğu Meryem

¹⁰⁶ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

¹⁰⁷ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

ebe'de alır. Kafasına bir şey takıldığında da, düşüp bir yerini kanattığın da, sokakta çocuklar alay ettiğin de, annesinde ya da kardeşlerinden dayak yediğinde de Meryem ebeye koşup ona sığınır.

Kumru evlendirilip İstanbul'a gidince görmek istediği kişilerin başında Meryem ebe gelir. Yıllar sonra memleketinden gelen bir mektupta onun da İstanbul'da olduğunu öğrenir. Kumru kocasının öldürüldüğünü öğrenip arabasıyla şoursuz bir şekilde karşılaşp yolda hemşerisi trafik polisi Süleyman'ı görünce onun oturduğu mahalleyi öğrenir. Meryem ebe'yle yıllar sonra buluşmasına karşın kendisinden tekrar ayrılıp yoluna devam etmek zorunda kalır.

2.1.2.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR

2.1.2.2.1. AYDIN GÖRÜNENLER

Tahsin Yücel'in '*Türk solunun bir dönemini de sınırları içine aldığından siyasal açıdan da konuşulan bir roman niteliği kaza*'¹⁰⁸ yapıtı *Yalan* romanının ilginç ve dikkat çeken kişilerinden biri de *Feride*¹⁰⁹ dir. Feride sırtında tahta düğmeli devetüyü bir gocuk, koltuğunun altında ciltli ve kalın kitaplarla dolaşan, gözlüklü, kıvırcık saçlı, hafiften çilli, ufak tefek, sarı saçları, mavi gözleri, gümüş çerçeveli, yuvarlak camlı gözlüğü ve hepsi de yabancı dillerde yazılıp yabancı ülkelerde basılmış kitapları, kendine özgü bakışları, duruşu ve tavırlarıyla bir sanatçı havası taşır. Bir yabancılık ve erişilmezlik izlenimi uyandıran biridir.

Havalı biri olan Feride'yi sıradan biri olmaktan uzaklaştıran şey kendine özgü giyimi, kendine özgü bakışı, duruşu ve yürüyüşüdür. Bu niteliklerini ve üstünlüğünü de 'tutucu' bir konsolosun üvey kızı olmasına borçludur. Babasının çok genç yaşta ölmesinden hemen sonra, annesi, 'bu konsolosla' evlendiğinden, daha beş yaşında yabancı ülkelerde yaşamaya başlamıştır. Uzun bir hastalık sırasında, eline geçen her şeyi okurken, Marx'la

¹⁰⁸ Refik Durbaş, 'Sol'un Değil, Sağ'ın Eleştirisi', *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1992.

¹⁰⁹ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*, 2003.

karşılaşmış, bir kez Marx'la karşılaştıktan sonra da ondan ve onun kuramından başka hiçbir şeyle ilgilenmez olmuştur.

Liseyi Avusturya'da annesi ve üvey babasının zoruyla bitirmiştir. Yasal bağımsızlığına kavuşunca, sosyalizmi bir yozlaşma olarak niteleyen tutucu bir üvey babanın parasıyla okumayı devrimci ilkeleriyle bağdaştırmaz. Bütün engellemelere karşın, tam üç yıl süresince, bir işçi gibi çalışarak birkaç kuruş biriktirmiş, çalışma gözüne bir tür düşkünlük gibi görünmeye başlayınca da devrimci desteğe büyük gereksinimi bulunduğu ülkesine gelip İktisat Fakültesi'ne yazılır. Burada birbiriyle çocukluk arkadaşı olan Rahmi Sönmez ve Fehmi Gülmez ile tanışır. Onların yakınlaşma çabaları sonucunda onlarla arkadaş olur. Burada devrimci hareketin yılmaz savunucusu olarak iki arkadaşı da yönlendirmek suretiyle aktif biri olur. Nutuk ve fikirleriyle özellikle Rahmi Sönmez üzerinde etkili olmaya başlar.

Bir konsolos kızı olması, iki yabancı dil bilmesi, Avrupalı gibi giyinip erkek gibi davranması onu çekici kılar. Arkadaşlıkları ilerleyince Rahmi evlilik teklif eder. Feride ise evlenilecek bir kız olmadığını, üstelik tek ciğerli, yarım bir kız olduğunu söyler. Ancak Rahmi'nin ısrarları karşısında "bilinmeyeni göğüslemesini bilmek" gerek diyerek onunla evlenir. Feride inanmış bir devrimci olarak duygulara gereğinden fazla yer vermeye karşıdır. Geçmiş değil, geleceği önemser.

Feride, Rahmi'yle evlendikten sonra da düzenini değiştirmez. Günlük yaşamda her türlü düzene yan çizer. Bunu yapmasının sebebi hem yaşamında kenter alışkanlıklarını yöntemli bir biçimde sıfıra indirmek, hem de en büyük önemi düşünsel yaşama vererek gerçek düzeni bu düzlemde kurmaktır.

Feride, devrim mücadelesi içinde kişisel duyguları önemsemez Hatta bu tür duyguları ifade eden şiirleri zırva olarak niteler. Ona göre yirminci yüzyılın ortalarına gelindiği bir dönemde devrimci bir ozanın aşk şiirleri yazması, anlaşılabilecek bir durum değildir. Feride, sahip olduğu sol düşünce konusunda yüzeysel bir bilgiye sahiptir. Fehmi Gülmez'e o güne kadar dinledikleri Marx açıklamalarını iki kez özetlettirip sonra bu özeti kağıt üzerinde bir şiir gibi işleyerek Marx'ın bunca yorumcuyu birbirine düşüren ünlü kuramını çeyrek

saat içinde aydınlatılmadık yanı kalmayan, çelişkisiz, girintisiz, çıkıntısız bir öngörüye dönüştürmesi onun bu konudaki bilgisinin yüzeyselliğini gösterir. Aynı zamanda “*sıkı bir Marksçı olmasına, kimi temel ilkeleri ezbere bilmesine karşın, kuramı çok da iyi kavramadığını Rahmi Sönmez’in meyhane konuşmalarını destekleyerek gösterir.*”¹¹⁰

Maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaları üzerine “proletarya diktatoryası”nı düşlemekten çevresine bakmaktan zaman bulamadığından “gerçekçiliği devrimcilikle birleştirmek”, yani evinin ekmeğini Marx’ı, Engels’i, Lenin’i, Luxemburg’u, Kautsky’i ‘ Türkçeye aktarmak suretiyle para kazanma yoluna gider. Öte yandan, bunu için bir takım ödünler vermeye, örneğin, egemen güçleri fazla ürkütmemek için, işe görece’’yumuşak’’ metinlerden başlamaya ve bu metinlerdeki bütün “komünizm” ve “sosyalizm” sözcüklerini “toplumculuk” biçiminde çevirmeye boyun eğmeye razıdır. Emeğinin onuru ve kazancı gibi tehlikeleri yayımcılarla paylaşmaya hazır olmasına rağmen umduğunu bulamaz. Aynı zamanda hamile olup hastalığı dolayısıyla çocuğu doğurmaması gerektiği ısrarlarına rağmen doğuracağım diye ısrar eder. Son çare olarak kocası Rahmi, uzun uğraşlardan sonra bir bankada işe başlar. Ne var ki Feride, başından beri doğuracağım dediği kızını doğururken onu göremeden ölür.

2.1.2.2.2. ÖĞRENCİLER

Tahsin Yücel’in *Peygamberin Son Beş Günü*’nde belki de var olan kişiler içerisinde kendine özgü davranışlarıyla kendisini kabul ettiren ve kendisine annesinin ismi verilen *ikinci Feride*¹¹¹ dir. Feride, bedensel olarak annesine benzedikçe, ruhen ondan uzaklaşır. Daha çocuk yaşlarda yoksulları hor görür, dilencilere hakaret eder, okulda yoksul çocukları küçümseyerek yalnızca bakımlı, şişman, üstü başı temiz çocuklarla dostluk kurar. İlkokulu bitirince de Musevi bir züccacın kızı ve yakın arkadaşı olan Ester’in etkisiyle “Amerikan Koleji’nden başka yere gitmem” diye tutturur ve oraya verilir.

¹¹⁰ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 142.

¹¹¹ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*, 2003.

Feride, babasının vermek istediği devrimci düşünceleri benimsemeyip onun ilkelerinin tam karşısı düşüncelerle kendini oluşturur. Feride'nin *"her türlü davranışını istekleri yönlendirir, kimliğini" ben istediğim her değer nesnesini elde ederim*" diyerek oluşturur."¹¹² Feride, bu özellikler doğrultusunda hareket ederek evini terk ettiği gibi okulunu da bırakarak son yıllarda iş dünyasında birdenbire parlayan, evli, üç çocuk babası, kırk beşlik bir adamın Nişantaşı'nda kendisi için özel olarak tuttuğu dairede yaşamaya başlayarak hamile kalır.

Feride'nin birlikte yaşadığı adamın çok parlak giden işleri, birdenbire bozulmaya başlar. Feride ise, bu zor döneminde adama destek olmak yerine kendisini aldattığını ileri sürerek onunla sürekli kavga eder. Bu arada hamile olduğunu anlayınca, sırf adama inat olsun diye *"çocuğumu doğuracağım!"* diye tutturur. Doğurduktan sonra da adamın karısından ayrılıp kendisiyle evlenme önerisini geri çevirir. Sonra da on aylık oğlunu alıp Amerikalı bir Zenci astsubaya kaçar. Zenci astsubay ise hem uyuşu, hem uğraşı nedeniyle dokunulmaz ve huysuz bir konumda bulunması bir yana, çok huysuz bir adam olduğundan Feride'yi hiç kimseyle görüştürmez.

Feride, birkaç yıl sonra bir güz akşamı babasına gelir. Üç buçuk yaşındaki oğlunu birlikte olduğu adam da istemediği için babasına bırakıp bir Zenci astsubay ile Türkiye'den ayrılır. Böylelikle *"İkinci Feride kendinden üstün hiçbir göndericiyi kabul etme(yen) bağımsız olarak kendi isteği, gücü ve bilgisiyle davranarak kişiliğini" ben* olarak ortaya koyar.¹¹³

Tahsin Yücel'in *Mutfak Çıkmaşı*'nda öyle anlı şanlı olmayan, esmer, ufak tefek, ilk bakışta çekici bir yanı olmayan *Emel*¹¹⁴ her şeyi çabuk, sert, kesin olan ve beklenmedik şeyler yapan biridir. Emel, Güneydoğu Anadolu yöresinden, anlı şanlı Divitoğulları soyundan gelen, çok zengin, ülke'ye büyük adamlar yetiştirmiş, ama giderek yoksullaşmış bir ailenin çocuğu olan

¹¹² Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,249.

¹¹³ Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e.,250.

¹¹⁴ Tahsin Yücel, *Mutfak Çıkmaşı*,2005.

Cumhuriyet'in ilk döneminde, dedesi gibi, Yargıtay üyesi olması için İstanbul'a, Hukuk Fakültesine gönderilen İlyas ile tanışıp arkadaş olur.

İlyas Emel'e âşık olur ve onun varlığını adeta yaşamının merkezi yapar. Emelsiz bir yaşamı boş ve anlamsız bulan İlyas'ın tek çıkar yolu, ona evlenme teklifi etmek olur. Bütün çaba ve beklentilerinden sonra İlyas, Emel'e evlenme teklifinde bulununca Emel'in onu alaya almasıyla karşılaşır. Emel evlenmek istemediğini ve o anlamda İlyas'ı sevmediğini belirtir. “ *Emel'in içinde yaşadığı dünya ile İlyas'ınki bu noktada örtüşmez. Emel, giderek maddileşen gerçek dünyada büyük beklentiler, kimi erdeme dönüşen çıkarların peşindir, küçük şeylerle yetinmez.*¹¹⁵ Bu süreçten sonra Emel, İlyas'ın gözünde artık çirkin bir varlığa dönüşür.

Emel'in reddettiği İlyas, onulmaz acılar içinde kahrolur. Arkadaşı Murat'ın evinde dertleşirken ansızın konuk olan yaşlı, bekâr, küçük bir memurun yaptığı yemek sohbetine tanık olmasından sonra o da yemek yapmaya başlar. İlyas bundan sonra adeta Emel'in aşkı yerine mutfak aşkını koyarak yavaş yavaş çöküşe doğru gider. Onun bu durumunu gören arkadaşı Murat Emel'i onunla görüşmeye gönderir. Emel, bir şeyi aklına koydu mu kolay kolay bundan geri dönmeyen, aklından çok bedenine bel bağlayan biri olarak yine bedenini kullanıp İlyas'ı etkilemeye çalışsa da başarılı olamaz. Daha sonra İlyas'ın reddettiği Emel ve Murat, birbirleriyle yakınlaşırlar. Nihayet ikisi evlenip çiftliğe giderlerken İlyas'ı da kendilerine aşçılık yapmaları için götürürler. Her şey yolunda giderken İlyas'ın akrabası Mustafa, İlyas'ı bulup öldürür.

Tahsin Yücel'in kadın öğrenci olarak ele aldığı iki kişi mevcuttur. Bunlardan *Peygamberin Son Beş Günü*'ndeki İkinci Feride romanın en bağımsız öznesi olarak ortaya çıkar. Kendisinden başka hiç kimseyi tanımayan bağımsız biridir. istekleri ve arzuları için her şeyi yapabilen biridir. *Mutfak Çıkmazı*'ndaki Emel ise arzuları peşine takılan, vücudunu aklından önce kullanan biridir. İkinci Feride'ye göre daha bağımlı olmayı kabul eden biridir. İkinci Feride'nin daha uç ve militan kişiliğine karşın Emel daha uysal sayılır.

¹¹⁵ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,180.

2.1.2.2.3. EV HANIMLARI

Tahsin Yücel'in *Peygamberin Son Beş Günü*'ndeki Zarife¹¹⁶ uzun boyu, omuzlarına uyumla dökülen gür saçları, kusursuz bedeni, dolgun kolları ve kalçalarıyla "son derece sağlıklı, son derece bağımsız ve güçlü"¹¹⁷ biridir. Lise yıllarında Rahmi Sönmez'le arkadaşlık eder ve Rahmi Sönmez onu ölünceye kadar bırakmayacağına and içer. Ne var ki Rahmi Sönmez'in babası ile annesinin ölümü, askerliği ve üniversitede okuması araya girince birbirlerinden koparlar. Rahmi Sönmez'in üniversite yıllarında tanışıp evlendiği Feride, bu ilişkiye son noktayı koyar.

Feride'nin çocuğunu doğurduğu sırada ölmesi üzerine Zarife, bebeğin sorumluluğunu yüklenmek üzere iki buçuk yıldan sonra tekrar Rahmi Sönmez'e döner. Birkaç uzak akrabasıyla, hepsi kendi yaşamına dalmış birkaç okul arkadaşından başka kimsesi kalmamış ve yaşamını sürdürmek için çalışmak zorunda da kalmamasını göz önünde bulundurduğunda kendini "bir zamanlar" sevdiği adamın çocuğuna adamakta her hangi bir sakınca görmez. Zarife de tıpkı Rahmi Sönmez'in ilk karısı Feride gibi "soyut bir tutku uğrunda bütün bir yaşamı bozuk para gibi harcayabilecekler sınıfındadır."¹¹⁸

Zarife, Rahmi Sönmez'in hayatına girdikten sonra evi çekip çevirmesi, bebeğe çok iyi bakması, evin içinde her şeyin görünüşünü değiştirmesi ile kendi varlığını iyice belli eder. Rahmi Sönmez'in kızını annesi gibi devrimci biri olarak yetiştirmeye çalışır. Kızının bir iş adamına kaçması üzerine Zarife dayanamayıp Marx'ının da, Engels'inin de! yetti artık! diyerek geldiği günkü gibi, sırtında paltosu, elinde valizi, kız gittiğine göre bana artık bu evde gerek kalmadı diyerek Rahmi Sönmez'in hayatından çıkar gider. Rahmi Sönmez'in kızı iş adamından olma çocuğunu getirip bir gece ansızın kendisine bırakır.

Zarife'nin gitmesinden "üç yıl sonra bu kez Rahmi Sönmez torunuyla Zarife'nin kapısını çalar, torununu evlat edinebilmek için onunla evlenir. Çok özverili bir kadın olan Zarife bu kez (annesinin isimini alan) ikinci Feride'nin oğlunu yetiştir; büyükbaba, kızı ve torunu arasında bir köprü oluşturur, ama

¹¹⁶ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*, 1992.

¹¹⁷ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, 248-249.

¹¹⁸ Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e., 248.

hiçbir zaman, hiçbirinin göndericisi olmaz. O hep veren, hiç almayan bir kadın olarak bu üç kahramanın yaşamında belli sürelerde etkili olur, onların yaşamlarından çıktıktan sonra, hiç var olmamışçasına bir daha sözü edilme,¹¹⁹ yen biri olur.

Bıyık Söylencesi'nin kişilerinden *Bedriye abla*¹²⁰ askerlik dönüşü kendisini isteyen Cumali'yle evlenir. Evlendikten sonra da Cumali'nin yaşamını sonsuz bir sevince dönüştüren kişi olur. Cumali, askerlik dönüşü özellikle Berber Ziya'nın da etkisiyle bıyık bırakmaya başlar. Cumali'nin kasabada kısa bir süre sonra bıyığıyla ünlenip herkesin hayranlığını kazanmasına ve Cumali'yi olağanüstü bir varlık gibi görmelerine karşın Bedriye abla onu yalnızca kocası, yani sıradan gibi bir insan olarak görür.

Bedriye abla, hiçbir zaman Cumali'nin bıyığına alışamaz. Cumali'nin özellikle babasının ölümünden sonra onun kıyafetlerini giymesini ve bıyıklarını, her fırsatta hor görür. Bu yüzden Bedriye abla, Cumali'yi olağanüstü bir yaratığa dönüştüren iki ana öğeyi yani çifte çengelli bıyığı ve babadan tevarüs elbiselerini açıktan açığa küçümsemeye başlar. Hatta küçümsemekle kalmayıp şalvarının peyiğini, kuşağının sırmasını alaya alıp kundurasının gıcirtından şikâyet eder. Her fırsatta okşadığı çifte çengelliği nerdeyse bir düşman, aralarında bir engel gibi görür. Bedriye abla, böylelikle bıyığıyla bir efsaneye dönüşen Cumali'nin en azından kimi yönlerine gülünebilecek bir insan olduğu duygusu yaratıp onu bir bakıma herkes gibi bir insan düzeyine indirir. Bütün kasabanın dilinde bir söylence olarak dolaşan

Cumali Kırıkçı'nın bıyığına olan düşkünlüğü zamanla ilişkilerini de etkileyecek boyuta varır. Bıyığına yakışır bir soyadı almak için Kırıkçı soyadını Karapala soyadına dönüştüren Cumali en çok Bedriye ablanın tepkisini üzerine çeker. Bu iş yataklarını ayırmaya kadar varır. Karapala'yı başlangıçta yüzün bir ögesi olarak görürken, sonraları kocasını yavaş yavaş elinden alan bir sinsi düşman olarak görmeye başlar. Kocasının bir bıyığın peşine takılıp gitmesini bir türlü içine sindiremeyen Bedriye abla, her fırsatta kocasının bıyığını kazıtmasını ister. Ancak Cumali, bunu bir türlü

¹¹⁹Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e.,249.

¹²⁰Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*,20-114.

gerçekleştiremez. “*Bedriye abla, nerdeyse tüm kasabayı karşısına alarak, bıyığa karşı insanı, söylene karşı gerçeği savunmuş, herkesin yücelttiği bıyığı küçümsemiş olan tek kişi*”¹²¹ dir. Ne var ki Cumali’yi içine düşmüş olduğu büyük tutkusundan kurtaramayıp onun intiharını önleyemez.

Kumru ile Kumru’da *Tuna Hanım*¹²² kızıl, kıvrıkcık saçları, masmavi gözleri, hafiften çilli yüzü, azıcık çatlak sesi ve azıcık tuhaf konuşmasıyla, evli barklı bir hanımdan çok, memleketinden yeni gelmiş körpe bir kız gibi görünür. Tuna Hanım ile kocası Nesim Bey, Yahudi asıllı olup bu yüzden farklı huyları ve yaşam tarzları olan kimselerdir. Tuna Hanım, evine gündeliğe gelen Kumru ile eşiti gibi davranan, onu temizliğe gelmiş bir kadın değil de konukluğa gelmiş bir hanımmış gibi davranıp Kumru’ya kendi eliyle kahve yapan nerdeyse tek kişidir. Onun bu tür tavırlarının Kumru’yu oldukça etkilemesi Kumru’nun “ister kiliseye gitsin, ister havraya onu da bizim gibi Allah yaratmış” fikrinden dolayı Kumru bütün önyargılarından sıyrılır. Tuna Hanım Onun bütün sorularını içtenlikle cevaplar. Onun yaşam tarzını da yavaş yavaş yönlendirmeleriyle değiştirir. Bir anlamda köyden büyük şehre gelen bir kadının kendisini bulmasını sağlar. Baş sıkıştığında Kumru’nun ilk başvurduğu, sorunlarını, dertlerini paylaştığı kişidir.

Kumru, Tuna Hanım’ın sahip olduğu televizyona kadar her şeyi, edinmeye çalışır. Kumru’nun kocası Haydar’ın hemşerisi İsmail Bey’in yanında çalışmaya başlar. Kapıcılıktan kurtulup gittikçe zengin olmaları sonucunda Kumru ile Tuna Hanım arasındaki ilişki giderek zayıflamaya başlar. Bu durum Tuna Hanım’ın Kumru karşısında tavır değiştirmesine yol açar. Tuna Hanım Kumru’nun artık çok değiştiğini, açgözlü, hep daha fazlasını isteyen bir köylü olduğunu düşünür. İnsanın tüylerini ürpertecek kadar hırslı bir köylü kadın karşısında bulunduğu, üstelik bu sıradan köylünün kendisine özendiğinin inanması, bu ilişkiyi sonlandırır.

¹²¹ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 151.

¹²² Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 49–245.

Bıyık Söylencesi'ndeki *Kehribar Bacı*,¹²³ bir zamanlar kasabasını terk edip ortadan kaybolan ve yıllar sonra tekrar eski kasabasına dönen biridir. Hiç yaşlanmamış, eliyüzü ıslıl ıslıl, küçük kuşa benzer biridir. Kehribar Bacı, kasabaya döndükten sonra kasabada bıyığıyla nam salan ve bir zamanlar kendinse ilgi duyan Cumali'yi etkilemeye çalışır.

Kadınların bıyığına ilgi duymalarından rahatsızlık duyan Cumali, ilk kez Kehribar Bacı'nın ilgisinden rahatsız olmadığını fark eder. Cumali'nin, Kehribar Bacı'nın yakınlaşma çabalarına ilgisiz kalmadığını gören yakın dostları, onun gibi boyu boyuna, yaşı yaşına denk düşmeyen, fingirdek bir kadınla ilişkiye girmeyi aklından çıkarması gerektiğini söylerler. Bunun üzerine her ikisinin de başlamayı düşündükleri maceraları sonlanır.

Yalan'nın kadın kişilerinden *Pervin Hanım*¹²⁴ güngörmüş bir ailenin tek kızı ve ünlü bir emekli büyük elçinin dul eşidir. Güzelliği, kitaplığı ve bilgisiyle ünlü olup tarihsel bir yapıda, Anadolu yakasında, büyük bir yalıda oturur. Ünlü dilbilimci Yusuf Aksu'nun yakın arkadaşı prof. Dr. Osman Nuri Balcı'nın hastası olması hasebiyle tavsiyesi üzerine kendisiyle tanışırılır.

Yusuf Aksu, Pervin Hanım'ı çok beğenip hatta birçok ortak noktalarının da bulunduğunu fark etmesine rağmen bu ilişkiye sıcak bakmaz. Kendisini terk eden Cazibe Çelebi'nin kişinin bir karşılığı olarak düşündüğü Pervin Hanım'ı bilgisi ve zekâsıyla aslında çocukluk arkadaşı olan Yunus'un bir karşılığı yani bir tür kardeş görmesi üzerine bu ilişkiyi tamamen noktalar. Bunu yaparken bir anlamda kocasını yeni kaybetmiş sayılan kadına ve onun kocasına karşı bir saygı olarak bu ilişkinin bitişini temellendirir.

Yine *Yalan*'ın kadın kişilerinden *Necla*¹²⁵ ise güzel giyimli, alımlı çalımli, ekonomiden politikaya, neden söz açılrsa, kendi yorumunu, bu arada, solculara atıp tutmak konusunda hiçbir fırsatı kaçırmayan güvenli havasıyla insanı ezen biridir. Necla, Yusuf Aksu'nun hayatına annesinin yakın bir

¹²³ Tahsin Yücel, *Bıyık Söylencesi*, 68–70.

¹²⁴ Tahsin Yücel, *Yalan*, 2004.

¹²⁵ Tahsin Yücel, a.g.e., 2004.

arkadaşı tarafından sokulur. Yusuf Aksu'ya yakın olmak adına her fırsatı değerlendirmeye çalışır. Onunla aynı evde kalmanın sonucunda kimi geceler birlikte olmaya başlar. Fakat Yusuf Aksu'nun annesinin kendisinin ölmeden önce kadınlar konusundaki tavsiyeleri ve Yusuf Aksu'nun başarısız cinsel ilişki girişimleri ve mesafeli davranması Necla'nın geldiği gibi gitmesine sebep olur. Bir daha da ortaya çıkmaz.

Kumru ile Kumru'nun kadın kişilerinden biri ise özellikle çirkin, bakımsız ve nerdeyse hiç konuşmayan *Behiye Hanım*¹²⁶ dır. Kötü kadın olmamasına karşın özellikle evine gelen gündelikçi kadınları iğnelemekten geri kalmayan, en ufak bir kusuru onların başına kakmadan duramayan biridir. Her şaşırıldığında “Hoppala paşam, Malkara Keşan” diye söyler.

Tahsin Yücel'in üç yapıtında ev hanımlarını konun edindiğini görmekteyiz. Bunlardan birincisi olan *Peygamberin Son Beş Günü* romanındaki Zarife tipik bir ev hanımı olmaktan çok başkalarının hayatına girip onların hayatlarını düzenlemekle uğraşan biridir. *Kumru ile Kumru*'daki Tuna Hanım ile *Yalan*'nın kişilerinden Pervin Hanım ile Necla bir er ev hanımı olmalarına karşın okumuş kültürlü kişiler olup ev hanımları içerisinde kültür düzeyi en yüksek kişilerdir. *Bıyık Söylencesi*'ndeki Bedriye Abla ile Kehribar Bacı tipik birer Anadolu kadını özelliğine sahiptirler. Bedriye Abla yine de bazı durumlar karşısında kocasına karşı durabilirken Kehribar Bacı gücünü fiziğiyle kullanmaya çalışır.

2.1.2.2.4. HAYAT KADINLARI

Peygamberin Son Beş Günü'ndeki *Meryem*¹²⁷ sabahlara kadar sarhoş eğlendirmekten hoşlanmamasına rağmen eski yoksul yaşamına dönmek istemez. Bu yüzden yaşadığı orospuluk hayatından memnun görünür. Hatta şöyle dişini sıkacak olursa, yüklü bir dünyalık edinip bu yaşamı bırakabileceğini düşünmektedir. Meryem bu işi, yaşadığı fakir hayatına tercih ettiğinden yapmaktadır. Kendi anlayışına göre çok para getirmesinin yanı sıra

¹²⁶ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2004.

¹²⁷ Tahsin Yücel, *Peygamberin Son Beş Günü*, 1992.

uygun kişilere denk düşerse, bu işin çok güzel bir şey olabileceğine inanır. Yine de yaptığı işten hoşlanmaz çünkü zaman zaman öyle adamlarla karşılaşır ki ellerinden kurtulmak için, alacağı paranın üç katını vermeye razı olur.

Meryem, üniversite yıllarında solcu olup, felsefe eğitimi alan ve Matrakçı Maruf olarak bilinen daha sonra da iş hayatına atılıp özellikle zenginlere kadın ve kaçak olan her şeyi sağlayan kişinin en gözde sermayesi olarak çalışır. Meryem'in hayatı, üniversite yıllarında Marksist olarak ün yapıp Matrakçı Maruf tarafından Peygamber(Rahmi Sönmez) lakabını taktığı arkadaşıyla karşılaşması ve Maruf'un arkadaşına bir iyilik adına Meryem'i ona göndermesiyle sarsılır.

Peygamber aslında karısını kaybetmesinden yıllar sonra bile ona olan saygısından dolayı kadınlarla asla bir araya gelmeyi düşünmemesine karşın aşırı sarhoşluğundan kendini Meryem'in kollarında görür. Güzel ve körpe olan birinin hem yaşadığı hayattan tat alabilecek duruma gelmesi hem de orospuluktan emekli olmayı düşünmesi, Peygamber tarafından anamalcı yozlaşmanın son kertesi olarak görülür. Maruf'un sabahleyin ikisinin kaldığı otele telefon açıp karşısına çıkan Meryem'e Peygamberi sorması üzerine Meryem, işin ciddiyetini o an anlar. Koskoca Peygamberi uykusunda günaha soktukten sonra, cennetin kapılarını kendi eliyle kapattığını düşünür. Uyumakta olan peygamber'in üzerine eğilerek kelime-i şahadet getirip üç Elham okuyup yüzüne üflemesi ve peygamberin başını oynatınca horlamasının hafiflemesi üzerine "mübarek adam! Elham'ı anında duydu" demesi Meryem'in en tipik özellikleri olur.

Peygamber öldükten sonra hiçbir topluluğa ve hiçbir sınıfa sokulmayan, peygamberin ölmeden bir önceki gecesini kendisiyle paylaştığı Meryem "Hayat kadını" düzeyine yükselmesinden önceki kılığına bürünmüş, başındaki soluk başörtüsü, sırtındaki eski manto ve ağlamaktan gözleri şişmiş bir vaziyette ve samimiyette gelen birkaç kişiden biridir. Meryem'in mezarını aradığı ama öldüğünde karısının mezarına gömülmeyi vasiyet eden peygamberi görememesi karşısında "Allahım, ne oldu bu adama? Göge mi çekildi?" der. Meryem'in "yanılgısından kaynaklanan ünlemi dönüştürücü bir işlev

gerçekleştirir ve hem Rahmi Sönmez'i (peygamberi) takma adıyla özdeşleştirir, hem de onu gelmiş geçmiş bütün yalnızlarla, bütün anlaşılamamışlarla birleştirir.''¹²⁸

2.1.2.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR

2.1.2.3.1. SAPLANTILI KİŞİLER

Kumru ile Kumru Tahsin Yücel'in tüketim toplumunu ve eşyanın günlük hayatımızdaki hâkimiyetini anlattığı romanıdır. ' ' *Kumru ile Kumru*, Tahsin Yücel tarafından önce düşünsel düzeyde tasarımı yapılarak nesneleştirilen sonra da özelde roman olarak, genelde ise bir varolan olarak ortaya konan bir nesnedir.''¹²⁹ Eserin başkişisi *Kumru*¹³⁰ küçük bir kızken bile her şeyi anlamaya çalışan, akıllı, duyarlı ve meraklı biridir. İki buçuk yaşında ölen kız kardeşini daha doğduğu hafta nüfusa yazdırılıp, öldüğünde ise ismi sildirilmez. Kumru doğduğunda kendisi olarak yazdırılacağına ölen kız kardeşi yerine yazdırılır. Kardeşinin ismini kendisine verilir.

Kumru İstanbul'da kapıcılık yapan Haydar Yarma ile evlendirilir. İstanbul'a geldiği ilk gün kocaman ve ürkütücü bir ortamda bulunduğunu düşünerek ürperir. Kısa bir süre sonra Günay Apartman'ın kapıcısı Haydar'ın karısı olduğunu söylemekten ve memleketin adını anmaktan nerdeyse haz duyar. Küçük olmasına rağmen evinden de hoşnuttur. Kapıcı karısı olarak evlere temizliğe gitmeye başlar. Küçük bir kasabadan gelmiş biri olarak gittiği evlerde, her şeyi büyük bir dikkatle inceler. Televizyonu, telefonu, düdüklü tencereyi, elektrikli fırını, saç kurutma makinesini, buzdolabını, çamaşır ve bulaşık makinelerini en azından adları ve işlevleriyle tanır. Fakat bütün bunlara karşı içinde en ufak bir kıskançlık ve tutku duymaz. Tutku korku dışında Kumru'nun yaşamının kıyısından bile geçmeyen bir şeydir.

¹²⁸ Murat Yalçın, 'Tahsin Yücel: Romanımda Mizaha Acıklıyı Dengelemek İçin Başvurdum'', *Varlık*, Nisan 1992.

¹²⁹ Atalay Girgin, Kumrunun Donu ve Bir Paradoks, *Hürriyet Gösteri*, Eylül 2005, 273,66-67.

¹³⁰ Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

Bir gündelikçi olarak Kumru'ya insanî ölçülerde muamele eden ve onu eşiti olarak gören tek kişi, Yahudi asıllı Tuna Hanım'dır. Kumru, gittiği birçok evde buzdolabı görmesine rağmen kapılarının nasıl açıldığına alıcı gözle bakmaz. Burada ilk kez buzdolabının kapısını açarak kentlilerin buzdolabı dedikleri, ama içine her şeyi koydukları dolabın içini ilk kez yakından görür. Kumru için bu buzdolabı tutkusunun ilk ve tek nesnesi olur. Buzdolabını gittiği evlerde gördüğü diğer nesnelerden ayırır, çünkü ona göre saç kurutma makinesi, bulaşık ve çamaşır makinesi gibi nesneler, insanların kendilerinin de yapabileceği işleri yapar. Buzdolabı, içine ne koyarsan soğutmasıyla diğer nesnelerden ayrılır. Bundan sonra adını kendi ifadesiyle koyduğu Vestigos markalı buzdolabı Kumru'nun yaşamını öyle doldurur ki belki Vestigos'un kendisi bile Vestigos'un düşü kadar onu mutlu edemeyeceğine inanılır.

Kumru'nun bu buzdolabı tutkusu, onu daha çok çalışmaya ve her gittiği ortamda bir sevgili gibi ondan söz etmesine neden olur. Mahallenin kadınları hatta gündeliğe gittiği evin hanımları bile onun bu düşünden haberdardılar. Kocasay Haydar'ın ikinci el ya da başka bir marka buzdolabı almayı önermesine karşın ille de Vestigos'u almasını ister. Nihayet Tuna Hanım'ın kocasının yardımlarıyla buzdolabına kavuşan Kumru, bu sefer de onun içini diğerlerinin doldurduğu gibi doldurma ve boşalan her yiyecek ya da içeceğin mutlaka yerini doldurmaya çalışır. Bunun için çok çalışıp adeta buzdolabını doyurma telaşına düşer. Buzdolabının eve gelmesi, Kumru'yu kocasından da gittikçe uzaklaştırıp Kumru'yu başka bir kadına dönüştürür.

Tuna Hanım'ın yaşamı, giyimi, rahat tavırları Kumru'yu içten içe etkileyip onun çekim merkezine girmeye başlar. Bu etkilenme sonucu ilk kez giyimini, onun evinde ve onun verdiği elbiselerle değiştirir. Yavaş yavaş giyimini evlerine temizliğe gittiği hanımların giyimine yaklaştırmaya başlar. Başındaki memleket işi örtü dışında İstanbullu kadınlardan ayırt edilemeyecek duruma gelir. Kumru, bu durumuyla gittikçe memleketinden uzaklaşmaya başlar. Onu memleketi ve geçmişiyle yüzleştirecek tek şeyi kalmıştır; o da İstanbul'a ilk gelişinde küçük kapıcı bahçesinde görüp bütün özlemiyle gözü gibi bakıp büyüttüğü nar ağacıdır. Onu birden anımsar. Nar ağacına baktığında,

memleketini, Meryem ebesini, öteki Kumru'yu, anasını, babasını, kardeşlerini, keklüklerini, ördekleri, komşuları nicedir hiç mi hiç düşünmediğini ayırımsayınca bir tuhaf olur.

Kumru'nun gözdesi ve tutkusu olan buzdolabı, bir süre sonra gözden düşmeye başlar. Artık yeni gözde nesnesi, televizyondur. Yaşadığı mahallede kapıcısından kiracısına kadar televizyon olmayan kalmamıştır. Başkalarınca küçümsenmemek için bile olsa, bu eksiği giderme yoluna gider. Televizyonun iyi bir şey olduğuna, özellikle reklâmları aracılığıyla daha düzgün bir biçimde yaşamayı öğreteceğine inanır. Yine bütün nesnelerde olduğu gibi Tuna Hanım'ın televizyonun benzerini konuşup onun gibisine sahip olmanın düşünüyü kurar.

Kumru tutkulu bir kadın olduğunun ayırımına varamaz. Bu kavramı Tuna Hanım'ın ona kendisinin tepeden tırnağa tutku olduğunu söylemesi üzerine öğrenir. Tuna Hanım'a tutkunun ne olduğunu sorması üzerine tutkunun bir şeye aşırı ölçüde bağlanmak, her şeyden, her şeyi, çoluğunu çocuğunu bile unutacak ölçüde bağlanmak olarak anlatması üzerine tutkunun ne olduğunu anlamaya başlar. Haydar'ın, Kumru'nun tutkuyla istediği ve bunların başında da gelen televizyonu kapıcı olarak alacak parası olmadığından tek çıkar yol bir zamanlar tiksinerik bıraktığı eski işine dönmek olur.

Haydar hemşerisi İsmail Bey'in yanında çalıştırdığı çalgılı gazinoda koruma olarak işe başlar Hepsinin hayatı tamamen değişmeye başlar. Daha önce binasında kapıcılık yaptığı İsmail Bey'in aynı binasının en güzel ve deniz manzaralı dairesine taşınırlar. Saç kurutma makinesinden, bulaşık makinesine, telefondan müzik setine ve televizyona kadar her şeye sahip olurlar. Kumru bunların da birer tutkuya dönüşmesinden korktuğu için artık bu nesneler karşısında temkinli olmaya başlar. Onların kapıcı odasından koca bir daireye taşınmaları, sokağın tüm kapıcılarının kıskanmalarına ve kendilerinden kopmalarına hatta düşmanlık beslemelerine, sebep olur.

Kumru ile renkli bir dünyanın kapılarını kendisine açan, elinde kumanda kimin kimi kullandığını bilemeden televizyonla arasında gittikçe güçlenen bir aşk doğar. Fakat hayatında bir zamanlar tutkuyla bağlandığı bunca

eşyaya rağmen Kumru bunalan, sık sık şu gök delinse de bir soluk alsam demekten kendini alamaz. Yine çareyi küçük nar ağcına gitmekte bulur. Küçük nar ağacı karşısında hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şey duymadan, kim olduğunu, nerede, yaşamının hangi noktasında bulunduğunu bilmeden öylece ona sığınır. Yaşamındaki değişikliklerden dolayı kendisini dolayısıyla geçmişini bu denli unuttuğundan ondan af diler.

Kumru bir zamanlar elindeki nesnelerin, çamaşır makinesinden bulaşık makinesine, bulaşık makinesinden fırına koşmayı, fırının kapağını kapatıp elektrik süpürgesini eline almayı, sayısı durmadan artan giysiler arasında seçimler yapmayı birer üstünlük göstergesi, birer mutluluk nedeni olarak değerlendirir. Artık tümünün mutsuz bir çırpının devinimleri olduğunu sezinleyerek, o araçları rahatlıkla kullanmanın bundan böyle kendisine hiçbir haz vermediğini anlar. Son dönemlerde yalnızlığının ve bunalımının artmasının sonucu memleketi, mahallesi, annesi, babası, kardeşleri, öteki Kumru kafasının içinde daha çok dönmeye başlar.

Kumru, içinde bulunduğu bunalımdan kurtulmanın çıkış yolu olarak yeni ve gösterişli bir araba almayı görür. Ona göre şimdiye kadar aldığı tüm nesneler evde, evin dört duvarı arasında toplanmış, onu da ister istemez eve, evin dört duvarı arasına hapsedmiştir. Oysa araba eve giremeyeceği ve onu evden çıkarıp, başka yerlere götüreceği için onun gözüne diğer bütün nesnelerden daha güzel görünür. Kumru, bu yeni tutkusu için daha büyük bir çaba içerisine girer. Haydar'ın, karısının bu isteği patronu İsmail Bey'e iletilince hemen kendisine bir araba alınır ve ehliyet alıncaya kadar bir şoför eşliğinde direksiyon eğitimi alır. Okuma yazması yoktur. Ehliyet alması gerektiğinden o güne kadar hiç okuma yazma bilmeyen biri olarak kısa bir sürede okuma yazmayı öğrenir. İsmail Bey'in de yardımlarıyla Kumru, artık ehliyeti olan ve araba kullanabilen biridir. Her şeye rağmen “*Kumru ne basit ve uyanık bir köylü kızı, ne de tipik bir orta sınıf ev hanımı olamıyor.*”¹³¹

Bütün isteklerine kavuşan Kumru, tutkuya dönüşen nesneleri almak için gece gündüz çalışan ve birçok tehlikeli işin içinde olan kocasının bir gece

¹³¹ A.Ömer Türkeş, *Kumru İle Kumru*, www.pandora.com.tr/turkce/elestiri.

vurularak öldürüldüğünü öğrenir ve bütün dünyası alt üst olur. Evine getirilen cenazeyi bırakıp arabasına atlayarak amaçsız bir şekilde ilerlerken birden gözlerinin önüne memleketi, bahçelerinin çimenleri, ağaçları gelir. Memleketine duyduğu özlemi içinde hissederek, mutlu bir şekilde arabanın yönünü memleketine çevirir. Büyük bir hızla yol alırken arabası gecenin karanlığında dereye yuvarlanıp karanlığa gömülür.

2.1.3. ÇOCUKLAR

Tahsin Yücel'in önemli yapıtı olan *Kumru ile Kumru*'da İstanbul'da kapıcılık yapan Haydar'ın kasabasından evlenerek İstanbul'a getirdiği karısı Kumru'nun İstanbul'a gelişinin yılı dolmadan ikizleri olur. Bunlardan erkek olana *Hakan*¹³² ismi verilir. Hakan çocukluğundan itibaren herkes tarafından sevilen, el üstünde tutulan biri olur. Özellikle babasının gözdesi olur. Hakan okula başlayınca okumayı çabuk söken, ne sorulsa hemen cevabını veren, sınıfın en çalışkanı olarak görülebilen, zehir gibi bir çocuktur. Hatta Hakan köyden İstanbul'a gelip de okuma yazma bilmeyen annesine üç hafta içinde ona okuma yazmayı bile öğretir. Kısacası Hakan artık akıllı ve büyük şehrin çocuğu olarak annesinin birçok konudaki rehberi olur.

Hakan'ın ikizi olan kız kardeşi *Sultan*¹³³ ise kaşıyla, gözüyle, burnuyla, her şeyiyle tıpatıp annesine benzediği gibi, onun gibi güzel konuşup, onun her söylediğini bir kez de kendisi söyler. Herkesin, her söylediğini aynen yinelemekle önceleri herkes tarafından bir ayrıcalık, bir zekâ belirtisi olarak görülür. Annesi hep söyleneni yineleyip, tek bir soru sormamasına, kendine özgü bir şey söylememesine şaşırsa da herkesin ortak kanısını kabullenip onun akıllı ve başka biri olduğuna inanır. Ne var ki Sultan kardeşi Hakan'la okula başladıktan sonra annesinin inandığı değil söylediği gerçek olur. Okula çağrılan babasına, Sultan'ın okuldan alınması gerektiği, çünkü hiçbir şey öğrenmeyip kendisine sorulan soruları yinelemekle yetindiği söylenir.

¹³² Tahsin Yücel, *Kumru ile Kumru*, 2005.

¹³³ Tahsin Yücel, a.g.e., 2005.

Sultan yaşamda her zaman söylenip yapılan şeylere ilişkin sözler dışında, hiçbir sözü anlamayıp her şeyi yalnızca yineler. Sözcükleri çabuk ezberlemesine karşın sözcükleri belirttikleri şeylere, bir olaya, bir ortama, bir zamana bağlayamayan biridir. Sultan'ı annesine bırakıp Hakan'la sürekli ilgilenen babası için bu durum büyük bir yıkım olur. Her şeyini dört dörtlük olarak gören annesi kendisince tek kusuru kendisine söyleneni yinelemek olarak gördüğü Sultan'ı o haliyle benimser.

2.2. TAHSİN YÜCEL’İN ÖYKÜLERİNDE KİŞİLER

2.2.1. ERKEKLER

2.2.1.1. ”BEN” KİMLİĞİYLE KARŞIMIZA ÇIKANLAR

Osmanlı/Anadolu karşıtlığı üzerine kurulu olan *Ağalar ve Beyler* hikâyesinde *Ben*¹³⁴ güney doğu kasabasının yarı yıkık bir yoksul evinden çıkıp gelmiş, yoksul ve parasız yatılı olarak okur. On iki yaşından beri okul arkadaşı Kültigin’in dostluğu sayesinde her dairesinde ailenin bir başka üyesi oturan, her odası kuşaklar önce yaşamış ataların izlerini saklayan kocaman yalı düş gücünü fazlasıyla aşan bir uzam olur.

Ben, arkadaşı Kültigin vasıtasıyla yalıya gitmeye başlar. Burada herkes tarafından güzel ve sıcak bir şekilde karşılanır. Bu gidip gelmeler ve kalmalar uzadıkça Ben’in yalıdakilerle ilişkisi özellikle Mükrimin Bey’in kızı Aybike ile daha samimi bir hal alır. Ne var ki Mükrimin Bey’in her fırsatta sözü Ben’in dedelerinden Hasan ağaya getirmesi aralarındaki karşıtlığı da vurgulamak açısından önem kazanır. Ben’in lise yıllarında Aybike ile süren ilişkisi üniversite yıllarında da devam eder. Kendisiyle evlenmek istediğini söylemesi karşısında Aybike bunu babasına iletceğini söyler. Mükrimin Bey’in bu karardan onur duymasına karşılık kızıyla yetişme tarzı ve yaratılış bakımından birbirlerine uygun olmadıklarını düşündüğünden böyle bir evlenmeye hiçbir zaman izin vermeyeceğini söyler.

Ben yıkılmış, ezilmiş bir durumda, bir daha yalıya dönmek üzere çıkıp gider. Aybike’nin ve Aybike’yi çevreleyen her şeyin yokluğunu bir sakatlık gibi duyan ve gözlerini yitiren bir insan, bir süre sonra her şeyin bittiğine inandıktan sonra, yaşamını nasıl yeni durumuna göre düzenlemeye başlarsa, Ben de kendi yaşamını aynı biçimde yönlendirmeye çabalar. Bu doğrultuda genel müdür olup günün modasına uyarak ülke ekonomisinde yabancı etkisini engellemek için bakanlara, başbakanlara bayrak açıp sürekli

¹³⁴ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*, (Ağalar ve Beyler), (1989), Can Yayınları, 1997.

rapor üstüne rapor hazırlayıp demeç üstüne demeç vermekten hiçbir şeye vakit bulamaz.

Ben, en az yirmi yıllık bir aradan sonra Mükrimin Bey'in karısı Müşfika Sadberk'in cenazesi dolayısıyla Mükrimin Bey'le tekrar görüşmeye başlar. Bu arada Aybike de Michael adında bir yabancıyla evlenmiştir. Mükrimin Bey'le Ben arasında yine eski güven ve dostluk ilişkisi kurulur ve Ben, sık sık yalıya gider. Bu sırada ellisine merdiven dayamış Aybike'yle tekrar bir ilişki yaşamaya başlar. Fakat saçları kırışmış, gücü azalmış, devinimleri ağırlaşmış, yaşlılığın eşiğine gelmiş bir adam olarak, daha otuzuna gelmiş bir adamın sevgilisini elinden aldığı için büyük bir utanç duyar. Bu yüzden Aybike ile evlenip bu işe son vermeyi ister. Aybike'den olumlu bir yanıt alamayınca da bu ilişkiyi bitirir.

Ben Aybike'nin ret cevabı üzerine yaşadığı ilişkiyi ve Aybike'le neden daha önce evlenmesine izin verilmemesini sorgulamaya başlar. Bunu Mükrimin Bey'e sorması üzerine Mükrimin Bey "fazla yerli, fazla yerleşik, fazla kapalı bir çocuktun; tek sözcükle, fazla Türk'tün" der. Bunun üzerine aslında Mükrimin Bey'in bütün amacının kendisinin damatlarıyla ortak işlere girişerek daha çok para kazanmalarını sağlayacağını umarak kendisine bu yüzden yakınlık duyduğunu anlar.

2.2.1.2. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR

2.2.1.2.1. ÖĞRETMENLER

Tahsin Yücel'in kendisinin de ifadelerinde önceleri itici, despot biri olarak düşündüğü, sonradan onun iradesi dışında sevimli bir portre olarak ortaya çıkan *Büyükbaba* öyküsündeki *Abbas Yücebaş*¹³⁵ birinci tekil kişi olan torunu tarafından anlatılır. Bu yüzden öyküde kendisinden Büyükbaba olarak bahsedilir. Abbas Yücebaş (Büyükbaba) önceleri sessiz, üstelik etrafındakilerin de kendisi gibi sessiz olmasını isteyen, sürekli çalışıp öğrenci ödevi düzeltten, pazardan pazara alınan *Cumhuriyet* gazetesini okumakla vakit geçiren sıradan

¹³⁵ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler, (Büyükbaba)*, 1997.

biridir. Abbas Yücebaş (Büyükbaba) çoğunluğu işçi, kapıcı, memur çocuklarından oluşan birinci sınıfı okutur.

Ders yılının ortasında, bir hakkın tanınması biçiminde değil, kendisini pek de onurlandırmayan bir rastlantı sonucu çalıştığı okulun başöğretmenliğine getirilmesiyle Abbas Yücebaş (büyükbaba) tamamen bir dönüşüm yaşar. Önceleri düzeni sağlama konusunda sıkıntı çekse de öğrenci, öğretmen, bütün okulu karşısında toplayıp bol bol söylev çekerek bu düzeni şaşırtıcı bir şekilde kurar. Abbas Yücebaş (Büyükbaba), artık okulun başöğretmeni olarak varlığını kesinlemenin, dolayısıyla okulu yönetmenin yolunun söylevlerinden geçtiğini anlar. Bunun için artık her sevinci, her tersliği, her yıl dönümünü ve her bayrak törenini öğrenci ve öğretmenlere söylev çekmek için bir fırsat olarak değerlendirmeye başlar. Hatta her şeyin kontrolünü elinde tutmak için oluşturduğu dizelge dışında kalan her türlü kitap, şiir ve şarkıyı yasaklar. Abbas Yücebaş (Büyükbaba), gittikçe daha kapsamlı bir indirgemeye yönelerek, durmadan birbirini yineleyen söylevleri, aynı koşullarda hep aynı devinimleri ve aynı sözleri yinelemeyi içeren düzeni, okunacak kitapları, ezberlenecek şiirleri, söylenecek şarkıları belirlemeye başlar. Bunların dışında kalan her türlü kitap, şiir ve şarkıyı kesinlikle yasaklaması dizginlenemez bir indirgenme tutkusuna dönüşür.

Abbas Yücebaş (Büyükbaba), böylelikle bütün geçmişi birkaç düzine anma gününe indirger. Yaşamı folklora dönüştürdükten sonra, Orta Asya çölleriyle Viyana kapıları arasında bir yerlerde, en azından 1071'den 1923'e, çok uzun bir artsüremliliği deliksiz bir eşsüremliliğin yansıması olan törenlerin dışında kalan ne varsa hepsini korkunç bir sapma, ölümcül bir yozlaşma olarak değerlendirir. Onun okul yaşamını tören, şenlik ve övünç gibi kavramlara indirgemesi aynı zamanda herkesin yaşamını kuşku, korku ve bunalıma dönüştürür.

Abbas Yücebaş'ın (Büyükbaba) başöğretmenlik koltuğuna ısınması ve bunu sürdürme umudu hastalanıp da koltuğundan olurum düşüncesiyle sigarayı bırakmasına kadar varır. Abbas Yücebaş (Büyükbaba) okuldaki denetim ve yönetim uygulamalarını kendi mantığına indirgeyerek yürütür.

Örneğin bütün matematik ders denetimlerini ‘*Ama şurasını unutmayalım ki, en sağlam çözüm damarlarımızdaki asil kandır*’, bütün coğrafya ders denetimlerini ‘*toprak üstünde ölen varsa vatandır,*’ bütün tarih ders denetimlerini de ‘*Bana inanınız, bu vatanın her karış toprağı şehit kanlarıyla sulanmıştır*’ sözleriyle noktalar.

Abbas Yücebaş(Büyükbaba) aslında ‘*çok iyi etkinlikler yapıyor görünmesine karşın, bütün yaptıkları boş ve anlamsızdır; sandığının tersine, insanlar ona boyun eğmiyorlar, acıdıkları için, gönlü hoş olsun diye ya da işlerine öyle geldiği için öyle görünürler*’.¹³⁶ Somuta, elle tutulur, gözle görülür olana tutkun bir düzen ve mantık adamı olan ABBAS Yücebaş (Büyükbaba), yaş nedeniyle emekliye ayrılmak zorunda kalır. Ne var ki emekliğe ayrılmayı bir türlü içine sindiremeyen Abbas Yücebaş (Büyükbaba) kendisini başöğretmenliği döneminin birer hatırası olan plaket, kalem ve benzeri hediyelerden oluşan adeta bir müzeyi andıran evine kapatır.

‘*öyle herkese boyun eğdirecek gücü olmasa bile, öğretmenlik mesleğinin en yüce aşamasına (Başöğretmenlik) ve emeklilik döneminde de ömrünün en yüce aşamasına (yaşlılık) ulaşmış olan büyükbaba Abbas Yücebaş’ın aslında ulaştığı tek şey tükenmişliktir; Onu gerçek anlamda sayan da dinleyen de kalmamıştır.*’¹³⁷ Yine de onun bu durumuna üzülen çocukları ona yaşamının en büyük altın plaketini sunmaya karar verirler. Ne var ki büyükbaba’nın yetmiş beş yıllık yaşam serüveni bu altın plâketi ailenin en gencinin elinden alacağı sırada ölümüyle son bulur.

Öteyaşama’da çantasından dolayı herkesin *Ebe*¹³⁸ lakabı taktığı Fransızca öğretmeni yıllardır aynı bağ evinde yaşar. Aynı zamanda yıllardır aynı kıyafeti giyen, ak saçlı, yuvarlak, kırmızı yüzlü, ufacık olan Ebe‘*kendisiyle hesaplaşmaktan kaçan bir kişidir. Köyde yaşamakla bir yenilgiler toplamı olan geçmişini yadsıyabileceğini sanır. Bu sanıya*

¹³⁶ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,109.

¹³⁷ Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e.,110.

¹³⁸ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki,(Öteyaşama)*,(1983), Can Yayınları İstanbul,2000.

dayanarak, kendine bir aldaniş dünyası kurmayı becermiştir. Dengesini bozmamak için sorulardan kaçmakta, kimseyi yanına sokmamaktadır.¹³⁹

Okulda müdür ve öğretmenler tarafından sevilmediği gibi işten ayrılması için de ellerinden geleni yaparlar. Yalnızca öğrencilerinden Memedali'yle arkadaş olur. Memedali yavaş yavaş bir oyun oynar gibi yaşamıyla ilgili bilgiler alır. *“Memedali gençliğini, dolayısıyla bütün ıskaladığı yaşamı anımsatır ona; dahası canlandırır. Anılar gerçekliklerine kavuşur, kurduğu denge bozulur.”*¹⁴⁰ Özellikle geçmişi ile ilgili çabası onu rahatsız eder durur. Çabalayıp durmasına karşın sonuç alamaz. *“dengeyi başka türlü kurmak ve hiç değilse dış dünyadaki uğultuyu susturmak ister. Bu nedenle öğrencileri susturmak için tabancasını çeker. Daha sonra müdür bu durumu öğrenir, onun işine son verir. Ebe üzüntüsünü”*¹⁴¹ çocuklar, *“buradan da kovulduk işte, bu sizinle son dersim”*, diyerek herkesin tüylerini ürperten korkunç bir kahkaha kopararak bastırmaya çalışır.

Her şeye rağmen hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam edeceğini göstermeye çalışır. Ne var ki *“onu hayata bağlayan tek bağ, öğrencileridir. Hayattaki tek tutunduğu dalı da kaybeder. Artık yapacağı bir şey kalmamıştır. Bu durum karşısında küçülmüş, ezilmiş ve daha bir yaşlanmıştır. Zaten hayata karşı pasif, seyirci bir bakış açısı geliştiren Ebe için tek çözüm yolu olarak intihar gösterilir. Sonunda geçmişin simgesi durumunda olan duvardaki resimlere ve kendisine birer kurşun sıkar. Böylece yaşarken koruyamadığı dengeyi, ölümüyle sağlar.”*¹⁴²

Haney Yaşamalı'da her şey emekli lise müdürü Zekeriya Bey'in¹⁴³ dünyasını değiştirmesi ile olur. Aslında Zekeriya Bey'in ölümü silik bir öğrencinin okuldan ayrılması, sıradan bir adamın bir kenti bırakıp başka bir kente gitmesi gibi bir şeydir. Cenazenin kaldırılmasından kırk sekiz saat bile

¹³⁹ Ömer Leksiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü* (II), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998,508.

¹⁴⁰ Ömer Leksiz, a.g.e.,508.

¹⁴¹ Selma Baş, *Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma*, (1950–1980), YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2003.823.

¹⁴² Selma Baş, a.g.e.,823.

¹⁴³ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*,(Bir Küçük Resim), (1955), Can Yayınları, İstanbul,1991.

geçmeden, oğulları değişik gezintiler için hazırlıklar yapmaya, bu gezintilerde ortalığı kırıp geçirecek çift anlamlı sözler aramaya başlarlar. Ölümüne en çok üzülen karısı bile duruma alışmaya başlar. Aslında Zekeriya Bey geride bıraktıklarının kişisel dünyalarında hiç önem taşımaz. Hatırını sayar görünmeleri eski bir alışkanlık olmanın ötesine geçmez.

Zekeriya Bey, sessiz, bulanık havalarda gölgeler nasıl geçerse öylece, usul usul, sessiz sessiz varlığını belli etmeden gidip gelen bir ihtiyardır. Arada bir coşarak çocuklarının alaylı bakışlarına kulak asmadan çok önemli yaşam sorunlarını çözmeye, bu arada gerçek mutluluğun maddeyle hiçbir ilgisi bulunmadığını göstermeye çalıştığı da olur. Ölümünün üzerinden bir hafta geçince geride kalanların aklına Zekeriya Bey'in ceplerini karıştırmak gelir. Cüzdanını karıştırırlarken hepsini şaşkına çeviren açık saçık bir fotoğraf bulurlar. Zekeriya Bey gibi bilgelik tutkunu bir adamın cüzdanında böyle bir resim taşımamasını açıklayamazlar. Zekeriya Bey'i saman altında su yürüten, uslanmaz bir haz düşkünü olarak düşlemeye başlarlar. Aslında durum bilinenin tersinedir. Okulda Oktay adındaki öğrencinin babasının gençlik anılarından araklayıp getirdiği resmi yazın öğretmeni Hayrettin Bey yakalar. Resmi müdür yardımcısı İbrahim Bey'e O da bu iş beni aşar deyip resmi müdüre, müdürün de bir an gençlik anılarına gidip resme kıyamayıp onu cüzdanında saklamasıyla olay bu noktaya gelir.

En gülünç örnekleri bile ilerleme ve çağdaşlık göstergesi sayan coğrafya öğretmeni *Yusuf Pamukoğlu*¹⁴⁴ Amerikancılığı dolayısıyla okulda öğrenciler arasında Joseph Cotton Junior olarak anılır. Coğrafya öğretmeni Yusuf Pamukoğlu Manisa doğumlu, kırk bir yaşındadır. Öğretmenliğinin on beşinci yılını doldurmuş, iyi İngilizce bilen, düzenli olarak *Reader's Digest* okuyan, her sabah on beş dakika jimnastik yapan, zaman buldukça basketbol oynayan biridir. Aynı zamanda beş ay iki hafta üç gün Amerika'da bulunmuştur.

¹⁴⁴ Tahsin Yücel, a.g.e., 1991.

Öğretmenliğinin ikinci yılında yaşam arkadaşı olarak seçtiği ve kendisi gibi Manisa doğumlu olan Bayan Pamukoğlu, henüz otuz beşini doldurmamış, orta boylu, balıketinde ve kumral bir kadındır. Amerika'yı Cristopher Columbus'un ülkesi olarak gösteren Yusuf Pamukoğlu her dersi bu ülkenin nimetlerini sayarak burada hiçbir şeyin rastlantısal olmadığını, bunun için de her alanda bu ülkenin insanlarını örnek olarak benimsemek gerektiğine olan inancını ilginç ve eğlenceli bir söyleşi olarak bitirir.

Yusuf Pamukoğlu, Çağdaşlık ve olgunluğu, eskimeye yüz tutan her şeyi atarak yerine yenisini almak olarak benimser. Böylece yurttaşların daha çok üretip daha çok satmalarını, bir yandan ceplerini doldururken, bir yandan da her geçen gün biraz daha yenisini, biraz daha iyisini, biraz daha güzelini yapacaklarına inanır. Bunun en güzel örneğini ise Amerika'nın verdiğiğine inanır. Kendilerinin de büyümeleri ve ilerlemelerinin ancak, Amerika'nın izinden gidip, gerçek birer Amerikalı olmanın yolundan geçtiği görüşünü savunarak Amerika düşüyle yaşamaya devam eder.

Başkışileri toplum ölçütlerine ters düşen aykırı kişilerden seçilmiş olan *Aykırı Öyküler*'de son derece titiz, kravatın iki milim yana kaymasını bile açık bir düzensizlik; "feyz alınan mukaddes irfan ocağı'na karşı büyük bir saygısızlık olarak görebilen *Tarihçi*¹⁴⁵ hafiflikleri hoş görmesine olanak bulunmayan bir Osmanlı efendisi olarak bilinir. Aynı zamanda mukaddes irfan ocağı'ndaki farelerin sayısını bile avucunun içi gibi bilen, görevine tutkun bir müdür yardımcısıdır. Sınıfındaki Timur adındaki öğrencinin isminin Osmanlılık karşıtı Türklük çağrışımına sinirlenip ismin sonuna -lenk ekini getirerek onu Timurlenk'e dönüştürecek kadar Osmanlılığı inanmış biridir.

Yönetimindeki ve inancındaki ilerleme yalnızca derslerde, çalışma ve dinlenme saatlerinde, Türklüğün ne demek olduğunu bilmeyen hainlere, düzen düşmanlarına gittikçe daha sert bir dille çatmaktır. Bununla beraber kara toprağın bağrına "gerdeğe girercesine" girenleri gittikçe daha coşkulu bir dille

¹⁴⁵ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*, (Tarih/Coğrafya), 1997.

övmek, sancağın ve yurdun değerini gittikçe daha duygulu, gittikçe daha yüksek bir sesle anlatmaktan öteye geçmeyen biridir.

Bir Küçük Resim'deki *Hayrettin Bey*¹⁴⁶ sınıfta her şeyi konuşan, öğrencilerine yararlı olabilmek için yapamayacağı şey olmayan, baba biri olarak saygı gösterilecek biridir. Baba olarak kabul gören ve öğrencileri için en olmadık müstehcen konuları ve olguları bile konuşur. Anılarını bile öğrencilerinin gözlerinin önüne aydınlık bir yol sermek için anlatır.

Yine *Bir Küçük Resim*'de *İbrahim Bey*¹⁴⁷ çirkin, çelimsiz ve çekingen bir adamdır. Ama kendine bilge bir adam görünüşü vererek çevresindekilerin saygısını kazanır. Okul müdürü Zekeriya Bey de onu bu niteliklerinden dolayı müdür yardımcısı yapar. Zekeriya Bey'in evlenmediğini sormasına karşılık o da içindeki esenliği, uçsuz bucaksız 'nirvana'yı anlatır. İbrahim Bey aslında bilgeliği dilinde olan biridir.

2.2.1.2.2. ŞAİRLER

İktidar öyküsünün başkişisi *Mücteba Bey (İktidar)*¹⁴⁸ orta yaşlı, yakışıklı, çekici ve yaşına rağmen dinç ve güçlü biridir. Bu durumuyla daima kadınların ilgi odağı olur. Kendisine "İktidar" verenlerin aksine kendisini gücü yalnızca küçük şeylere yeten, yalancı iktidarlara benzetip her dönemin adamı olarak iktidarların aslında iktidarsız olduğuna inanır.

Gerek gazetelerde, gerekse yazın dergilerinde sık sık boy gösterir, yazın dergileri yeni ve eski şiirlerinden söz ederler. Aynı zamanda yaşadığı tatil köyünde yaşlı olsun, genç olsun, herkesin kendisini çok iyi tanıdığı, her fırsatta kendisinden söz ettiği, hatta kendisinden söz etmekten özel bir tat aldıkları biridir. Bunun yanı sıra kadınların yoğun ilgisinden ötürü aşk acısı çekmediği kesin olan, ama hep umutsuz aşk şiirleri yazıp bu şiirlerinde yerden

¹⁴⁶ Tahsin Yücel, a.g.e.,1997.

¹⁴⁷ Tahsin Yücel, a.g.e.,1997.

¹⁴⁸ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler (İktidar)*,1997.

yere vurup yıllardır içinde yaşanan bozuk düzenin sorumluluğunu paylaştığı için “İktidar” adını alır.

Mücteba Bey de çoğu ünlü zenginler gibi sıfırdan yola çıkarak zengin olanlardandır. Ancak, bu servetini satarak değil satın alarak Marmara’nın, Ege’nin ve Akdeniz’in en güzel köşelerine birbirinden değerli otuz dolayında yazlık evin geliriyle sağlar. Bir ozan olarak üç şiir kitabı yayımlayan Mücteba Bey ağırlığı parlak sözlere vermesi ve hep hazır kalıpları yineleyen biçimleriyle artık gerilerde kalmış bir beğenin ürünü olan şiirler yazdığından geniş ve modern çevrelere ulaşmaz. Kadınlarla hiçbir sorunu olmayıp istediği her kadınla olabilen Mücteba Bey mutsuz, umutsuz aşk şiirleri yazar. Bunu da İktidarın da mutsuz aşk gibi olmasına, başladığı yerde bitmesine, bir düş ve güçsüzlük olmasına bağlar. *“görüniürde kadınlarla yalnız cinsel beraberlikler (somut ya da bedensel) yaşayan Mücteba bey, görünmeyende olan duygular(aşk) dünyasını, şiirlerinde düş dünyasını simgeleştirerek yaşamakta ve yansıtmaktadır.”*¹⁴⁹

Aşk cinsellik boyutunda somutlaştıran Mücteba Bey uzun deneyimler sonunda çekme kuramı oluşturmuştur. Belli bir yaştan sonra bedenin yavaş yavaş uç noktalardan merkeze çekmesi yani her şey kalçalara doğru çekilirken, yüz, eller, ayaklar, göğüs, kollar ve bacakların kuruyup buruşması sonucu merkezin gittikçe genişleyip yuvarlaklaşması Mücteba Bey’in *“genç kadın ve kızlardan değil de belirli bir yaşı geçen, kadınlıklarının en olgun, kendisine aşkın ve yaşamın geçiciliğini yoğun ve sınırsız bir haz biçiminde duyumsatan bedeni çeker... Aşkın merkezkaç özelliğinin yansıdığı bu anlayışta, nesneye doru sürüklenen özne Mücteba bey, varoluşunu yine aşkıta gerçekleştirmekte ancak bunu, nesnesi olan kadının öz odağına yönelterek, cinsel güce (bedensel-somut) bağlamaktadır. Bu cinsel aşkıta varoluş bedensel, düşünsel, tinsel bir bütün halinde algıladığı, yalnızca kadının kadınlık merkezinde gerçekleşmektedir.”*¹⁵⁰

Mücteba Bey, kasabada girişilen bir bahis üzerine, kısa boylu, dazlak kafalı, yuvarlak yüzlü, kalın kollu ve bacaklı olan zengin maganda tipli,

¹⁴⁹ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,195.

¹⁵⁰ Prof. Dr. Mustafa Durak,a.g.e.,196.

zamparalık yarışıyla aymazca vakit geçiren bir adama ders vermek için, onun şişman, pek de güzel olmayan ve hayli geçkin karısıyla yatar. Kadınlarla ilişkilerini gözler önüne sermekten hoşlanmayan Mücteba Bey, bu kez de bahsi gerçekleştiremedi düşüncesiyle, iktidarsız söylentilerine maruz kalır. Aslında durum bilinenin aksinedir Çünkü kadınla ilişkiye girmesine karşın kadına âşık olmuştur. Kendisini altüst eden bu kadın onu dönüştürmüştür. Mücteba Bey kendisini bu denli etkileyip bir başka kadına el sürmesini engelleyecek kadar yoğun olan bu ilişkiden kurtulmak için''*kuramına ve yılların alışkanlıklarına tamamen aykırı bir edim içine girerek "aşk kuramını" tersine çevirir: dar kalçalı, genç bir kızla evlenir. Bu eylem onun başlangıcı olur. Balayından daha iki hafta önce, Bakanlıkta etrafına neşe saçan, her işe yetişen, görkemli toplantıların, kokteyllerin en çekici, konuşkan adamı gitmiş, yerini sevişmeyen, sessiz, silik, gölge gibi bir adama bırakır.*''¹⁵¹

Karısının daha ilk günden başlayarak uzatmalı üniversiteli sevgilisiyle herkesin gözü önünde dolaşmasını evinin taraçasında bomboş gözlerle izlemesi de genel müdürlükten alınarak sıradan bir danışmanlık görevine atanacağı konusunda gittikçe yoğunlaşan söylentilere ilişkin soruları olumlu cevaplarla geçiştirmesi, onun artık yazgısına çoktan boyun eğdiğini gösterir. Bunun sonucunda da gerek atama yazısı gelince, gerekse karısının bir gece okul arkadaşını bırakıp spor Mercedes'i alarak uzatmalı üniversitelisiyle kaçıp gitmesi bile kendisini şaşırtmaz.

2.2.1.2.3. YAZARLAR

Yapıt'taki *S.T*¹⁵² tek başyapıt verememiş olmasına karşın büyük yazar olarak nitelenen biridir. Aslında S.T'nin en büyük başarısı ve yapıtı O *aksak kış güneşleri* olan eseri ana hatlarıyla anlatıcının okuldaki ilk günü, cinselliği ilk bulgulaması, ilk gençlik aşkı, ilk tren yolculuğu gibi kişisel, dul annenin yalnızlığı, büyükannenin Seferberlik'ten dönmemiş kocayı İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında gözlerini yumuncaya dek bekleyişi gibi çocukluk ve gençlik anlarına dayalı on iki kısa öyküden oluşur. Bu küçük kitap onun

¹⁵¹ Prof. Dr. Mustafa Durak,a.g.e.,198

¹⁵² Tahsin Yücel, *Komşular*,(*Yapıt*),(1989), Can Yayınları, İstanbul,2000.

hayatının en temel eseri olur. İçinde bulunduğu yazın çevresiyle kimi didişmeleri olur.

Bir dönem yazınsal ünlere duyarlı bir başbakanın kendisine Batı Avrupa ülkelerinden birinde bir kültür ataşeliği önermesine karşın bir çok eleştirmeni şaşırtarak bir çok hayranını hayal kırıklığına uğratmak pahasına bu görevi kabul eder. S.T. ünlü bir yazar olarak daha sonra da bir çok yapıt yayımlar. İyiden iyiye büyüyen ününün getirdiği rahatlık içinde, günleri belli olmayan günlükler, yaşam ve yazın üstüne denemeler, okuma izlenimleri ve çok sayıda yolculuk kitabı yayımlar.

S.T kendisini büyük bir Türk yazarı olarak görür. Büyük halk için yazıp bu halka karşı sorumlu olduğuna inanır. S.T.'nin aynı zamanda arda bir çok satışlı gazetelerde ya da çok renkli haftalık dergilerde, kendisiyle yapılmış uzun konuşmalar, yaşamına ve yapıtlarına ilişkin haberler yayımlanır. Ortalarda fazla görünmemesine rağmen gündemde kalmayı becerir. Bir yazar olarak S.T.'nin kitapları tür, biçim, duygu ve düşünce açısından birbirileriyle her zaman uyuşmaz. Yine de ilk gençlik yapıtından kaynaklanmaları ve hep ona yönelmeleri nedeniyle, tek bir yapıt oluşturmaları nedeniyle gerçekleşen binlerce sayfalık dev yapıtı, kendine özgü bir başyapıt olarak nitelenebilecek bir özellik kazanır.

Bütün yaşamını bir kurguya dönüştüren S.T. için önemli olan gerçek yaşam denilen şey değildir. En azından yaşamı yaşamayıp, hatta yazmayan, kitaplardan, daha çok da ilk yapıtı olan *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünden yola çıkarak, her şeyi *O aksak kış günleri*'nin mantığına uygun olarak kurar.

2.2.1.2.4. RESSAMLAR

Haney Yaşamalı'nın *Hayristan*'nın *Altın Çağı* öyküsünde Hayristan denilen ülkede yeni resim yasaklanır. Bu durum bütün dünyada yankı bulurken bir tek Hayristan'da önemsenmez. Ressamların pek tepkili olmamalarına karşın yeni yeni kıpırdanmalar da baş gösterir. Bütün ressamlar bundan sonra öncelikle gürbüz, güleç, güzel çocuk resimleri yapıyor bu çocukları da

genellikle Hayristan bayrağı altında, Hayristan başkanının kucagında ya da çevresinde gösterirler. Başkan çocuklara kucak kucak oyuncak tabancalar, oyuncak tüfekler, oyuncak toplar, oyuncak tanklar dağıtıp onlara bu oyuncakların nasıl oynanacağını öğretir.

Geleneksel Hayristan resminin yarattığı mutluluk patlaması içinde, bir türlü yazgıya boyun eğmek istemeyen birtakım yeni resim tutkunları sanatlarını yeniden canlandırmak için fırsat kollarlar. Bu kişiler bir toplantıda bir araya gelerek sanatlarına yaşam boyu bağlı kalacaklarına ve birbirlerini hiçbir zaman ele vermeyeceklerine and içerler. Bunlar daha sonra başkan seçimine geçerler. Hem özgürlüklerini ve mutluluklarını tehlikeye atmamak, hem de biraz da eğlenmek düşüncesiyle, bölüğü gibi yapıtları da arkadaşları için tükenmez bir alay konusu olan, ama sanatından kolay kolay ödün vermeyen, ufak tefek bir yeni resim tutkunu olan *Zübeyri*¹⁵³ adındaki kişiyi seçerler.

Toplumsal bir görev üstlendiğine inanan Zübeyri yeni resmin tekrar güç kazanması için resimler yapıp sokak sokak gezip insanlara gösterir. Ne var ki kendisini yaka paça yakalayıp götürürler. Bir yandan Zübeyri'nin resminin sırrı araştırılırken bir yandan da bu resimleri halka gösterdiği için idam edilmesi gerektiği kanısına varılır. Tutukluluğu döneminde milyonlarca hayranı olan Zübeyri'nin “yerel, özgün ve evrensel” olduğu söylenen sanatıyla “yiğit ve çağdaş” tutumu göklere çıkarılır. Bütün dünyanın adeta kendisi için ayaklandığı Zübeyri'nin nihayetinde idam edilmeyip yıllarca içerde yatacağına karar verilir.

Zübeyri'nin yargılanmaya götürüldüğü sırada kurtarılmasından sonra anlaşılır ki Zübeyri Amerika'dadır. Zübeyri burada artık büyük teklifleri alıp parasına para katar. Zübeyri'nin yaptığı her basın toplantısının ardında yakındığı bir durum vardır. Amerika'nın büyük bir ülke olup her şeyini beğenmesine karşın birden fazla kadınla evlenmeye izin vermemesidir

¹⁵³ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*, (Hayristan'ın Altın Çağı), 1991.

2.2.1.2.5. HUKUKÇULAR

Aykırı Öyküler'de genç olmamasına karşın sağlıklı, yüzü henüz kimi yaşlıtlarıninki gibi birbirini kesen, derin çizgilerle kaplanmamış, saçları, iyice kırılmış olmakla birlikte nerdeyse olduğu gibi duran, saçlarından da gür, ve canlı görünen kaşları ve bıyığıysa, Orta Asya'dan kopup gelmiş yağız atlıların torunu olduğuna tanıklık eden *Prof. Dr. Tarık Uysal*¹⁵⁴ ünlü bir hukuk profesörüdür. Karısıyla yıllarca güzel bir şekilde yaşayıp hiçbir şeyleri eksik değilken, karısının aylık terzi parasıyla koca bir yıl koca bir aile geçinebilecekken oğluyla kızını Amerika'ya yollayıp gerçekleştirilmemiş tek düşleri kalmamışken karısı seni tanıyamıyorum diye tutturup sonra da çekip gider.

Prof. Dr. Tarık Uysal bir eş, bir baba, bir hoca, bir danışman olmanın ötesinde yasalları ve kuralları savunmayı kendisine görev bilen biridir. Bunun sonucu olarak, yasalları ve kuralları savunması gerektiği gibi yasa ve kuralları koyanları da savunacağına inanır. Yasa ve kural koyucular değişse, yeni yasalar, yeni kurallar getirirlerse, öncekilerin yüzde yüz karşıtı bile olsalar, onları da savunmayı boynunun borcu olarak görür. Prof. Dr. Tarık Uysal iyi bir hukukçu olarak yasaların boşluklarını bulmaktaki ustalığı ve satırları değil satır aralarını iyi okuyan biri olarak hukuk bilgisini anamalcı şirketlerin hizmetine sunar.

Prof. Dr. Tarık Uysal'ı, son dönemlerde ömründe karşılaşmadığı bir sürü insan nerdeyse her gün sokaklarda, kendisini kendisiyle hiç mi hiç ilgisi bulunmayan insanlarla özdeşleştirir. Onu gördüklerinde kendisini kırk yıllık dostlarıymış gibi görmeleri huzurunu kaçırıp dünyasını allak bullak etmeye başlar. Yıllar sonra bir lokantada lise arkadaşı baytar Rıza Güngör' (Tutkal Rıza) ile karşılaşır. Prof. Dr. Tarık Uysal yaşadığı durumu arkadaşına anlatır. O da Prof. Dr. Tarık Uysal için kalıptan kalıba girenlerin yüzleri ve gözleri aşınıyor, gittikçe belirginleşecek yerde bulanıyor, herkesin, daha doğrusu kendi türünden olan, kendisi gibi davranan herkesin yüzü oluyor saptaması Prof. Dr. Tarık Uysal'ın içinde bulunduğu durumu daha net bir şekilde ortaya koyar.

¹⁵⁴ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*, (Ayna), 1997.

Yıllar sonra okul arkadaşıyla karşılaşan Prof. Dr. Tarık Uysal bütün gençlik ve çocukluk arkadaşlarıyla bağlarını kopardığına üzülür. Çünkü yıllarca hiç birini aramadığı gibi, zaman zaman kendisini arayanları da atlatıp, yalnızlığını kendi eliyle örmüştür. Arkadaşının sık sık aynaya bakmalı tavsiyesi üzerine hemen buradan bu çirkin ve yoksul çevreden, bu başarısız, çelimsiz ve hiç kuşkusuz yoksul sınıf arkadaşından ayrılmak ister. Güzel ve zengin evinde, güzel ve pahalı giysiler içinde, kristal aynanın önüne geçince, tıpkı sabahki gibi, bütün kaygılarının, bütün kuşklarının uçup gideceğini, boşanmadan ve yalancı tanıdıklardan önceki Profesör Tarık Uysal olacağını düşünerek evine gelir. Ama daha apartmanın kapısında, kocaman bir Mercedes'ten fırlayan bir damın, eline bir dosya sıkıştırıp beyefendi sonucu yarın sabaha bekliyor demesi her şeyi unutturur.

İşlerin arasına dalıp Tutkal Rıza ile her şeyin hayal mi gerçek mi olduğu ikileminde kalır. Yine de yatmadan önce dişlerini fırçalamak üzere lavabonun başına gelip kristal aynada kendisiyle karşılaşınca yüzüne uzun uzun baktıktan sonra “bu adamı bir yerlerden gözüm ısıyor” der. Bu ifade “*profesörün dönemin siyasal eğilimlerine göre değişen düşün yaşamı, ona parasal olanaklar sağladığı ölçüde, duygusal dünyasının fakirleşmesine, kendine benzerlerinin dışında kimseyle ilişkiye girmemesine, kısaca gerçek yaşamdan kopmasına, dışlanmasına ve yabancılaştırılmasına neden*”¹⁵⁵ olan temel saptamalardır.

2.2.1.2.6. BAYTARLAR

Ayna öyküsünde Rıza Güngör (Tutkal Rıza)¹⁵⁶ okul yıllarında sonradan ünlü bir hukukçu olan Profesör Tarık Uysal'la aynı lisede iki yıl aynı sınıfta okumuştur. Okul yıllarında hiç belli etmeden dalga geçmesiyle, insanı en beklenmedik zamanda açmaza düşürdüğü için arkadaşı tarafından aslına pek sevilmez. Yıllar sonra arkadaşıyla bir lokantada karşılaşır. Baytar olmuş, evlenip üç kız olmak üzer dört çocuk babasıdır. Anadolu'da çalışmış iki yıldır emekliliğini isteyip İstanbul'daki eski evinin yerindeki apartmanın bir dairesine

¹⁵⁵ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, 92.

¹⁵⁶ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*, (Ayna), 1997.

yerleşir. Televizyon izlemeyi, müzik dinlemeyi, kitap okumayı, pul biriktirmeyi, spor yapmayı sever. Kendisini bir baytar olarak iyi hekimin tersi olarak görür. Çünkü ona göre kötü hekim insanları hayvan gibi görürken, iyi baytar hayvanları insan gibi görendir. Bu yüzden mesleğini severek yaptığına inanır. İnsanların iki yüzlülüklerini eleştirir. Kendisiyle yıllar sonra karşılaştığı arkadaşının içinde bazı kıpırdanmalar yaratır.

2.2.1.2.7. POSTACILAR

Aramak 'ta *Postacı Münür*¹⁵⁷ haftada birkaç kez Ötegeçe'ye gelir herkesin mektubunu büyük bir armağan gibi dağıtır. Uzun boylu, alabildiğine düzgün yüz beden çizgileri, hep gülümseyen gözleri, yanakları, çenesi, dudakları ve dişleriyle bütün kızların hayranlığını kazanır. Aynı zamanda daha önceki postacı Halil efendiden birçok yönüyle farklı olduğundan herkes tarafından sevilir. Özellikle okuması istenen her mektubu tek sözcük atlamadan, baştan sona okuması ve en kötü yazıları bile sökme yeteneğine sahip olması herkesin ilgisini çeker.

Kasabaya atanmadan önce, babayurdu Karalbıstan'da oturur, at üstünde köyden köye mektup taşır. Kasabaya atandıktan sonra da iki yıl boyunca taşınmayıp kira ödemek istemezken babasının ölümüyle cebi biraz para görünce rahat etmek amacıyla kasabaya yerleşir. Durumu biraz daha iyileşen Postacı Münür ikinci eş aramaya başlar. Önceleri kimse buna inanmazken herkes kısa bir süre sonra bu durumu benimseyip kimin aday olacağını merak etmeye başlar. Bu iş için pabuçteki olarak bilinen Urup Fadime'nin gitmediği kız kalmadığı halde Postacı Münür her birine bir kusur bulup bir türlü evlenemez. Uzun arayışlardan sonra nihayet Postacı Münür'ün aradığı özelliklerde biri bulunur. Herkesin merak ettiği Postacı Münür'ün yeni eşinin ilk karısı Gülbeyaz'ın ikizi gibi olması herkesi şaşkına çevirir.

¹⁵⁷ Tahsin Yücel, *Komşular*, (*Aramak*),2000.

2.2.1.2.8. DÜZELTMENLER

Oğul'da Arifa¹⁵⁸ ortaokulunu bile bitirmeden memleketinden ayrılıp düşlerinin peşine düşerek sonunda bir gazetede düzeltmen olduğu söylenen bir işte çalışır. Kasabada yalnız kalan yaşlı annesini ihmal etmez, her ay belirli bir para yollar. Hâlbuki kıt kanat geçinen Arifa'nın gönderdiği paralar annesinin ihtiyaçlarına gitmez. Bu paralarla çocuklara toplar, topaclar, gelinlere kalaylı siniler, okumayı sökenlere Kuranlar, namaza başlayanlara tespihler, camilere halılar, kilimler alınıp durulur.

Arifa'nın, geçimini sağlamakta bile güçlük çektiği her şeyinden belliyken, Ötegeçe'nin yetiştirip yetiştireceği en başarılı kişi olduğundan bir an bile kuşku duymazlar. Solgun yüzünü, uzun boynunu, donuk gözlerini hiç görmemiş olmalarına karşın yakışıklılığından söz edilmesinde hiçbir aykırılık görmezler. Annesi tarafından çok sevilen Arifa, kasabaya annesini ziyarete her gelişinde çok iyi karşılanır. Annesi evinde hiç kazan kaynamazken, Arifa gelince en güzel yemekleri pişirir, üstelik komşularda bile, ağzına kuru ekmek, peynir ve yoğurttan başka bir şey koyduğu enderken, birdenbire huy değiştirerek her şeyi yemeye başlar. Yine de kaç yıldır burnunda, gözünde, kanında tüten biricik oğulla değil de uzak ve değerli bir konukla konuşur gibi, onunla yalnızca havadan söz eder. Hiçbir zaman uzun ve içten dertleşmelere girmez, öğrenmekten çekindiği bir şey varmış gibi, büyük kentte ne yapıp ne ettiğini, ne yiyip ne içtiğini sorduğu bile olmaz. Aslında Emnebe için Arifa yalnızca somut olandır. O soyut oğlu ger gün yeniden yaratır, ama her yüzde başka türlü güldüğü, her gözde başka türlü baktığı için, belirmesiyle dağılması bir olduğundan bir türlü sürekliliğe eremez. Umudunu yitirmemesine karşın oğlu yetişmeden ölür.

2.2.1.2.9. ÇÖPÇÜLER

Büyük Sarhoşluk'ta Çöpçü¹⁵⁹ her gün ki olağan temizliğini yaparken gözü yerdeki bir öğrenciye ait deftere takılır. Bu defter onu sarhoş edencesine etkileyip aklını başından alır. Defteri inceler, içindekilerden yola çıkarak

¹⁵⁸ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Oğul),2000.

¹⁵⁹ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*,(Büyük Sarhoşluk),1991.

sahibinin tembel, ama iyi bir çocuk olduğunu düşünür. O an içinde büyük bir istek doğar. Karşısında kendisine büyük bir coşkuyla baktığı caminin resmini yapmaya karar verir. Aslında çok eskiden kendisi resim yapmaya merak sarmıştır. Babası onu öğretmeninin yardımıyla okula verir. O da iyi giysiler, kitaplar, defterler, kalemler alır. Okula gider, çok başarılı olmasının yanı sıra çok da güzel resim yapar. Ne var ki öğretmenin ölümünden sonra babası da ölünce o da babası gibi çöpçü olur. İşte bu defter onun içindeki resim yapma arzusunu tekrar depreştirir. Bu yüzden ne pahasına olursa olsun caminin resmini yapmaya karar verir. Çöpçübaşının ikide bir kendisini uyarıp işine dönmesini istemesi hatta rapor etmekle tehdit etmesine karşın Çöpçü yerle gök bir araya gelse de, dünya tersine dönse de caminin resmini yapacağını söyler.

Aynı öykünün kişilerinden *Çöpçübaşı*¹⁶⁰ sağı solu belli olmayan ama yine de iyi adam olup kimseye kötülüğü dokunmayan biridir. Emrindeki çöpçülere karşı babacan davranan biridir. Kimsenin ekmeğiyle oynamak istemediği gibi kadın gibi ezilip büzülenleri ve sarhoşları sevmez.

2.2.1.2.10. GÜREŞÇİLER

Akça Gölge öyküsünde *Avşaroğlu*¹⁶¹ genç, yiğit ve oldukça da zengindir. İyi bir güreşçi olduğu gibi kimseyi incitmeyen biridir. Bir yaz günü bir dağ köyüne güreşe gider. Her güreştiğini yener. Güreşe gittiği bu dağ köyünde incecik bir kız görür ve kıza âşık olur. Ne kadar isterse de bir türlü vermezler o da dayanamayıp kızı alıp kasabaya kaçar. Avşaroğlu'nun kızı getirdiği kasaba çukur bir yerde olduğu için havası geline yaramaz. Gelin her geçen gün sararıp solmaya çok geçmeden yataklara düşer. Hekimler, ilaçlar bir türlü fayda vermeyince Avşaroğlu çareler aramaya başlar. Alıştığı havalara kavuşursa kurtulabileceğini bilse de düşmanlarından dolayı götüremez. O da kasabada yayla gibi bir ev yaptırmaya karar verir. Büyük uğraşlardan sonra nihayet üç kat, üç katın üstüne bir oda yapar. Dört yanına dört pencere açıp gelini oraya yatırır. Ne var ki bir yıl bile geçmeden gelin ölür. Avşaroğlu

¹⁶⁰ Tahsin Yücel, a.g.e., (*Büyük Sarhoşluk*), 1991.

¹⁶¹ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*, (*Akça Gölge*), 1991

bunun üzerine konuşmayı unutmuş, dışarıya çıkmayan, yaşamı ağda dönüşen biri olur. Tek tesellisi karısının kesip ömrü boyunca sakladığı saçları olur.

2.2.1.2.11. HALK ÂŞIKLARI

Oğuzlama'da 'yazın üstüne düşünmemiş ve okumamış olduğu halde bir 'tutum' sahibi olan, gerçeği en yalın, en içten, en özgün haliyle anlatma uğraşı veren bir halk ozanı olan',¹⁶² Kurban Ağa¹⁶³ gerek çocukluğunda, gerek delikanlılığında, ozanlığı çağrıştırabilecek özellikler taşımak bir yana, bir sakarlığı, bir dalgınlığı, bir de sessizliğiyle ünlenmiştir. Hiçbir oyuna, hiçbir söyleşiye katılmaz, evinden babasının 'tüccar terzi' dükkânına, oradan da evine, bir gölge gibi gidip gelir. Önceleri hiç kimse tarafından önemsenmez. Görüldüğü kadarıyla, Kurban Ağa'nın yaşamı dümdüz bir yaşamdır. Öyle akıllı, öyle bilgili bir adam değildir.

Çocukluğunda da, gençliğinde de, yaşlılığında da herhangi bir konuşmada, en iyi bildiği konular olan bahçıvanlık, terzilik ya da ozanlık konuları tartışılırken bile, öne çıkmak şöyle dursun, soru sorulmadan ağzını açtığı ender görülür. Bu özelliklere sahip olan Kurban Ağa'yı değiştiren on yedisinde birkaç saniyelik gülümsemesine borçlu olduğu Meryem Bacı'dır. Meryem, Kurban Ağa'yı elinin tersiyle itip Recep Hoca'nın oğluna kaçar. Kurban Ağa'nın ozanlığı işte bu sırada Meryem'in düğününün son gününe denk gelir. Kurban Ağa kendisini toprağa verir. Kasabada en güzel ve en lezzetli sebzeleri ve meyveleri yetiştirir. Her zaman karısı Adile Bacı'yla yan yana bağda bahçede çalışan Kurban Ağa Adile Bacı'yı yitirince herkes ortada kaldığını düşünür. Oğulsuz, akrabasız ve bahçesinde sebze ve meyve yetiştirip arada bir koşuk söylemekten başka hiçbir şey bilmeyen Kurban Ağa'yı Meryem Bacı'yla evlendirmeye çalışırlar. Hem Meryem Bacı'nın ret etmesi hem de Kurban Ağa'nın gönüllü olmaması nedeniyle tekrar bir araya gelmezler.

¹⁶² Ahsen Erdoğan, "On Yıl Sonra Yeniden Öykü", *Cumhuriyet* 11 Kasım 1999.

¹⁶³ Tahsin Yücel, *Komşular*, (Oğuzlama), 2000.

2.2.1.2.12. ESNAFLAR

Denge öyküsündeki *Hamida*¹⁶⁴ sürekli sessiz, şakayla, şamatayla başı hoş olmayan biridir. Çocuklarıyla içli dışlı olmaktan, onları yanında dolaştırmaktan da dükkânında çalıştırmaktan da hoşlanmaz. Bu nedenle, ikide bir herkesi azarlayıp susturarak çevresinde hep sessiz bir düzen egemen olsun ister. Hamida'nın bunalımı ve dengesi dünürçülerin sık sık gelip kızı Cemile'yi istemeleriyle daha da pekişir. Bütün engellemelere ve geri çevirmelere rağmen kızını Çeten Ali ile evlendirir. Kızını kocaya gönderdikten sonra her geçen gün bunalımı daha da yoğunlaşır. Bu içine kapanıklık dönemi kızının kaynanası Iraz Bacı'nın belirmesiyle başka bir boyut kazanır. Bundan sonra gülen, çevresindekilere hoşgörülü davranan, hatta oğluyla bile kol kola gezebilecek biri olmaya başlar.

Oğlu Memedali bütün bu değişimin kaynağı olarak Iraz Bacı'yı görür. Babasının kendisini görür görmez nerdeyse bir başka insan oluvermesi, soğukta kapısında deli gibi dönmesi, çirkinliği söz konusu edilince, birdenbire ozan kesilerek çirkinlikle yaşlılığın aynı şey olmadığını kanıtlamaya çalışması, Hamida'nın Iraz Bacı tutkusuna bağlar. Hatta babasının kızını kocaya gönderirken girdiği bunalımdan çıkması ve dengenin tekrar kurulmasını Çeten Ali'nin yaptığını kendisi de Çeten Ali'nin anasına yaparak ondan öğ almak, böylece bozulduğunu düşündüğü bir dengeyi yeniden kurmak olarak düşünür ve bu denge sonunda kurulur.

2.2.1.2.13. İŞ ADAMLARI

Türklük ve Osmanlılık ikililiğini anlatan *Ağalar ve Beyler* öyküsünün kişilerinden *Mükrimin Bey*¹⁶⁵ en az iki yüz yıl önce Müslüman olarak Polonya'dan İstanbul'a göçmüş, Osmanlı Sarayı'na birbirinden kahraman paşalar, birbirinden bilgili kazaskerler, hekimbaşları, bir de şeyhülislam vermiş, bilgileri ve kahramanlıkları gibi tantanalı yaşamları ve sayısız serüvenleriyle de çevrelerine renk katmış olan bir ailenin mensubudur. Osmanlı uyruğuna geçmenin bir sonucu olarak çocuklarının isimlerini Kültigin, Aybike,

¹⁶⁴ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Denge), 2000.

¹⁶⁵ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler (Ağalar ve Beyler)*, 1997.

Bânûhan, Bengisu koyan Mükrimin Bey bir yandan da zamana koşut olarak kızlarını Michael A. Philipps, Jürgen Stockinger, Larry Garvin gibi İngiliz, Amerikan ve Alman uyruklu kişilerle evlendirir.

Osmanlılığı savunan Mükrimin Bey bunun için dinci ve gelenekçi dernek ve buna bağlı öğrencilerin alımından derneğe üye olacak kişilerin üyeliğine kadar her şeyi düzenler ve en büyük parasal desteği sağlar. Aynı zamanda Fransa'nın, Amerika'nın en ünlü üniversitelerinden alınmış birkaç diploması bulunmasına karşın, dedelerinden kalan hanların, apartmanların, çiftliklerin yönetimini bile başkalarına bırakarak arada bir yurt dışına yolculuklar yapar. Zamanının en büyük bölümünü yalısında geçirerek karısının kocası, çocuklarının babası, konuklarının ağırlayıcısı olmakla yetinir.

Eşinin ölümü sonrası yabancı damatlarının yalıdaki hâkimiyetlerini artması Mükrimin Bey'i kılıcı elinde alınmış bir tutsak komutan gibi yalıya hapseder. Çocukluğundan beri oğlunun arkadaşı olan kişinin kızıyla arkadaş olup daha sonra da evlenme isteğini fazla yerli, fazla yerleşik, fazla kapalı, yani fazla Türk olması nedeniyle reddeder. Ne var ki kızını vermediği kişinin ilerde bir şirkete genel müdür olmasını damatlarının işlerinden dolayı lehine çevirmek için tekrar ona yakınlık gösterir. Kendisinin yabancı kökenli, damatlarının yabancı uyruklu olmalarına karşın ulusçusunun da, İslamcısının da kendilerini baş tacı edip alım satım işlerinde hiçbir yerde kazanamayacaklarını kurdukları düzen içinde kazanmalarını bir ayrıcalık olarak görür. Aslında Mükrimin Bey ta gençlik döneminden beri her şeyi kendi özel çıkarına göre ayarlamıştır. Egemen güçlerin zamanda ve uzamda Osmanlı'yı aşan bir ulusal tarih bilinci yaratmaya çalıştıkları günlerde, gerek soyadını, gerekse çocuklarının adlarını Osmanlı öncesinin ünlü adları arasından seçerek bu ulustan olduğunu kesinler. Tersyönde bir eğilim başlayınca, onu da çıkarlarıyla birleştirerek var gücüyle desteklemeye girişir. Bu da yetmiyormuş gibi, öğrenimiyle, bilgisiyle, görgüsüyle, yaşamıyla hiç mi hiç bağdaşmayan bu akımı, en güzel, en anlamlı işlevleri kendi atalarına verecek biçimde, imgeleminde allayıp pullar. Nerdeyse bir düşünce, bir felsefe, en azından doğruluğu tartışma götürmez, bir tarihsel yorum düzeyine yükselterek sömürü

düzenini Osmanlılık üzerinden sürdürmeye çalışır. Sonunda anlatıcıya: ''*senin Gazi Osmanlıyı kötü yıktı*'' diyerek yenilgisini itiraf eder.

2.2.1.3. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR

2.2.1.1.1. ÖĞRENCİLER

Tarih/Coğrafya öyküsündeki *Timur Tozkoparan*¹⁶⁶ okuldaki Osmanlıcı tarih öğretmeni ile Amerikan'cı coğrafya öğretmeni Yusuf Pamukoğlu yüzünden kişilik bölünmesi yaşayan biridir. Önceleri aşırı sessizliği, aşırı çalışkanlığı, kokmaz bulaşmaz adı yüzünden, sıra arkadaşıyla konuştuğu bile pek ender görülen, ufak tefek, üstelik gözlüklü bir öğrencidir. Tarih öğretmenin başarılı sözlüden sonra Osmanlıcılığından dolayı adeta yüzüne tükürürcesine ''Lenk!'' demesi Timur ismini Timurlenk'e dönüştürür. Bu aynı zamanda Timur'un da dönüşümü olur.

Artık yenilenmiş adıyla çoktandır gözlerden uzak kalmış bir eski dost gibi arkadaşlarının arasına katılmaya başlar. Onlarla futbol oynayan, herkese yakın olabilen biridir. Timur'un yaşamı özellikle okula yeni atanan coğrafya öğretmeni Yusuf Pamukoğlu'nun yönlendirmeleriyle bambaşka bir boyut kazanır. Öğrenciler tarafından Joseph Cotton Junior olarak anılan ve uygar bir insan olduğuna inanan ve bunu da Amerika'ya bağlayan hocası kısa bir süre sonra Timurlenk ismini 03.C.0029'a dönüştürür.

Amerikan hayranı Yusuf Pamukoğlu'nun etkisiyle ''*Timur, gerçek bir Amerikalı(!) olabilmek uğruna Joseph Cotton Junior 'un güdümünde anamalcı girişimlere yönelir: önce kendi sınıf arkadaşlarına sonra da bütün okul öğrencilerine gizliden gizliye fındık-fıstık külahları pazarlar. Bunu ağzına yüzüne bulaştırır: Timur, yeniden Timur Tozkoparan kimliğine dönerek okulu terk eder; kaçamak sevgilisi hemşireyi bularak onunla evlenir, Joseph Cotton Junior'un inadına, ''Çakmakçılar Yokuşu''nda yoksul bir Türk esnaflığını seçer.*''¹⁶⁷ Böylelikle Timurlenklikten de, 03.C.0029'lıktan da bir daha

¹⁶⁶ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*,(Tarih/Coğrafya),1997.

¹⁶⁷ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,110.

değişmemek üzere Timur Tozkoparan kalmak üzere içinde bulunduğu ikilemden kurtulur.

Bir Küçük Resim'de Şevket¹⁶⁸ sınıfın en silik öğrencilerindendir. Ufak tefek sessiz biridir. Koca sınıfta kendisine arkadaş olan kendisiyle arkadaşlık etmek isteyen kimse yoktur. Öyle ki okula üç gün gelmezse bile kimsenin ayırımına varmayacağı biridir. Aynı zamanda hocaları tarafından da sürekli azarlanır. O da sınıfta arkadaşlarıyla arasını iyi tutmak, onlara biraz olsun yaklaşmak için babasının gençlik anılarını sakladığı çekmecedan açık saçık bir fotoğraf "araklayıp" okula getirir. Bu fotoğrafı birkaç kişiye gösterdikten sonra bu fotoğraf sayesinde sınıfın başlıca ilgi odağı olur. Ama bu fotoğraf elden ele dolaştırılırken yazın öğretmenine yakalanır. O da durumu müdür yardımcısına, müdür yardımcısının da olayı okul müdürüne intikal ettirir. Müdürün gençlik anılarını canlandıran bu fotoğrafı cüzdanına koyup saklamasıyla olay son bulur.

Tahsin Yücel'in *Ben ve Öteki* öykü kitabının belki de en önemli ve nerdeyse her öykünün ortak kişisi *Memedali*'dir.¹⁶⁹ Memedali kimi öykünün anlatıcısı kimi öykünün ise kahramanı olarak karşımıza çıkar. *Herkes olan Memedali, herkesin kimliğini, bir başka deyişle kendi kimliğini başkalarındaki parçaları toplayıp bütünleştirerek oluşturmaya çalışır.*¹⁷⁰ Bir çok öykünün ortak kahramanı olan Memedali'yi öğrenciler adı altında almayı uygun bulduk. Bütün öykülerin ortak kahramanı olarak Memedali çevresindeki insanları tanımak tutkusuyla ölüsüyle, dirisiyle, acıları ve sevinçleriyle, koca kasabayı avucunun içi gibi bilme çabasıdadır. Anlatıcının "biz Ötegeçe'de her şeyi Memedali'dan sonra, Memedali'nin gözleriyle görmeye alışmıştık, ama buna bir eksiklik denilemezdi. Öyle ya onun için giz olmayan bizim için de değildi bize de gördüklerini gösterirdi" ifadesi onun bu görme ve anlama merakını ortaya koyar. Memedali, Ötegeçelilerin her şeyini dinleyeceğim diye geceleri saatlerce kapıları, pencereleri dinlemesi ve mahallenin kedilerini bile bütün özellikleriyle bilmekle övünen biridir. Bunun sonucunda '*Memedali'nin*

¹⁶⁸ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı, (Bir Küçük Resim)*, 1991.

¹⁶⁹ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, 2000..

¹⁷⁰ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Hmer Yönüyle Tahsin Yücel*, 101.

*birden fazla öyküde yer alması, olayların Elbistan yöresi- Ötegeçe kasabasında geçmesi, anlatılar dizinini bütünleyerek ‘roman’laştırır.*¹⁷¹

2.2.1.3.2. ASKERLER

*Komşular’da Albay Atmaca*¹⁷² kavganın her türlüünden tiksiniş kendisinin de ne olduğunu tanımlayamadığı bir dinginlik ardından koşar durur. Sırf bu dinginlik tutkusundan dolayı emir komuta zinciri içinde kavgaya yer olmayan askerlik mesleğini seçer. Bir asker olarak kendisini acı ve tehlikeden çok kavga, sıkıntı, kargaşa, belirsizlik ve bireyin bireye düşmanlığı ürkütür. Bu yüzden evlenmemiş, çoluğu çocuğu olmayan, kasabada ne bağı, ne bahçesi, ne evi, ne de en ufak bir taşınmazı vardır. Bütün bunların savunmasını da bir asker mantığıyla ‘*eller boş kalacak ki savunmaya hazır olacaksın*’ diye cevaplar.

Albay Atmaca’nın belki de hayatının temelini oluşturan dinginliğini, tatile gittiği ve rastlantıyla sonucu yakışıklı bir adamla güzel bir kadının kavgası sarsar. Kendisini birden bire esaslı bir karı koca kavgası içinde bulan Albay Atmaca gidilecek bir yeri, yapılacak bir işi de bulunmadığından, oturup kavgayı sonuna dek dinlediğinden kendisi de bu kavgaya müdahil olacak duruma gelir. Tatile gelmiş, yıllardır her türlü kavgadan tiksiniş olmasına karşın, şahit olduğu kavga kendisini daha çok çekmeye başlar. Kadının ve kocasının tek sözcüğünü kaçırmamak için zaman zaman soluğunu tuttuğu bile olur. Yaşamı boyunca her türlü kavgadan kaçmış olmasına karşın, hiç tanımadığı iki insanın kaynağını bile bilmediği kavgasına batmış olduğunu görür. Bütün yaşadıkları karşısında Albay Atmaca, yaşamdaki dinginliğin pekâlâ kavgayla da elde edilebileceğini dehşetle görür ve altüst olur. ‘*Albay Atmaca’nın şaşırarak keşfettiği aslında hayatın gerçekliğine saklanmış kendi uzamıdır.*’¹⁷³

¹⁷¹ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,190.

¹⁷² Tahsin Yücel, *Komşular*, (Komşular),2000.

¹⁷³ Dr. Zeynep (Oral) Alp, ‘‘Tahsin Yücel’in Komşular Adlı Öyküsünde Uzam’’, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,17/ 1/ 109-119.

2.2.1.3.3. SUÇLULAR

Mektuplar'da Medet¹⁷⁴ uzun yıllardan beri hapisane hayatı yaşayan ve idam kararının her an beklendiği biridir. Medet yıllardır annesinden gelen mektupları koynunda saklar fırsatını buldukça da onları okutur. Bu mektupların sayısını ve sırasını bilir onları daima bu sıraya göre toplayıp koynuna koyar. Ne var ki gardiyan Abuzera'nın kendisine babacan davranması, getirdiği yemeklerin ev yemeği olması ve masa örtüsünden ampule kadar her şeyin titizlikle temizlenmesinden emrinin geldiğini anlar. Abuzera'nın bütün ikna çabalarına rağmen tatmin olmasa da sesini çıkaramaz. Medet, sabaha doğru götürülüp kefene benzer bir şeyin giydirilir. Üzerindeki yazıdan kefen olmadığını fakat idam edileceğini anlar. Kendisini idam etmek üzere bekleyenlerden birinin son isteğinin olup olmadığını sorması üzerine, son isteği olarak koynundaki annesinin gönderdiği mektuplardan birinin okunmasını ister.

Dizge'nin kişilerinden biri olan *Yusufa*¹⁷⁵ önceleri, iri, güçlü ve bıçkın biridir. İkide bir tutukevine girer. Çıkar çıkmaz da uğruna dövüştüğü Altındış'i ele geçirmeye çalışır. Yusufa'nın uğruna hapse düştüğü Altındış yıllar sonra kasabaya dönen Topal Durmuş'la birlikte olmaya başlar. Tutukevinden çıktıktan sonra da bu durumu kabullenmek zorunda kalır. Altındış'i istese alıp götürebilmesine karşın Altındış'in iki koca arsında gidip gelmesine göz yumup dizgenin bilincine varır. Bundan sonra Yusufa-Altındış-Topal Durmuş arasında garip bir ilişki kurulur. Altındış'in Yusufa'yı bırakıp gitmesi ya da ona dönmesi elbiselerinden belli olur. Kara evlilik, boz bekârlık kılığı olur. Topal Durmuş'un ölümünden sonra bile Yusufa'nın en büyük çabası Altındış'in gitmemesi olur.

Tahsin Yücel'in *Haney Yaşamalı*'da *Durdu Memet*¹⁷⁶ güçlü, yiğit, şen, "bu kent benimdir!" diyen biridir. Yaşadığı kasaba tapulu malı gibi evleri, dükkânları, paraların yerini avucunun içi gibi bilir. Geceleri en umulmadık

¹⁷⁴ Tahsin Yücel, *Komşular*, (Mektuplar), 2000.

¹⁷⁵ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Dizge), 2000.

¹⁷⁶ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*, (Sisli Ses), İstanbul.

yerlerden çil liralara çıkarır, gözü bir kadını gördü mü ne yapıp edip elde eder. Daha da olmadı mı bacasından inip ele geçmeyen biridir. Durdu Memed kahvede türkü söyleyen bir kadına âşık olduktan sonra değişmeye başlar. Onun bu denli değiştiğini gören arkadaşları kadını kaçırma teklif etmelerine karşılık Durdu Memed reddeder. Ne var ki Durdu Memed'in her gün çıkılmaz bir hal aldığını gören arkadaşı Durdu Memed'in âşık olduğu kadını öldürerek onu kurtaracağını sanır ve kadını öldürür.

Tahsin Yücel'in *Ben ve Öteki*'deki *Ötesi* öyküsünde bir zamanlar aralarında su sızmayan Döndü Bacı'yla Nevruz Bacı arasındaki çekişmenin doğurduğu inat sonucunda aileler arasında ezeli bir mücadele başlar. Bu çekişme kimi zaman kavgalarla sürer. Bu kavga ve didişme Döndü Bacı'nın oğlu Hüsnü Ağa'nın ölmesi ve Nevruz Bacı'nın düğününü ertesi güne denk getirip hem de Döndü Bacı'nın evinin önünde davul zurna çaldırmasıyla iş çığırından çıkar. Döndü Bacı'nın on dört on beş yaşlarında kara kuru bir çocuk olan torunu *Mustafa*¹⁷⁷ elinde altıpatlarla önce zurnacıyı yaralar. Daha sonra da Nevruz Bacı'nın büyük oğlu ardından da torununu öldürür. Mustafa, parmağı hep tetikte bir çeteci ustalığıyla kaçıp Şardağı'na gider. Mustafa'yı bulmak kolay olmamasına karşın üç hafta sonra bulduklarında teslim olmayınca Mustafa'yı vururlar.

2.2.1.4. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR

2.2.1.4.1. YABANCILAŞANLAR

Yaşadıktan Sonra'nın kişilerinden *Karadede*¹⁷⁸ içine kapanık, sosyal ilişkileri yok denecek boyuttadır. Yaz kış sırtından çıkarmadığı kavuniçi sarığı, sırtından hiç çıkarmadığı topuklarına dek inen kara kaputuyla kocaman bir korkuluk gibidir. Bütün çocuklar kendisinden ve ailesinden korkar. Her şeyleriyle yabacı, her şeyleriyle üstün yaratıklar gibi görülürler. Bahçesinden ender ayrılan ayrıldığı vakitlerde de pek kimseyle konuşmayan,

¹⁷⁷ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Ötesi),2000.

¹⁷⁸ Tahsin Yücel, *Yaşadıktan Sonra*(*Ben ve Öteki*),2000.

gölümsemeyen, her şeyde susmayı tercih eder. Bu sessizliğini yılların dostu olan Yarpızlı'nın karşısında da sürdürür.

Karadede'nin çok uzaklarda düşünölemeyecek kadar çalkantılı serüvenlerde yüzdüğü gençlik yıllarında Yarpızlı'yla başlayan dostlukları aynı canlılıkla sürer. Yaz kış demeden, ayda bir kez, sırf onu görmek için ta Yarpız'dan kalkıp kasaba dışında İpsiz'in kahvesinde buluşurlar. Uzun susuşlardan sonra birbirlerine hal hatır sormanın dışında her hangi bir şey yaptıkları yoktur. İnsanlardan elden geldiğince uzak duran Karadede, gözleri toprakla uğraşmasına elvermeyecek oranda zayıflamaya başlayınca, insanlar arasında boy göstermeye başlar. Ötegeçe'nin tüm yaşlı erkekleri gibi o da gününün büyük bir bölümünü Aşağı Cami'nin döşemeli örtmesinde oturmakla geçirir. Yalnız Karadede diğerlerinden farklı olarak *“camî avlusunda tam bir yetkeyle, tutarlı ve süreklilik içinde konuşur, kendisini dinletir. Karadede'nin hayat tecrübesi fazladır. Bu nedenle bunları, çevredekilerin yetersiz diline sığdırmada başarılı olamaz. Bunun için sözleri belirsiz, siliktir. Karadede'nin bir de toplumcu bir yönü vardır. Herkesi okumasına, diğer işleri yapacak kişileri kalmamasına, memleketin batmasına, doğanın kirlenmesine karşıdır. Bir gün Yarpızlı'nın gözlüğünü takar ve her şeyi tüm gerçekliğiyle görür. Ailesini, çevresindekileri, içinde yaşadığı mekânı, değişmiş ve çirkinleşmiş bulur. Bahar mevsimindeyken tam bir güzü yaşar. Var olmayı bir çirkinlik olarak değerlendirir. Her şeyin boşuna olduğunu söyler. Kendisini farklı, her şeyin ötesinde, dışında ve yabancı olarak hisseder. Tekrar çevreden kopar.”*¹⁷⁹ Bundan sonra yaşamının son evresinde, kimselerle görüşmeden, konuşmadan, tek başına Şeyhdireği'nde yaşamaya başlar.

Tahsin Yücel'in *Dönüşüm* hikâyesindeki Yarpızlı¹⁸⁰ yıllar önce uzun bir savaşın son günlerinde, sağ ayağındaki bir nasır yüzünden tutsak düşüp o uzak ülkeye götürölür. Tutsakların bulunduğu koğuşa konulunca, delikanlılığında komşu kasaba arasında yapılan güreşte kendisinden en az bir kat daha iri, en az bir kat daha güçlü olmasına karşın, bir türlü sırtını yere getirememiş olan

¹⁷⁹ Selma Baş, *Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma*, (1950–1980), 2003.831.

¹⁸⁰ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Dönüşüm, 2000).

Karadede ile karşılaşır. Burada detayları anlatılmayan birçok serüven yaşarlar. Aynı zamanda bu tutsaklık yıllarında Dokuzuncu dedikleri bir müzik dinlerler. Dokuzuncuyu birlikte dinlemelerine karşın takındıkları tavır farklı olur.

Yarpız'lı ile Karadede ayda bir İpsiz'in kahvesinde buluşmalarına rağmen saatlerce karşı karşıya oturup *‘‘Ee, daha daha nasılsın?’’* demekten başka bir şey konuşmazlar. Sürekli susmaları da herkesin merakını uyandırıp görüşmelerine büyük bir giz katar. Karadede'ni dünyadan el etek çekerek Şeyhdireği'ne kapanmasından sonra, o da ortalıkta görünmez olur.

Yarpızlı, konuksever komşu çatılarının altında bile, bir başka ülkede yaşar gibidir. Asık suratlı, kendini beğenmiş bir insan değildir. Büyüklerle dostça selamlaşan, çocuklara gülümseyen, zaman zaman da tüm yaşlılar gibi caminin örtmesine oturup konuşmalara kulak kabartan, doğru bulduğu sözleri başıyla onaylayan, ama daha fazlasına katılmayan biridir. Kendisine sorulan soru karşısında kıpkırmızı kesilir. En ayrıntılı soruları bile *‘‘evet’’, ‘‘hayır’’* ya da *‘‘bilmem’’*le geçiririp sonsuz çaba harcamış gibi soluk soluğa kalır. Böylece herkese ve her şeye gülümseyen bir gölge olarak ortada kalır.

En yakın dostu Karadede ölünce hiç kımıldamadan, hiç sarsılmadan, çizgilerinde bir gölge bile oynamadan, sessiz sessiz ağlar. Her şeyden kopan Yarpızlı'yı oğlu bile: hiçbir zaman, hiçbir gizini açmayan, hiç kimsenin hiçbir işine karışmayan, kabuğunun daracık aralığından yeryüzüne sessiz sessiz gülümsemekle yetinen bir yabancı olarak tanır. Yarpızlı'nın Karadede'nin ölümüyle Tekelci'nin evinde Dokuzuncuyu ikinci kez dinlemesinden sonra içine kapanması üzerine gizini çözmek için Memedali ardına düşer. Bunun için ona tılsımlı sözü yani Dokuzuncu'dan söz eder ve kısa bir süre sonra da pek öyle sıkı fıkı olmamakla birlikte dost olurlar.

Yarpızlı bir arayış içindedir. *‘‘Her şeyde dokuzuncuyu, dokuzuncuyu her şeyde görür. İnsanlara, nesnelere açılır bu yüzden. Yalnız kendi çevresine değil, bütün evrene koşar.’’*¹⁸¹ Gerçek memleketin Dokuzuncu'da kaldığını sezinler, garip bir tersine dönüşümle, gerçek memleketin Dokuzuncu olduğunu anlar. Karadede'nin ölümünden beri alabildiğine bölünmüş, alabildiğine

¹⁸¹ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,(II) Kaknüs Yayınları, İstanbul,1998,512.

dağılmış bir biçimde de olsa, nerdeyse her şeyde Dokuzuncu'yu, yani memleketi bulması, onu insanlara ve nesnelere götürür. Böylelikle Yarpızlı Memedali'nin kılavuzluğunda kendini sevmeye, kendini bulmaya başlar.

Yarpızlı Dokuzuncu'yu bir ezgi olarak değil, kim bilir hangi çabalar, hangi koşullar, hangi rastlantılar sonucu, bir kez, kısacık bir süre için, yeryüzünün belirli bir noktasında yoğunlaşıp gözle görülür, kulakla duyulur olmuş bir bütünlük olarak, Tanrı'nın ya da doğanın eşsiz bir gücü olarak görür.

Kasabanın genç hekimi tarafından "Ankara'da Dokuzuncu çalınacak gider misin?" davetini kabul eder. *"Yarpızlı, Dokuzuncuyu dinlemek için kente doğru yola çıkar. Ama bu bir dönüştür, aslında: tutsaklıktan yurda üçüncü dönüş. İlk tutsak olduğu yerde, sonra Muharrem'in gramofonunda, son olarak da kentte döner anayurda. Ama, artık Yarpızlı, ayrımlıdır: yurdun bilincindedir. Böylece dönüş, dönüşüm olur."*¹⁸²

*Yürüme*k öyküsünde *Kâtiba*¹⁸³ yıllardır hep yürür. Çarşıda, Köprübaşı'nda, Cahanın kıyılarında, Ötegeçe'nin daracık sokaklarında, kasabanın uçlarında, sessiz kısa adımlarla sabah akşam, gözleri uzak bir boşta yürür durur. Aslında Kâtiba'nın bu durmamacasına olan yürüyüşleri Zöhre Bacı'yadır. Çocukluğundan beri Zöhre Bacı'ya âşık olan Kâtiba evlenme teklif edeceği akşam aynasını, tarağını, krem kutusunu alıp Zöhre bacının önüne tek tek atıp "varım" demek isterken "yok mu sandın?" sözlerine karşın Zöhre bacı da yerine kendilerinininki gösterip "yok mu sandın?" larla karşılık vermiştir.

*"Zöhre bacı göstergeyi görmüş, kendisinde de olduğu için aldırmamıştır. Burada söz, aşk simgelerinin gösterilenlerini aşmasıyla, iletişimsizliğe yol açmıştır. Duygu dünyaları aşkla kaynaşmış olan iki varlık, gerçek dünyada, "yok mu sandın?" sözünün yanılsamasıyla kavuşmayı yok etmişler, ötelemişlerdir."*¹⁸⁴ Bu olaydan sonra babasının artık evlenmesi gerektiğini söylemesi üzerine kimi istersen o olsun diyerek bir başkasıyla

¹⁸² Ömer Lekesiz, a.g.e.,514.

¹⁸³ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Yürüme),2000.

¹⁸⁴ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,193–194.

evlenir. Karısını da çocuklarını da sever. Ne var ki zaman zaman karısına duyduğu duygular ile Zöhre Bacı'ya olan duyguları karşılaştırmadan edemez. Karısıyla sevişirken, konuşurken, doğal bir şey yaptığına inanır. Oysa ona göre Zöhre Bacı'yla konuşmak, sevişmek, doğaüstü bir serüvene katılmak, bir mucize yaratmaktır.

Zöhre Bacı'nın belediye çavuşu Hacela ile evlenmesini de kıskanmaz O'na sadece imrenerek bakar. Hatta Hacela'nın ölümünden sonra bile artık onun boş bıraktığı yeri doldurmayı düşünmez. Kasabaya gelip Zöhre Bacı'ya başsağlığına gider. Kâtiba'nın sonu gelmez yürüyüşleri de bu günden sonra büsbütün sıklaşmaya başlar. Kendisi gibi dul kalan Zöhre Bacıyla, arada sırada kasabada kavuşamıyorlarsa bile artık karşılaşp kısacık hal hatır sormalardan sonra yine ayrılıkla noktalanır. Kâtiba artık Zöhre Bacı'yla karşılaşmıyor gittikçe bunalmaya başlar. O artık Zöhre Bacı'ya doğru yürümüyor, dul kalarak çatal kapılı evde yalnız oturan, yaşlı Zöhre Bacı'ya yürür. Zöhre Bacı'nın evi ile kendi evi arasında gidip gelmeye başlar. Ama Zöhre Bacı karşısında belirmeyince, belirmesi gecikince Kâtiba için bir gömülme duygusu büyür. Kâtiba gittikçe daha çok gömüldüğünü duyumsar, büsbütün gömülmektense, azıcık durup evine girer. Evinde, bükük boynuyla, mosmor yüzüyle, tüm yaşamını simgelercesine, yerden bir karış yukarıda, ağır ağır sallanan ayaklarıyla, duruşunun çok kısa sürdüğünü, gene yürüdüğünü söyler. Böylelikle *“Kâtiba gerçek dünyada bütünleşmediği, erişemediği Zöhresiyle ancak, bu dünyadan çıkışı sağlayan ölüm-intiharla öte dünyaya yürüyerek kendi aşk gerçeğine kavuşmuş, aşk ötede-ölümde sonsuzlaşmıştır.”*¹⁸⁵

2.2.1.4.2. KİŞİLİK BÖLÜNMESİ YAŞAYANLAR

İkilem'de Beşira¹⁸⁶ gece gündüz arasında bölünmüş, tanrısal ile dünyasal olanın arsında sıkışıp kalmış biridir. Gündüzleri kestiği kestik, astığı astık olan Beşira, ortalığı akşam karanlığı sarınca o barut gibi erkek niteliğinden sıyrılarak çocuksu, çekingen, nerdeyse korkak bir adama dönüşür. Aynı zamanda herkesin bildiğiyle yetinmeyip her şeyin altını kurcalayan, her

¹⁸⁵ Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e.,194.

¹⁸⁶ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki,(İkilem)*,2000.

işte bityeniği arayan bir adam olmakla birlikte, konuşup konuşturmasını, gülüp güldürmesini de seven biridir.

Kimseler zorlamadan, kendi gönlüyle, dokuz yaşında namaza, oruca başlamış, sonra tam sekiz yıl süresince, dindarlığın tüm gereklerini kusursuz bir Müslüman olarak yerine getirir. Tanrı ve peygamber konusunda, Azrail, sorgu melekleri, cennet ve cehennem konusunda, hocalar ne söylemişlerse, hepsine inanır. Ama gençlik ramazanların birinde, korkunç bir cehennem öyküsü dinlediği bir akşamın gecesinde, yatağına girince, birdenbire içine düşen bir kuşku uykusunu kaçıır. Uykuya tam dalacağı sırada, aklına Tanrı'dan cennete gideceği konusunda kesin bir kanıt istemek gelir. Ama, Tanrı'dan istediği kanıtı bir türlü göremeyince Beşira camiye gitmekten vazgeçip Tanrı'yı kafasından iyice silmeye başlar. Bununla da kalmayarak karışıklığı daha da kesin bir biçimde belirlemek için, kendisini evlendiği güne kadar rakıya verir. Beşira evlendikten sonra da bu durumuna devam eder.

Evlilik yaşamı sürekli güler yüz-küskünlük-öfke döngüsü içinde devam eder durur. Camiye gitmesi de bu döngünün sonucu olarak tekrar başlar. Bu, namazla rakının birlikte başlamasıyla olur. Bu da gösterir ki Beşira herkes gibi camiye gitmez. Tıpkı hiçbir rahat yüzü görmediği evine gelir gibi, yani yıllardır istediğini vermeyen varlığa, sorusunu yanıtsız bırakarak kendisini dayanılmaz, bunaltıcı bir boşluğa yuvarlayan güce balta olmak için gider.

Tanrı'yı düşünmediği sürece içmeyi de düşünmemiş olan Beşira, bir rastlantı sonucu ve yalandan bile olsa, yeniden Tanrı'ya yönelmesi onu ters yönde bir aşırılığa iter. Beşira yıllarca bu dengeyi sağlama ikileminde bocalayıp durur. Aydınlığa çıkmak istedikçe tümünden karanlığa gömülür. Böylece, bir düzlemde imamlarla çarpışırken, bir başka düzlemde de kendi kendisiyle, çoktandır bir türlü oturtamadığı gibi çıkıp gitmek de bilmeyen inancıyla çarpışır. Nerdeyse bir başka adam olan Beşira, ne ölümü, ne de ölümün ardında gizlenen cehennemi unutamadığından her akşam içer. *‘‘Ama, camiye gitmekten de geri kalmaz. Sorularına yanıt bulamayınca, kuşkusunu yeniden inanarak yenmeğe çalışır. Ne var ki sorulardan bir türlü kurtulamaz. Çevresinin kültürünü yeniden benimsemek ve onu aşmak çabası arasında*

sallanır durur. Bir yanda Galile'nin anlattığı olduğu gibi dünya, öbür yanda Kur'andaki yanlış dünya: evren ile arasına kültürü girmiştir.''¹⁸⁷

Beşira evini terk edip çatallaşmış haliyle bir tarlaya girip toprağa uzanır. İkilemlerini çözümleyemeyen, ama artık yaşamının son evresine girmiş biri olarak bunca yıllık gece-gündüz ayrımını bir çırpıda silip, kafasını karıştıran, çapraşık sorunlar üzerine de kalın bir çizgi çekerek evine tek Beşira olarak döner.

2.2.1.5. HASTALIK ÇEVRESİNDE TANITILANLAR

2.2.1.5.1. FİZİKSEL ÖZÜRÜ OLANLAR

Dizge öyküsünde *Topal Durmuş*¹⁸⁸ yıllardır kasabadan uzaktadır. On on iki yaşarında, ele avuca sığmazlığının yarattığı bir kötü rastlantı sonunda, sol bacağı gittikçe şişip kızarır. Acısıyla gece gündüz bağırmaya başladıktan sonra, haykırışlarına dayanamayan komşuların annesini de kandırmalarıyla Adanalı bir şoförün kamyonuna atarak gönderirler. Topal Durmuş yıllardan sonra, bir ayak, bir değnek ve sedef kakmalı bir boya sandığıyla, kasabaya gelir. Topal Durmuş kasabada kocasını kaybeden ama aslında birçok erkekle ilişkisi olan Altındış'e koca olur. Ne var ki bu ilişkiye daha sonra hapisten yeni çıkmış Yusufa da katılır. İki koca arasında gidip gelmeye başlayan Altındış böylelikle onların yaşamlarını da ikiye böler. Altındış'in Yusufa'yı bırakarak kendisine dönmesi Topal Durmuş'un kılığında gözle görülür bir değişiklik yaratmasa bile, onun çalışması ve yaşamı üzerinde belirgin bir etki bırakır. Her iki koca da Altındış'e sürekli çalışırlar. Altındış'in dişlerini yenilemek gerektiğini söyleyen Topal Durmuş para karşılığında kasabalıları eğlendirirken aniden çırpınıp seğirmeye başlar. Altındış'in çekim alanında yaşamış, ama, bir dama taşı gibi oynadığı oyunun bilincine varamadan ölür.

¹⁸⁷ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,(II),1998,511.

¹⁸⁸ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*,(Dizge),2000.

Giz öyküsünde *Ömera*¹⁸⁹ yıllardır kocasının katılığından dolayı hep kapalı kalan Dudu Bacı'nın kocası Halil Efe'nin ölümünden sonra art arda evlendiği kocalardan biridir. Dudu Bacı, ya adamlar ondan bıkıp gittikleri için, ya da yetersiz oldukları gerekçesiyle kendilerine yol vermesi dolayısıyla hiçbir evliliği uzun sürmez. Uzun bir aradan sonra Dudu Bacı'nın art arda sıraladığı diğer kocalardan farklı olarak, *Ömera* köylü değil kasabalıdır. Aynı zamanda çapkınlığıyla ün salmış biridir. Ta ilk gençlik günlerinden birkaç yıl öncesine kadar da bu ününü sürdürmüştür. Ne var ki Dudu Bacı'yla olan ilk gecelerinin başarısız geçmesi ve bunun diğer gecelerde de devam etmesi *Ömera*'nın Dudu Bacı tarafından kapı dışarı edilmesine sebep olur. Böylelikle Dudu Bacı'nın yeni kocasına da yer açılmış olur.

2.2.1.5.2. AKIL HASTALARI

Dönüşüm'de tüm yaşamı önemli bir görevi simgelercesine, hiç değişmeyen bir kılık, durmadan yinelenen birkaç sözcük ve devinimden ibaret olan *Şemsettin*¹⁹⁰ kasabada herkesin eğlence kaynağıdır. "Hop!" dedin mi topuklarına kadar inen, basma entarisinin eteklerini kaldırarak gizli yerlerini gösterir.

Şemsettin gibi akli dengesi yerinde olmayan *Şaban*¹⁹¹ da "Bak, Şaban! Ağan geliyor!" dedin mi uçları göğsüne değen ak ve seyrek sakallarını hızının yelinde dalgalandıra dalgalandıra, 'Anaa!' diye haykırarak kaçıp gitmesiyle herkesi güldüren biridir. Herkes onların varlık nedenini sanki Şaban ile *Şemsettin*'in dillerinin ve bedenlerinin değişmek bilmez yinelemelerinde insanlara beklediklerinin çıktığını görmenin sevincini tattırarak kahkahalar yaratmış gibi düşünür. Ne var ki kimse onların alabildiğine indirgenmiş varlıklarının gerisinde bir başka varlık olabileceklerini akıllarına getirmez.

¹⁸⁹ Tahsin Yücel, a.g.e., (*Giz*), 2000.

¹⁹⁰ Tahsin Yücel, a.g.e., (*Dönüşüm*), 2000.

¹⁹¹ Tahsin Yücel, a.g.e., 2000.

Benlem öyküsünün başkişisi *İdris*¹⁹² zemherinin azgın soğuklarında bile, açık duran bir pencerenin ardında, gece gündüz durup dinlenmeden bağırarak, kendi pislikleri içinde yatan, pencereye bırakılan yiyecekleri bile çoğu kez bu pisliklere karıştıran, yine de hep dinç kalan adeta insanlıktan çıkmış bir yaratıktır. ‘ ‘ *dünyadan yalıtılmış, kör, konuşma yetisini yitirmiş bir durumdadır. Ötegeçe’den kesinlikle kopmuş sayılan bir yerde yaşar ve bu yerde bir tek Memedali yaklaşır. Onunla dostluk kurmağı becerir.*’¹⁹³

İdris yıllardır içinde yürüdüğü, koyu karanlığı yarararak bilinç düzeyine gelmek, böylece nerede bulunduğunu kendisi de anlamak için Memedali’nin çabalarına cevap vermeye başlar. Memedali, İdris’i nicedir uzak kaldığı yere, yaşayan, duyan, konuşan susmayı ve uyumayı bilen insanların yurduna getirmek için mücadele eder. Böylelikle ne zamandır İdris’le iyi kötü bir yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insan olur.

İdris kendi kendine zorlu bir savaş vermeye başlar. ‘ ‘*Yeni bir İdris olarak yok olmuş bir İdris’in ezberlediklerine varmaya’ çalışır. Eski İdris, çevresine bela yağdıran, adını herkesin ilençle andığı bir canavardır. Yeni İdris, eskisinin kefareti ödemededir sanki. Türküler söylediği kızları dışında herkese korku salan İdris, şimdi insanlığı özlemekte, geçmişini yadırgamakta, artık insan gibi yaşamak için insanların arasına dönmeğı gözle*’¹⁹⁴ biri olur. İdris, görmeyen gözleri, tutuk dili, bukağılı ayaklarıyla, yeni bir İdris olarak, yok olmuş bir İdris’in ezdiklerine varmaya çabalayıp, çevresiyle bütünleşir.

2.2.1.6 YABANCI KONUMDA OLANLAR

Ağalar ve Beyler öyküsünde *Larry Gayrin*,¹⁹⁵ hem dinci hem ulusçu hem de Amerikancı olan Mükrimin Bey’in damadıdır. Mükrimin Bey, Bütün çocuklarının yabancı uyruklu birer Hristiyanla evlenmesine göz yummuştur. Damatları fazla yerilecek bir tarafları olmayan kimselerdir. Bunlardan Larry

¹⁹² Tahsin Yücel, a.g.e., (*Benlem*),2000.

¹⁹³ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,(II),511.

¹⁹⁴ Ömer Lekesiz, a.g.e.,511.

¹⁹⁵ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*, (*Ağalar ve Beyler*),1997.

Gayrin, çoğunlukla iş gezilerinde olup, bunun için de yalıda seyrek görülür. Yüzüyle, devinileriyle, bir sanatçı, en azından bir aydın izlenimi uyandırır. Konuşması da bu izlenimi iyice güçlendirir. Ekonomiden yazına, her konuda söylenecek bir sürü sözü var olan aynı zamanda her söylediğiyle tutarlı biridir.

Mükrimin Bey'in kızı olan Aybike'nin kocası olan *Michael*¹⁹⁶, Larry'nin en yakın arkadaşı olup çocuklukları ve gençlikleri birlikte geçmiştir. İş yaşamına da birlikte atılan bu iki arkadaş, sonra, birlikteliklerini daha da perçinlemek istercesine, iki kız kardeşle evlenirler. Ancak bütün kibarlığına ve dostluğuna karşın, Michael, Larry'nin çekiciliğinden yoksundur. Gereğinden fazla uzun boyu, kısa kesilmiş, sık ve dik saçları, yanık yüzüyle beceriksiz bir sığır çobanını andırır.

Mükrimin Bey'in başka bir kızıyla evli olan *Jürgen Stocker*¹⁹⁷ karısı Bânûhan'ın inceliğine karşın o denli kaba olan biridir. Aralarındaki uyumsuzluk rahatsız edici boyuttadır. Kocaman kıllı gövdesi, dazlak kafası, kırmızı yüzü, kısa ve kalın bacakları, çirkin sesi, güçlü ve sürekli solumasıyla çevresindekileri rahatsız eden biridir.

¹⁹⁶ Tahsin Yücel, a.g.e., 1997.

¹⁹⁷ Tahsin Yücel, a.g.e., 1997.

2.2.2. KADINLAR

2.2.2.1. BELLİ BİR MESLEK GRUBUNA MENSUP OLANLAR

2.2.2.1.1. HEMŞİRELER

Tarih/Coğrafya öyküsünde *Hemşire*,¹⁹⁸ Amerikancı hocası tarafından yönlendirilen Timur adındaki öğrencinin idareden gizli olarak okulda fısıltı, çerez satmasına aracılık eder. Timur'un revirde kaldığı gecelerin birinde kendisiyle ilişkiye girer.. Kalçaya iğne yapmaktan koltuk altına derece koymaya dek her yaptığında yeni bir sakarlık örneği veren geçkin hemşire erkek lisesindeki Timur'un kendisiyle evlenmesini ister. Üstelik kırkını aşmış olmasına rağmen oldukça güzel ve çekici biridir. Henüz on sekiz yaşında olan Timur'u etkiler. Ne var ki kendisine âşık olduğu kişinin sevgisinden kuşku duymaya başlar. Kendisinin son buluşmada üç saat bekletilmesi son noktayı koyması için yeterli sebep olur. Kendisine saklanması için verilen yemişleri getirip Timur'a verdikten sonra her zamanki beyaz önlüğü yerine sırtında yeşil bir paltoyla okuldan ayrılır. Çevirdiği işler ortaya çıkan Timur okuldan atılır. O da hiçbir şey yapmadan doğruca geçkin sevgilisinin evine gider ve onunla evlenir.

2.2.2.2. SOSYAL HAYATIN UNSURLARI OLARAK İNSANLAR

2.2.2.2.1. HAYAT KADINLARI

Tahsin Yücel'in ilk yapıtı olan *Haney Yaşamalı*'da "geniş mavi tumanı, çöpür yüzü, parça parça olan ve renk renk yamalar altında görünmeyen, başına da poşu yerine kirli bir çaput bağlayan, yaşlı, kirli ve çirkin" olan *Haney*¹⁹⁹ kasabada bütün gençlerin ilk gençlik tecrübelerini yaşadıkları biridir. Yaşlılığı, kirliliği, çöpür yüzüne rağmen ismi anıldı mı bedenlerin tatlı tatlı ürpermeye başlayıp, en çekici oyunların bile unutulup,

¹⁹⁸ Tahsin Yücel, *Aykırı Öyküler*,(Tarih/Coğrafya),1997.

¹⁹⁹ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*,(Haney Yaşamalı),1991.

herkesin bir köşeye çekilip birbirine anlattıkları Haney adeta gençlerin baş ereği olur.

Gençlere iyi davranan hatta onları mağdur etmemek için ucuz paralar karşılığında çalıştığından geçinmek için evlere su taşıma işini yapar. Kümesi andıran karanlık bir evde yaşar, çocuklardan başkasını da asla almaz. Aslında Haney'in bu işi yapmaktaki en büyük amacı kafaları yapışkan düşüncelerle dolmuş mahalle çocuklarına gözlerinde büyüttüklerinin hiç de öyle umdukları gibi olmadığını göstermektir. Haney, yaşamı boyunca karanlık ve iğrenç bir odada, katlanılmaz kokusuyla, kirli paçavralarıyla, çöpür yüzü, nasırlı elleri, kösele ayaklarıyla, önemlinin önemsizliğini göstermeye çalışır. Kendisine gelenlere sözleriyle değil, bedeni ve devinileriyle "Açın gözlerinizi aptallar!" diye haykırarak bütün yaşamını bu işe adar. Soğuk bir kış gecesinde, karanlık odasında ölür ve kefensiz bir şekilde gömülür.

Dizge adlı öyküde her şey Ötegeçe kasabasına nasıl düştüğü belli olmayan, esmer, çöpür yüzlü, tombul bedenli *Altındış*'in²⁰⁰ çevresinde gelişir. Kasabada gerçekleştirdiği ilk evliliğinde bile bir sürü erkekle para karşılığında yatar. Bütün erkeklerin yanı sıra *Altındış* özellikle iki erkek arasındaki ilişkisinde ilginç bir dizge kurar. İki koca arasında serbestçe gidip gelebildiği bu ilişki *Yusufa-Altındış-Topal Durmuş* üçlüsünden oluşan garip bir ilişkidir." *İkiye bölünerek yaşayan Altındış, Yusufa ve Topal Durmuş'un yaşamlarını da ikiye böler.*"²⁰¹ Aslında *Altındış*'in ilişkisi iki koca arasında gidip gelmekten çok, iki ev arasında gidip gelmekten ibarettir. Çünkü kocalar değişse de evler değişmez.

Altındış evine gelenlere ya yatmadan önce ya da yattıktan sonra bir zamanlar varlıklı ve toplumun üst kesiminden biri olduğunu göstermek için gözünü ayırmadığı albümünü gösterir. *Altındış* böylelikle kendi türünden kadınların bir albümü, yani 'efendice' bir geçmişi bulunması gerektiğine herkesi inandırır. Bu albüm aslında *Altındış*'in geçmişte var ettiği "ben'in, faklı bir dünyaya ait olduğunu gösteren, bir öteki *Altındış*'i simgeler ve şimdi,

²⁰⁰ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (Dizge),2000.

²⁰¹ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,99.

gerçek yaşamda yanılısama olarak tüm varlığını oluşturur. Geçmişin gizemi, tüm yaşanılanları, bir zamanların var olan ancak şimdi yok olan mutluluk, sevgiye ve güzele değin ne varsa içbenliğinde, görünmeyen (soyut) dünyasında devinim (aşk, tinsel enerji) halindedir. “Öteki ben”i simgeler., “düşsel”dir. Somut, dış dünyada ise, kendini var ettiği sevgi, aşk, mutluluk olmayınca, “ben” ölmüş, ortada “beden” kalmıştır.²⁰² Altındış bu yüzden bütün sevişmelerinde soğuk, kımıltısız, suskun ve uzaktır. Bütün bu ilişkilerinde ne ölü ne diri bir şekilde varlık ile yokluk arası bir sınırdadır. Bu sınır ise hiçbir zaman aşılamayan bir sınırdır. Çevresini saran erkeklerin bütün girişimlerine karşın Altındış hep aynı Altındış olarak soğuk, uzak ve kımıltısız kalır.

2.2.2.2.2. YAŞLI KADINLAR

Oğul’da uzaktaki oğluna duyduğu büyük sevgiyi nesnelere ve insanlara dağıtıp, onların yansımalarında bulmaya çalışan Emnebe²⁰³ küçük eve gelin geldiği günden beri, Ötegeçe’nin en akıllı, en bilge, en becerikli kadını olarak tanınır. Herhangi bir evde erişte kesilecekse, turşu kurulacaksa, pekmez kaynatılacaksa, kız istenecek ya da kız verilecekse, önce onun düşüncesi alınır, gelinin doğum sancıları başlamışsa, nerdeyse bulunup getirilir. Çocuğun alınmasından göbeğin kesilmesine, şerbetin kaynatılmasından adın konulmasına kadar, her şeyin onun denetiminde geçmesi istenen yetke sahibi bir kadındır.

Görünüşte hiçbir üstünlüğü bulunmayan, okuması yazması bile olmayan bu yaşlı kadın, o kadar benimsenen biri olur ki kasabalı bilemeyeceği, anlayamayacağı, yapamayacağı şeylerin de bulunabileceğini akıllarına bile getirmez. Emnebe onlar için bilginin ve kusursuzluğun candan yüzü olarak kabul edilir. Onlar için Emnebe’nin tutarsızlığından söz etmek, yeryüzünde her şeyin tutarsız olduğunu kesinlemek anlamına gelir. Kasaba için bu denli ehemmiyeti olan Emnebe içinse en büyük övünç kaynağı oğlu Arifa’dır. Ortaokulunu bile bitirmeden memleketinden ayrılıp düşlerin peşine düşen Arifa sonunda bir gazetede düzeltmen olduğu söylenen bir işte çalışır. Annesine

²⁰² Prof. Dr. Mustafa Durak, a.g.e.,191-192.

²⁰³ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki, (Oğul)*,2000.

sürekli mektup ve her ay da düzenli olarak para gönderir. Ne var ki Emnebe'nin oğluna gönderdiği her mektup hem bunaltıcı uzunlukları, hem de bitmek tükenmek bilmeyen dert ve istekleriyle kendisine mektupları yazan Memedali'yi bile şaşkına döndürür.

Oğluna duyduğu sevgiyi onun gönderdiği paraları, benzersiz bir cömertlikle, çocuklara toplar, topaçlar, çemberler, gelinlere siniler, okumayı sökenlere Kuran'lar, namaza başlayanlara tepihler, camilere halılar, kilimler alıp durur. Kendisini ziyarete gelen oğlunu ağırlamakta da şüphesiz kusur etmez. Evinde hiç kazan kaynamazken, Arifa gelince en güzel yemeklerini pişirir, üstelik komşularda bile, ağzına kuru ekmek, peynir ve yoğurttan başka bir şey koyduğu enderken, birden bire huy değiştirerek her şeyi yemeye başlar. Ama yine de her şey bu sınırdan kalır, yanı oğlunu karşılıma ve ağırlama düzeyini aşmaz. Emnebe kaç yıldır burnunda, gözünde, kanında tüten biricik oğulla değil de onunla uzak ve değerli bir konukla konuşur gibi, yalnızca havadan sudan söz eder. Hiçbir zaman uzun ve içten dertleşmelere girişmez, öğrenmekten çekindiği bir şey varmış gibi, büyük kentte ne yapıp ne ettiğini, ne yiyip ne içtiğini sorduğu bile olmaz. Aslında Emnebe bu davranışıyla *''oğlu Arifa'yla birlikte kendisini de parçalar: Evindeki (içerdeki) ve sokaktaki (dışarıdaki) Emnebe. Emnebe için iki Arifa vardır: Önceki (soyut olan) ve şimdiki (somut olan). Kendisi de Arifa'nın iki imgesine bölündüğünden*²⁰⁴ o artık soyut olanın peşindedir.

Giz öyküsünde *Dudu Bacı*²⁰⁵ ilk kocası Halil Efe'nin nereden geldiği bilinmeyen bir esintiyle, İngiliz gâvuruyla Yunan gâvurunun sıkı bir işbirliği kurarak kendisine saldırmaya karar verdiklerine inanır. Bu yüzden kale gibi bir ev kurup onları sürekli gözetlemesi nedeniyle evlerinin kapısı herkese kapalı kalmıştır. Dudu Bacı son kocasıyla evlendiği güne değin, gizi gizemi olmayan, her şeyini anlatan biridir. Anlattığı da hep yatakla ilgili yaşantılarıdır. İlk kocasının soğuk savaş yıllarında sessiz olan Dudu Bacı Ötegeçe'de bir gölge gibi dolaşır.

²⁰⁴ Prof. Dr. Mustafa Durak, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*,99.

²⁰⁵ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (*Giz*),2000.

Kocasının ölümünden sonra iyice zayıflar üstelik kara kuru bir kadın olduğundan taliplisi de pek çıkmaz. Aynı zamanda ne akrabası, ne babası, ne de onların yerini tutabilecek biri vardır. Uzun bir süre bekledikten sonra nihayet kendisine bir talipli çıkar. Aracıların da teşvikiyle ikinci evliliğini yapar. Böylelikle ilk evliliğinin aksine ancak ellisinden sonra ikinci evliliğinde gerçek benliğini bulur. Yeni kocasının durumunun iyi olması nedeniyle onun bunun işlerine koşarak ömür çürütmek zorunda değildir. Bütün gününü kapı önlerinde, komşu kadınlarla gevezelik etmekle, geceki yatak serüvenlerini ballandıra ballandıra anlatmakla geçirir.

İkinci kocası, ilk karısını, çocuklarını, torunlarını, evini, tarlalarını özleyip de köyüne gidince Dudu Bacı yine içine kapanık biri olur. Fakat kocasının gitmesinin üzerinden bir ay bile geçmeden, yeni bir koca eve getirir. Üçüncüsüyle de kalmayan Dudu Bacı, onunla da bir ay oturduktan sonra, bir başkasına kapısını açar. Böylelikle kocalar kocaları kovalamaya başlar. Dudu Bacı'nın hiçbir evliliği ya adamların ondan bıkip gitmeleri ya da yetersiz oldukları gerekçesiyle onlara yol vermesi dolayısıyla uzun sürmez.

Dudu Bacı'nın evlilik maceraları yine de devam eder. Üçüncü kocasından sonra diğerlerinden farklı olarak köylü olmayıp şehirli olan ve gençliğinde çapkınlığıyla ün salmış Ömera ile evlenir. Çevreye karşı gayet mutlu bir hava vermeye çalışsa da Ömera'yla yaşadığı sözde mutluluk on günü geçmez. Ömera'nın gidişinden hemen sonra herkes Dudu Bacı'nın yeni kocasını merak ederken o herkesi atlatarak herkesten gizli olarak biriyle beraber olur. Kim olduğu, nereli olduğu konusunda herkesin merak etmesine karşın kimse her hangi bir şey öğrenemez.

Dudu Bacı bu yeni kocanın hayatına girmesiyle değişmeye başlar. Komşu kadınların arasına pek katılmadığı gibi katılsa da bir zamanlar çok sevdiği konuların açılmasından da artık hoşlanmaz. İkisi de büyük bir giz içinde yaşamaya başlar. Herkesin büyük bir sır olarak gördüğü bu garip adamın casus olduğunu bile düşünürler. Bir gece ansızın çekip gitmesi herkesin merakını daha da artırır. Dudu Bacı'nın bu konuda adama gösterdiği bağlılıktan dolayı bir şey öğrenemezler. İsmi dahi öğrenemedikleri adamlarla

ilgili giz Dudu Bacı'nın kocasının gidişinden birkaç ay sonra ölümüyle son bulur.

Ötesi öyküsünde “kökenlerinden koparak salt tutkuya dönüşmüş bir düşmanlığın karşılıklı öznesi olan Döndü Bacı ile Nevruz Bacı”,²⁰⁶ ilkin birbirlerine bağlı, aralarında su sızmayan, en çetin sınavları bile atlatmış bir dostlukla birbirlerine bağlıdırlar. Hatta kocası Hac yolculuğuna çıkınca Döndü Bacı'nın yatağını sırtlayıp Nevruz Bacı'ya taşınır. Taşınmadan sonra Nevruz Bacı'nın kocasının bir aşkın itkisiyle, Döndü Bacı'nın yatağına demir atıp kendi karısının yüzüne bakmamasına karşın aralarında en ufak bir ağız kavgası bile çıkmaz. Her şey Döndü Bacı'ların komşularla yaptıkları amansız bir kavga sonrası Nevruz Bacı'yı şahit olarak göstermeleriyle başlar. Nevruz Bacı'nın yaptığı şahitlik üzerine önce ağız kavgası olarak başlayan olay Nevruz Bacı'nın “Döndü karı, ben de sana beş liramı yedirtmem!” demesi artık sonu gelmez ve tutkuyla sürdürülen bir kavganın başlangıcı olur. Aracılar koyup parasını istemesine karşın Döndü Bacı'nın yok demeleriyle olay daha da kızışır. Ne var ki inadı inat olan Nevruz Bacı, yıllar geçse de inadı geçmez. Her hafta bir adam yollayıp Döndü Bacı'dan parasını ister. Aklına estikçe de pencerelerinin altına gelerek çevresine topladığı komşu kadınlarla birlikte, borcunu ödemeyen, namussuz, alçak insanların öbür dünyada nasıl hesap verecekleri konusunu işler.

Nevruz Bacı inceliklere kafası yormayan biri olarak ne pahasına olursa olsun, beş lirasını koparmaya çalışıp, koparamadıkça da köpürmeye başlar. Aralarındaki kavga Döndü Bacı'nın kocasını yitirmesine rağmen devam eder. Döndü Bacı'nın büyük oğlunu da gömmek mutsuzluğuna uğramasından sonra ancak Nevruz Bacı'nın taziye gidip her şeyin bittiğinin sanıldığı sırada beş lirasını orada da istemesi bütün umutları suya düşürür. Aracıların Döndü Bacı'ya başın gözün sadakası olsun, ver şu parayı kadının sesi kesilsin, demelerine karşın Döndü Bacı'nın böyle bir borcum yok diyerek kesip atması işi çıkmaza sokar. Aralarındaki kavgayı Döndü Bacı'nın saz benizli oğlu Hüsnü'nün ölümü daha ciddi bir boyuta taşır. Hüsnü'nün ölümünün ertesi günü

²⁰⁶ Kaan Özkan, *Görünmez Adam*, 2001.

Nevruz Bacı çalgıcıları çağırır. Dnlerini yapıp davulcuyu Döndü Bacı'ların kapısında davulu aldırtıp oynaması her şeyi bitiren olay olur. Döndü Bacı'nın torunu Mustafa bu olayı görünce dayanamayıp elinde silahla önce davulcuyu vurur. Sonra da Nevruz Bacı'nın büyük oğlu ile torununu vurup dağlara kaçar. Mustafa üç hafta sonra bulunduğunda teslim olmayınca vurularak öldürülür.

Bebekler öyküsünde ailelerinin baskı ve dışlamalarından dolayı birbirine dost olan iki *Meryem*²⁰⁷ vardır. Nine Meryem, önceleri herkese mum tutturan, torun Meryem'in annesini bile dvebilen biridir. Sanki gelinini dövmek en doğal hakkıymış gibi gelinine hükmeder. Bir gün torunlarının üzerine ullanmasından cesaret alan gelininin kaynanasına baş kaldırmasıyla bütün dengeler değişir. Torunu Meryem dışında ailenin bütün fertleri tarafından dışlanan nine Meryem, bir sabah, bir de akşam, bakraları alıp evin suyunu getirmekten başka bir işe karışmaz olur.

Evdekilerle ilişkileri son derece sınırlı olur. Kk Meryem'le karanlık bir köşede hep birbirlerine yaslanıp otururlar. Ne birbirleriyle, ne de başkalarıyla konuştukları olur. Uzak, ilgisiz, kmser gözlerle ötekileri izleyip konuşmalarını dinlemekle yetinirler. Evden kaçmak için nine hepsi de ihtiya olan bezden bebekler yaparlar. Sayıları iki yüzü bulunca gidecekler. Ne var ki bir gece konuşmalarını gizlice dinleyip paralarının yerini ğrenen Memedali hepsi on lira bile etmeyen paralarını alıp harcar. Paraları yerinde göremeyen nine Meryem, torun Meryem'in kendisine ihanet ettiğini söyleyerek onu suçlar. Torun Meryem hiçbir şey söylemeden kaçıp kendisine hiçbir zaman yüz vermemiş kardeşlerinin arasına katılır. Ninesini tekmeleyen kardeşlerine katılarak onu dver yemek yemesine izin vermez. eşmeden bin bir zorlukla getirdiği suya toprak atarak ninenin hastalanarak yatağa düşmesine sebep olur. Son anlarını yaşayan nine herkese hakkını helal etmesine karşın kendisine küsmüş olan Meryem'e hakkını helal etmez.

²⁰⁷ Tahsin Yücel, *Ben ve teki*, (*Bebekler*),2000.

Denge öyküsünde *Iraz Bacı*²⁰⁸ yaşlı olmasına rağmen varlığıyla Hamida'yı coşturacak etkileyicilikte olan biridir. Sessiz, içine kapanık ve oldukça aksi biri olmasına rağmen Hamida Iraz Bacı'nın varlığıyla gittikçe değişen ve hoşgörülü biri olur. Hamida'dan en az yirmi yaş büyük olan, üstelik oğlunun tersine, sessiz ve soğukluğuyla herkesi kendinden uzaklaştıran biridir. Aynı zamanda eski, yeni, kirli, temiz demeden, ne bulursa üstüne geçirir. Yaz kış kat kat entarilerle, kat kat gömleklerle, kat kat donlarla, kat kat çoraplarla dolaşır. Bu haliyle herkesi kahkahalarla güldüren Iraz Bacı oldukça çirkin ve garip bir kadın olmasına karşın Hamida'nın kendisine ısındığı biridir.

Cuma öyküsünde *Lemde Bacı*²⁰⁹ tek odalı, tek pencereli, basık ıssız bir evde yaşamaktadır. Otuz güne kalmaz, gelirim diye gidip de otuz yıldır gelmeyen kaçakçı kocasını, altı aylık, yani gencecik kocasını Tanrı'ya yakarak ister. Her ay, en az üç Perşembe, elinde bir kâğıt, bir kalemle Memedali gider. Lemde Bacı Söğütlü'nün Cahan'a karıştığı yere çömelerek, içinden birtakım dualar okuyup havaya üfledikten sonra, bir gün önce Memedali'ye yazdırdığı kâğıdı koynundan çıkarıp usulca suya bırakır. Görünmez oluncaya dek ardından bakar. Bu başı derde düşen her Ötegeçeli'nin yaptığı bir şey olup üç cumadan fazla dayatılmazken Lemde Bacı kocasını beklemekte dayattığı gibi dayatır. Bunu yıllardır yapar. Yakarısı her Cuma biraz daha sert, biraz daha dertli, biraz daha uzun olur.

Leblebi öyküsünde *Şifa bacı*²¹⁰ ellerini karnına bastırıp iki büklüm bir şekilde karnından bütün bedenine sancılı bir titremeye kıvranıp durur. Söylene söylene etrafa bakınıp sığınacak, karnındaki sancıları dindirecek bir yer arar. İki büklüm bir şekilde, elleri karnında, karnında amansız bir sancıyla çıktığı damda söylenip durur. Bir yandan da sineklerle mücadele etmek zorunda kalır. Belindeki kuşağına bağlı çok yamalı bir eski don parçasını sallayıp dursa da sineklerden kurtulamaz. Sürekli “*Din iman kalmadı, Müslümanlık kalmadı, komşuluk kalmadı*” diye söylenip durur. Leblebiyi çok sever ve sürekli

²⁰⁸ Tahsin Yücel, a.g.e., (Denge),2000.

²⁰⁹ Tahsin Yücel, a.g.e., (Cuma),2000.

178-Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*,(Leblebi),1991.

çıkınındaki leblebi tozunu avuçlayıp yer. Ne var ki diğten yoksun çeneler gidip gelse de, dil sarı tozdan herhangi bir tat vermez. İbrik elinden düşmeden durmadan ayakyoluna taşınır durur. Gelini çok yemesinden yakınıır. “Karnı doysa da gözü doymaz” der. Şıfa bacı sürekli elinde leblebi çıkınıyla dolaşır. Aslında ötürüktür ve sürekli damda dolaşır durur. Öyleki damda gezinirken güneşin varlığını bile unutmuş durumdadır.

İkilem öyküsünde *Seyyar Bacı*²¹¹ sıcak bir kadın olmadığı gibi, körpe gelinliğinde bile, gündüzleri sessiz bir köşede pinekleyerek, geceleri horul horul uyumakla geçirir. Kendisi için çamaşır değıştirmek bile zordur. Kocasının aksi biri olmasına karşın incelikler üzerinde kafa yoracak biri olmaması nedeniyle pek anlaşılamazlar. İster minderde olsun, ister döşekte, Seyyar Bacı bir kez başını yastığa koydu mu bir yandan bir yana dönmesini sağlamak bile deveye hendek atlatmak kadar zor olduğundan kocasının her anlamda gülmesini sağlayabildiğı geceler enderdir.

Kocasının aksi oluşunu körüklemesi yatakların ayrılmasına kadar varır. Seyyar Bacı, gittikçe kötüye giden tatsız durumlarını düzeltmek yerine kocasının kuru tahta üzerinde yatması hoşuna bile gider. Sürekli kocasıyla kavga eden Seyyar Bacı, kocasının artık evden otele gitmeye başladığı bir sırada kocasının iyice yaşlanıp çöktüğünü fark edince ömründe ilk kez kocasına acır. Ne var ki Bütün yaşamını karısıyla kavga ederek geçiren Beşira da yaşamının son evresine girince karısıyla konuşmamaya, aynı yatakta yatmamaya ve onu yok saymaya karar verir.

Aramak öyküsünde kasabada herkesin pubuğteki olarak kabullendiğı *Urup Fadime*²¹² kasabaya postacı olarak gelen ve biraz zengin olduktan sonra ikinci bir eş isteyen Postacı Münür için ikinci bir eş arayan, kavgacı, dedikoducu olmasına karşın sözüne güvenilir biridir. Ötegeçe’yi kapı kapı dolaşarak Postacı Münür’ün ikinci eş aradığını söylemesine herkes şaşırır. Kendisi de ikinci eş arama teklifini yadırgasa da yılların “Pabuğteki”si olarak

²¹¹ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki*, (İkilem),2000.

²¹² Tahsin Yücel, *Komşular*, (Aramak),2000.

ayağına gelen kısmeti geri tepmek istemez. Böylelikle Urup Fadime'nin uzun kız arama işi başlar.

Pabuçtekilikte Ötegeçe değil, tüm Albistan bile bilir ki kimse Urup Fadime'nin eline su dökemez. Her tuttuğunu koparan, kızla oğlanın birbirini görmesini sağlayıp birbirlerini istedikleri kanısına vardıktan sonra, iki yanın ağzından girip burnundan çıkar. Başlık parasından çeyizde yer alacak yatak ve tabak sayısına, kayınlara ve görümcelere gönderilecek armağanlara, düğün tepsisine konulacak nesnelere dek her şeyi karara bağlar. Düğünün aşçısını, davulcu ve zurnacısını bile kendisi seçer, her sorunu kaşla göz arasında çözüveren biridir. Bu işlerde bu denli maharetli olan Urup Fadime ne var ki bu seferki işinde bir türlü istediği sonucu elde edemez. Kimi görüp Postacı Münür'e beğendirmeye çalışsa da kimseyi bir türlü kabul ettiremez. Urup Fadime Pabuçteki ününe gölge düşürmemek için elinden geleni yapsa da sonunda pes etmek zorunda kalır. Postacı Münür ise sonunda Andırın'da karısının ikizi gibi biriyle evlenir.

Aramak öyküsünün ilginç kişilerinden biri de kocası Postacı Münür'ün ikinci eş isteyip üzerine kuma getirmesine karşın "o ne isterse, o olur!" diyerek herkesi şaşırtan *Gülbeyaz*²¹³ güzel olmadığı gibi, kara kuru bir kadındır. Kıskanma duygusundan uzak, kocasına gösterilen ilgi karşısında bile ilgisiz kalır. Kocasının kız bakmalarında "kimi görse "dünya ahret bacım olsun" der. Müstakbel kuma adayları için "çok güzel, çok endamlı maşallah!" diyerek beğenisini gösterir. Kuma olarak beğendiğini kocasının evet demesi durumunda onu evine almaya hazır olduğunu belli edecek kadar bu işe gönüllüdür. Postacı Münür'ün karşısına çıkan iyi, kötü, çirkin, güzel herkesi geri çevirmesinden sonra Ötegeçe'nin dışında evlendiği Gülbahar gülümsemesiyle, giyimiyle Gülbeyaz'ın ikizi gibidir. Gülbeyaz adeta ikizi gibi olan Gülbahar'la kardeş gibi geçinir.

²¹³ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki (Aramak)*, 2000.

Oğuzlama öyküsünde *Meryem*²¹⁴ kendisini bir görüşte görüp âşık olan Kurban Ağa'yı tüccar terziliğinin yanı sıra bir yarım akıllı olarak gördüğünden onunla evlenmek istemez. Kurban Ağa'nın kendisini zorla gelin almasından korktuğu için daha çok Şeyhülislam olarak bilinen Recep Hoca'nın sarhoş oğlu Yahya'ya kaçar. Meryem Bacı'nın düğününün yapıldığı gün Kurban Ağa'nın da ozanlığı başlar. Yıllar sonra biri karısını, diğeri de kocasını kaybettikten sonra herkes evlenmeleri konusunda onları teşvik edip aracı olur. Hatta Meryem Bacı uğrunda ozan olmuş adamı bir kez daha geri çevireceğini düşünmezler. Ne var ki Tanrı'nın her akşamı, bir büyük bitirmeden sofradan kalkmayan, bu arada kendisine ve çocuklara kök söktüren Sarhoş Şeyhülislam'ın gömüldüğü günün akşamı, evine gelen aracılara getirdikleri teklifi "Tanrı yazdıysa bozsun!" diyerek reddedip yatmaya gider. Bu yatmaya gidişin sebebini de kırk yıldır ilk kez bu gece, Sarhoş Şeyhülislam'ın sızmasını beklemek zorunda kalmadan rahat uyuyacağına bağlar. Kurban Ağa ise anlar ki o da artık ölen karısı Adile Bacı'ya tutkundur.

2.2.2.3. PSİKOLOJİLERİYLE ÖN PLANA ÇIKANLAR

2.2.2.3.1. NESNELERLE İLETİŞİM KURANLAR

*Üşümek*²¹⁵ hikâyesinde gözleri yosun yeşili, buruşuk yüzü, yaşı kırkı çoktan geçmiş ve çökmüş durumda olan kadın kocası tarafından bir başka kadın uğruna terk edilir. Kocasının kendisinden boşanma isteğini ona olan bağlılığından dolayı geri çevirir. Kendisine telefon açan kocası "Raşit boşanma konusundaki kararlılığını göstermek için telefonu kapatınca, kadın, henüz söylenmemiş sözleri, beklentileri, umutları, yenilgileri, üzüntüleri ile yalnız kalır."²¹⁶

Kadın oldukça yalnızdır. Dışarıda dolgun bir yaranın patlamasını bekler gibi, yağmurun yağmasını bekler. Kocasını beklerken bir dakika bir yıl olur. Bir şeylerden korkar gibi çevresine bakar. Gözleri ucu kırık, çiçekleri

²¹⁴ Tahsin Yücel, *Komşular*, (*Oğuzlama*),2000.

²¹⁵ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*, (*Üşümek*),1991.

²¹⁶ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü* (II),520.

olmayan ve kendisine evlilik hediyesi olarak getirilen vazoya takılır. Ona vazoyu getiren Fatma ablanın adını koymuştur. Onu dinleyecek, halinden anlayacak kimse yoktur. Bu yüzden ‘Fatma ablayla (vazo) kendini özdeşleştirir. Ona içini döker. Bitkin ve yalnızdır. Kendisini tek anlayan varlığın vazoya olduğunu düşünür. Yüzünde yabancı gülümseme belirir. Ancak kırık bir vazoya olan Fatma abla onun sesine ses vermez. Üşümesi büyür. Boşanmak istemese de içinde bulunduğu durumun farkındadır. Tek dert ortağı olan vazoyu da duvara fırlatıp parçalar.’²¹⁷ Yaptığının ayrımına varmasıyla üşümesi ve yalnızlığın iliklerine kadar işlemesi bir olur. Bu durumdan kurtulmak için bir sigara yakar. Sigarasının dumanı olmadık biçimlere, alacakaranlıkta uçuşan yarasalara, üşüyenlerin gırtlaklarına doğru uzanan acımasız kollara benzetir. Ölümüne korkmaya başlar, boğulacak gibi olur. Baş dönme, dişleri birine vurmaya, çıldıracak gibi olur. Tam bu esnada telefon çalınca sigarasını fırlatır. Boşanmasını isteyen kocasının sevgilisine korktuğunu, donduğunu, kendisinden başka kimsesi kalmadığını, kendisini kurtarmasını ve ne isterse yapacağını söyler. O ise kendisini dinlemez yalnızca boşanmasını ister. Gözlerini açtığı zaman, oda korkunç dumanlar içinde, önünde alevler yükselir. Ellerini görünmeyen bir göğe doğru uzatarak ‘Allah’ım bana yardım et’ diye yüksek sesle bağırmasına karşın kimseler sesini işitmez. Alevlerin içinde donduğunu hisseder. Değersiz bir nesne gibi yere düşerken beklediği yağmur da dışarıda şakır şakır yağmaya başlar. ‘kadın içinde bulunduğu durumun çaresizliğinden, yalnızlığından, terk edilmiş ve kimsesiz olduğu, umutsuz ve üzüntülü olduğu için üşür, donar. Kimsesi olmadığı için düşmanı olan kocasının sevgilisine bile el uzatır. Ondan yardım ister. Ama karşıda onu anlayacak kimse yoktur. Her şey sona erince yağmasını istediği yağmur da yağmaya başlar. O dışarıdaki yağmurun içindeki yağmuru bastıracağını ve bir çözüm olacağını düşünür. Ancak ölümle gelen çözümden sonra yağmur yağmaya başlar.’²¹⁸

²¹⁷ Selma Baş, *Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma*, (1950–1980), 859.

²¹⁸ -Selma Baş, a.g.e., 859

2.2.3. ÇOCUKLAR

Tahsin Yücel'in *Bebekler* öyküsüyle yer verdiği *Meryem*²¹⁹ henüz beş yaşındadır. O güne kadar kız kardeşinin konuştuğunu fark etmeyen kardeşi Memedali Meryem'i örtmede yetmişlik kadınlar gibi, hiç kimseyle konuşmadığı için dudakları, yıllardan beri birbirine yapışmış gibi olan Meryem olduğunu anlar. Bu durum Ötegeçe'de her şeyi bilmekle övünen Memedali'yi şaşırtır. İkiz kardeşi Mükerrerem'in istenmemesine rağmen beklenen ve erkek olmasından dolayı sevilmesine karşın Meryem, istenmeyen, hatta fazladan gereksiz bir nesne olarak görülendir. Meryem, Mükerrerem'in eskilerini giyip, ona göre zayıf kalan, aynı evde yaşadıkları halde ailenin dışladığı biridir. Ona gösterilen bu tavır aynı tavırları gören nine Meryem'le ortak bir yaşama iter. Herkes sofranın başında toplanırken, Meryem'ler hep aynı karanlık köşede otururlar.

Meryem, ninesiyle aynı yatakta yatar. Nine hepsi de ihtiyar görünümünde olan bezden bebekler yapıp sayıları iki yüzü bulunca Meryem'le birlikte kaçmayı planlar. Ne var ki Memedali sakladıkları paraları ortaya çıkarıp harcar. Nine küçük Meryem'i paralarını almakla suçlayınca o da ninesinden uzaklaşıp kendisini dışlayan kardeşlerinin arasına katılır. Kardeşleri gibi ninesini tekmeleyip onun getirdiği suya toprak atar. Yemek yemesini bile engeller. Nine hasta olup yatağa düşer ve ölmeden önce herkese hakkını helal etmesine karşın Meryem'e hakkını helal etmez.

2.3.4. HAYVANLAR

Tamamen alegorik özellikler taşıyıp bir anlamda toplumda mevcut yaklaşımların eleştirisi sayılabilecek olan *Sümüklüböcek* öyküsündeki *Sümüklüböcek*²²⁰ herkes gibi ahım şahım olmayan, kara kuru, dışarıdan bakılınca hiçbir çekiciliği görünmeyen, ama pek de çirkin sayılmayan, istendi mi sevillebilen bir böcektir. Her bakanın gözlerini kamaştırmayan sürü sürü böceklerden biri olup ayrıca kendisi gözle ilgili şeylerin üzerinde durmayıp böyle şeyleri de önemsemez.

²¹⁹ Tahsin Yücel, *Ben ve Öteki, (Bebekler)*,2000.

²²⁰ Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı,(Sümüklüböcek)*,1991.

Sümüklüböcek içli, zayıf, güçsüz ve sessiz bir böcektir. Babasını vurduklarından dünyada annesinden başka kimsesi olmayan biridir. Annesine rağmen herkesin içine girmeyip, yalnız gezer. Gezdiği yerler hep güzel yerler olup ona yalnızlığını unutturan yerlerdir. Hep yalnız gezdiğinden yalnızlığın acısını bilmez yalnızlığın acısını bilmediğinden de mutlu bir böcek sayılabilir. Ne var ki o da bütün yalnızlar gibi sürekli düşünür. Uyku uyumaz uyusa bile uykusunda düşüncelerinin düşünüyör. Annesinin düşünmesinden dolayı kaygılarını yersiz bulur. Çünkü ona göre en büyük erdem düşünmektir. En büyük zenginlik iyi düşünceler, sağlam bilgilerdir. Bir böcek için daha büyük bir zenginlik tasarlamayıp, böcekleri uzaktan tanıdığı için de bütün böceklerin aynı düşüncede olduklarını sanır.

Bir bahar sabahı yine başını alıp gezintiye çıktığı bir sırada o güne kadar hiç işitmediğı ne ağda, ne gülüşe, ne de türküyeye benzeyen garip bir ses işitip bu sese vurulur. Merakla ilerlerken sesin küçük bir kozanın içinden geldiğini anlar. Kozanın içinde bir kadının ağladığını görür. Biraz daha merak edip yaklaşınca kozanın içindekinin bir kadın kelebek olduğunu görür. Kelebekler kanatları çıkmadan önce en büyük, en gerçek sevinçlerin acılardan, karanlıklardan sonra geldiğini anlasınlar diye bir süre karanlık bir kozada bekletilirler.

Sümüklüböcek kelebeğıe aşık olup ona karanlığı unutturmak isteyip bunu başarır. Ona hikâyeler anlatıp vakit mutlu vakit geçirmesini sağlar. Kelebek nihayet kozayı delip çıkar. Çok güzel olduğu gibi kanatlarının güzel rengi yağmur sonu gökleri düşündürecek güzellikte ve maviliktedir. Sümüklüböcek çok yorgun ve bitkin olduğundan uyuya kalınca kelebek de onu uyandırmadan alnına bir öpücük kondurarak usulca uçar gider. Kelebek uçmanın sevinci içerisinde kanatlarına hayran olan böceklerin arasında eğlenip durur. Sümüklüböcekle eskisi gibi bir arada olmayan kelebek akşam gideceğı baloya onun götürüp götürmeyeceğini düşünür. Kendisi her ne kadar sümüklüböcek iyi, eşsiz düşünceleri olan, onun o güzel türkülerini, o güzel ninnilerini başka hiçbir böcekten duymamasına karşın onun iyilikleri ve sonsuz sevgisi unutulmasa da konuştuğı hiçbir sümüklüböceğı benzemediğini

düşünür. Donuk renkli ve hantal olduğunu düşünerek sümüklüböceğin baloya gelmesinin tuhaf kaçacağını, kendisini sümüklüböcekle görenlerin belki de ayıplamalarından korktuğu için onu baloya götürmemeye karar verir. Sümüklüböcek bu durum karşısında sarsılsa da belli etmez.

Kelebek baloda kimseyi beğenmeyen yusufçuk böceği ile tanışıp ona hayran olur. Kelebeğin bütün günleri hep bu tür eğlencelerle geçse de sümüklüböcek ona olan sevgisinden vazgeçmez. Her şeyi göze alan sümüklüböcek ona her şeyi söylemeye kara verir. Kelebeğe her şeyi söylemeyi tasarlayan sümüklüböcek onu yalnızca sevdiğini söyler. Ne var ki kelebek bu sevgiye karşın ondan yusufçuk böceğiyle evlenmesine yardımcı olmasını ister. O da elinden geleni yapacağını söyleyip onu kelebekle evlenmeye ikna eder. İkisinin düğününe herkes katılır. Bir zaman sonra yusufçuk böceğinin kelebeğe olan vefasızlığını öğrenip onun gelmesini bekler. O gelmeyince kendisi yola koyulup gitmeye karar verir. Sümüklüböcek o gün bu gün hep yollardadır. Geçtiği her yere incecikten parlak bir yol çizer. Bilginler bu parlak yola eğilseler, çok şey bulabileceklerken sümüklüböceği küçük görüp yoluna eğilmeyip büyük büyük şeyler ararlar. Ne var ki bu parlak yol sümüklüböceğin düşünceleridir.

Sümüklüböcek öyküsündeki zıt özellikleriyle hırsı ve maddiyata düşkünlüğü sembolize eden *yusufçuk böceği*²²¹ zengin böcektir. Daha da zenginleşmek için dünyanın en zengin böceği olmayı aklına koyar. Böcekler için de zenginlik renk olduğundan yusufçuk böceğinin kanatlarındaki yeşil başka hiçbir böcekte bulunmayan bir zenginlik olarak görülür. Ne var ki o bununla da yetinmeyip gökkuşağının bütün renklerini ele geçirmek, ele geçirince de bütün böceklerin en zengini olmayı tasarlar. Bu yüzden kelebeğin yağmur sonu mavisini ele geçirmek için hiç kimseyi beğenmediği halde, pırıl pırıl yeşil kanatlarını gerip, yeşil kılıcını dimdik havaya kaldırarak kelebeği etkileyerek onunla evlenir.

²²¹ Tahsin Yücel, a.g.e.,1991.

Yusufçukla kelebeğin düğününe yoksul zengin bütün böcekler çağrılır. Yusufçuk böceği kanatları yağmur sonu göklerini andıran güzel kelebeği alıp bir başka kente gider. Kısa bir süre sonra kelebeğin gittiği kentten her gün yeni bir haber gelir. Yusufçuk'un vefasızın biri olduğu, kelebeğin kanatlarındaki bütün maviyi alıp, sonra da zavallıyı yüzüstü bıraktığı gibi, bir arının yapışkan sarısına tamah ederek, balayı yolculuğuna çıktığı, zavallı kelebeğin ise nerede olduğunun bilinmediği haberleri yayılır.

Katuşa Masalı öyküsünde yaşlı ve sakat olan meyhaneci uzak bir ülkede katuşa adında bir kadınla tanışıp evlenir. Sonra yaşadıkları bu ülkeden kaçmak isterlerken Katuşa'yı sol böğründen vururlar. Kendisi de bacağından yaralanır. Katuşa'nın bırakıp kaçmasını istemesi üzerine Katuşa'yı bırakarak kaçar. Çalıştırdığı meyhaneyi açıp kendisini içkiye verir. Sonra bir gün kendisine bir tutkuyla bağlandığı *Katuşa'yı*²²² bulur. Katuşa'yı bir duvar dibinde görüp evine götürerek adını Katuşa olarak koyar.

Eski Katuşa'sını unutturacağını düşündüğü yenisi apak, yeşil gözlüdür. Katuşa erdemleri saymakla bitmeyen, huysuzluk nedir bilmez. Ne versen alıp fazlasını istemeyen hiçbir şeye ses çıkarmayan, hiçbir şeye kızmayan kimseyi kıskanmayan bir tanedir. Meyhaneci bazen sarhoş olup, hüngür hüngür ağlayıp karayazılı eski Katuşa'sını ona anlatır. Sesini çıkarmadan dinler. Çenesini dizine koyup dertli dertli gözlerinin içine bakar. "Sen de mi dertlendi Katuşa" deyip önüne kadehi koyup iç dese de içmez.

Yaşlı adamı dinleyen anlatıcı, paradan başka hiçbir şeyin para etmediği bir çağda, Baba gibi yaşlı, yoksul, sarhoş bir adama bağlandığını düşündüğü Katuşa'yı her gelişinde anlatmasını ister. Öyküsünü dinleye dinleye nerdeyse Katuşa'ya vurulan anlatıcı ne zaman güzel bir kadın görse, insanlardan ne zaman bir kötülük görse Katuşa'yı anımsar. Onu görmeyi o kadar istemesine karşın bir türlü göremeyeceğini düşünür. Hep evde oturan, hiç dışarı çıkmayan, çıkmak da istemeyen Katuşa sürekli sedirin üstünde pinekler. Katuşa'nın dışarıya çıkması, insan yüzü görmesi onun hakkı olmasına karşın Katuşa'yı

²²² Tahsin Yücel, a.g.e.,(*Katuşa Masalı*),1991.

rahat bırakmazlar korkusuyla getirilmez. Babanın evine davet edilen anlatıcı nihayet kendisini görmeyi bir tutku derecesinde istediği Katusa'yı görme imkânı bulur. Bak kim geldi diye çağrılan Katusa'nın o zaman kocaman boncuklar gibi yeşil yeşil gözleri olan apak bir yumağın sedirden aşağıya doğru akıp ayaklarının dibine geldiğini görür.

3.SONUÇ

Tahsin Yücel çok boyutlu bir yazar olarak özellikle 1950'lerden itibaren Türk yazınına adım atarak bu alanda önemli yapıtlara imza atmış biridir. Önceleri öykü ile işe başlayan yazar zamanla romana geçiş sağlayarak bu alanda da önemli yapıtlar vermiştir. Çevirmen, eleştirmen, denemeci ve göstergebilimci olarak Yücel, polemiklerden uzak bir yazın adamı olmayı günümüze kadar sürdürebilmiştir.

Bütün yapıtlarında insanı temel alan yazar, yapıtlarında bu yüzden kişileri öne çıkaran biridir. Onların şahsında toplumsal, siyasal, sosyal ve insanî olan ne varsa vermeye çalışır. Yücel'in eserlerindeki kişileri genel bir değerlendirmeye tabi tutarsak şunları söyleyebiliriz.

Tahsin Yücel yapıtlarında bireyden yola çıkarak topluma mesaj vermeyi amaç edinen bir yazardır. Bu eserlerde işlenen her şey, kişilerin üzerinden verilmeye çalışılır. Bunu temel aldığımızda Yücel'in eserlerinde zaman, mekân, dil, bakış açısı ve anlatım, gibi uygulamaların hepsinin kişilerin yapıtlarındaki konumlarına göre verildiğini görmekteyiz. Bunu romanlarında daha açık bir şekilde görebiliriz.

Tahsin Yücel, kişilerini birer tip olarak vermek yerine onları kişisel sorunları olan, kendi iç dünyalarına eğilen birer birey olarak vermesi en büyük amacı olmuştur. Bu yüzden kişileri verirken onların birer tip olmaları için çaba sarf etmek yerine onların işlevleri itibarıyla karakter özellikleriyle güçlü birer birey olmalarını sağlamıştır.

Tahsin Yücel'in yapıtlarını "cinsiyet" faktörü bakımından değerlendirdiğimizde kadınların romanların genelinde nicelik olarak az yer almalarına karşın kimi yapıtlarda kilit konumda oldukları göze çarpmaktadır. *Kumru ile Kumru*'da Kumru'nun başkahraman olduğunu görmekteyiz. *Mutfak Çıkmazı*'ndaki Emel'in İlyas'a verdiği cevap hem belirleyici olmuş hem de erkek kahramanlar Emel'e göre konumlanmışlardır. *Vatandaş*'ta kadınlar az sayıda olmalarına rağmen olay örgüsünü belirleyen kilit kişilerdir.

Erkekler ise arayan, kendilerini sorgulayan kimselerdir. *Bıyık Söylencesi*'nde erkek egemenliğinin vurgulandığı, kadınların ise Cumali'ye

hayranlıklarıyla öne çıktığı söylenebilir. Bunlardan yalnızca Bedriye muhalif kişiliğiyle varlığını ortaya koyar. *Peygamberin Son Beş Günü*'nde kadınlar birbirlerini tamamlama ve bir yönüyle de birbirlerinin zıttı olma yönleriyle ön plana çıkmışlar. Birinci Feride ile Zarife birbirlerini tamamlama, ikinci Feride aksine asi olmasıyla öne çıkar. Erkekler ise genelde umutsuzluk ve arayış içindedirler. *Yalan*'da erkekler daha etkindir. Toplumsal, siyasal, ilmî ve sanatsal yönden hâkimiyetleri söz konusudur. *Yalan*'da kadın kahramanlar olarak birbirlerinin zıddı olan Sivaslı Cemile ile Cazibe Çelebi yer alırlar. *Kumru ile Kumru*'da ise kadınların çoğunlukta olmalarına rağmen erkek egemenliğine boyun eğen Anadolu kadının yer alır. Eserde Tuna Hanım, modern hayatın ve değişimin modeli iken Meryem Ebe, Anadolu'nun ve değerlerin temsilcisidir. Erkekler ise edilgen ve herhangi bir değişim yaşamayan kişilerdir.

Tasvirlerle fazla yer vermeyen Tahsin Yücel, kişilerin fiziksel özelliklerini de vermeyi önceler. Yücel'de her şey işlevsel olmalıdır. Dolayısıyla kişilerin fiziksel özellikleri de koşullara bağlı olarak işlevleri oranında verilmiştir. Yücel, kişilerin fiziksel özelliklerini sergilemekten hoşlanmaz.

Kişilerin kültürel düzeylerine baktığımızda ise roman kişileri bilinçli, hayatı sorgulayan, bilgili kişilerdir. *Mutfak Çıkmazı*'nda İlyas Hukuk Fakültesine gidip Yargıtay üyesi olma idealiyle yola çıksa da bunu başaramaz. *Vatandaş*'ta ise Şaban Baş, kendisini yetiştiren, kitap okumayı çok seven, oldukça kültürlü ve toplumun menfaati için çalışan biridir. Nişanlısı ise oldukça iyi bir terbiye almış, nasıl davranacağını bilen biridir. *Bıyık Söylencesi*'nde kültür düzeyleri düşük kasabadan kimseler yer alır. Kişilerin geneli zanaatkâr kimselerdir. Okumuş kimseler olarak kaymakam, nüfus müdürü, memurlar ve öğretmenler gibi kişiler ise ön plana çıkmazlar. Kadınlar ise okumamış, ev işleriyle uğraşan tipik Anadolu kadınlarıdır. *Peygamberin Son Beş Günü*'nde Feride kültür düzeyi oldukça yüksek, iki dil bilen, kitap okuyan biridir. Rahmi ile Fehmi ise kültür düzeyleri yüksek olmayan Feride'yi taklitten öteye gidememiş kişilerdir. İkinci Feride, Zarife ile Nazım kitap

okumayı sevmeyen, sığ düşünen kimselerdir. *Yalan*'a bakıldığında ise kültür seviyeleri yüksek olmalarına karşın sorgulayıcı yönleri zayıf olan kişiler yer alır. Erkekler bu özellikleriyle pasif birer kişilik çizip Yusuf Aksu'nun kuramını gözü kapalı kabul ederlerken kültür seviyesi oldukça düşük olan Sivaslı Cemile sorgulayıcılığıyla kuramın yanlışlığını ortaya koyar. *Kumru ile Kumru*'da ise Tuna Hanım kültürlü, sürekli kitap okuyan, modern biridir. Kumru ise Anadolu'dan gelmiş cahil, okuma yazmayı bile sonradan öğrenen biridir.

Öykülere baktığımızda ise *Haney Yaşamalı* ile *Ben ve Öteki*'deki kişiler köy ve kasaba yaşantısı içerisindeki yaşamları dolayısıyla kültür düzeyleri oldukça düşük kişiler olup hayat tecrübeleriyle ön plana çıkarlar. Diğer öykülerindeki kişilerin okuyan, kültürlü olmalarına rağmen problemli kişiler olmaları bu yönlerini gölgelemiştir.

Tahsin Yücel'in öykülerine baktığımızda ise özellikle *Ben ve Öteki* ile *Haney Yaşamalı*'daki kişilerin kasaba yaşantısının bir sonucu olarak cinsiyet bakımından kadın ve erkeklerin birbirlerine aynı mesafede olduğunu görmekteyiz. Diğer öykülerde ise erkeklerin daha yoğunlukta olduğu görülür.

Psikolojik tahlilleri sevmediğini söyleyen Tahsin Yücel'in belki de kişileriyle ilgili en önemli özelliklerden biri, kişilerin psikolojileridir. Çünkü Yücel'in yapıtlarında kişilerin psikolojileri belki de en belirleyici öge durumundadır. Yücel'in kişileri genellikle psikolojik derinliği olmalarına rağmen bu derinliği çevrelerine yansıtamayan kimselerdir. Buna bağlı olarak Tahsin Yücel'in yapıtlarının belki de leitmotifi sayılan ve bunu kişilerine sonuna kadar uygulayan en temel kavram dönüşümdür. Yücel'in nerdeyse bütün başkahramanlarının dönüşüm kavramı çerçevesinde şekillendiğini görmekteyiz. Gerek İlyas (*Mutfak Çıkmazı*), gerek Şaban Baş (*vatandaş*), gerek Rahmi Sönmez (*Peygamberin Son Beş Günü*), gerek Yusuf Aksu (*Yalan*) gerekse öykü kişilerinin çoğu bu süreçten geçer. Bu kişilerin yaşadıkları gerek psikolojik, gerekse düşünsel boyutta hissedilir derecede bir değişim ve dönüşüm yaşadıklarını görülür.

Kişilerin yaşadıkları bu dönüşüm çoğu zaman kişilik bölünmeleri ve topluma yabancılaşmaları sonucunda içine kapanmalarıyla neticelenir. Yücel'in kişilerinin en temel özellikleri dönüşüm, kişilik bölünmesi, yabancılaşma ve toplumdan uzak, kendi içlerine kapanık birer birey olmalarıdır. Bu yüzden yaşam serüvenleri çoğu zaman ölümleriyle noktalanır.

Birçok eserinde tarafsız bir tutum sergilemesine karşın bazı eserlerinde Yücel'in tavrını sezmek mümkündür. *Vatandaş*'ta Şaban Baş (Vatandaş)'ın yazarın sözcülüğünü yapan, yapıttaki aydın-yazarlara karşı eleştirmen konumunda olan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum *Peygamberin Son Beş Günü*'nde daha belirgin bir hal almıştır. Hatta eserin kahramanı olan Rahmi Sönmez'in yaşamı, düşünceleri ile mücadelesi kimi eleştirmenler tarafından yanlış bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

Tahsin Yücel'in kişileriyle ilgili önemli hususlardan biri de kişilerinin adlarıyla ilgilidir. Kendisi de adlara tuhaf bir eğilimi olduğunu ifade eder. Yücel, kişilerinin adlarını rasgele seçemez. Adlar kişileri göstermenin yanında kişilerle ilgili bir özelliği de vurgular. Örneğin Cazibe Çelebi (*Yalan*) kadın olmasına karşın Çelebi (erkek) ve Cazibe sözcüklerinin çelişkin olmalarının yanında yine aynı yapıtın kadın kahramanlarından Cemile Hanım'ın isminin Cemil (erkek) isminden türemesi de ayrı bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Kişilerini içinde bulundukları mekâna gören veren Tahsin Yücel'in eserlerindeki kişi adları yöresel ve orijinaldir. Fakı Emi, Altındış, Arifa, İraz Bacı, Emiş Bacı, Emnebe, Yarpızlı, Karadede, Beşira, Urup Fadime, Haney, İpsiz, Tekelci, Kıymat Bacı, Yusufa, Ömera, Lemde Bacı gibi.

Tahsin Yücel'in kişi isimleriyle ilgili dikkati çekici hususlardan biri de roman kahramanlarının çoğunun takma isimlerle yer almalarıdır. Şaban Baş (Vatandaş), Cumali (Karapala), Rahmi Sönmez (Peygamber), Mücteba Bey (İktidar) gibi. Ayrıca Yusuf Aksu-Yunus Aksu, Kumru ile Kumru gibi başkalarının kimliğini yüklenen kahramanlar söz konusudur. Kahramanların bu durum içinde olmaları, onların kişiliklerinin bölünmesi ve yabancılaşmaları sonucunu doğurur.

Tahsin Yücel'in yapıtlarının genelinde bireyden yola çıkılarak toplumsal sorunları verme gayreti öne çıkar. Aşk, ölüm, yalnızlık, yozlaşma, kaçış, sosyal adaletsizlik, başkaldırı, gibi konular, bireysel meseleler olarak ele alınıp genişletilmek suretiyle toplumsal bir boyut kazanırlar. Aşk genelde birleştiren değil ayıran, yalnızlık kişilerin kendi iç dünyalarına açılmalarını sağlayan ortak nokta, değişim kahramanların direndiği, ölüm ise özellikle dış dünyadan kaçan kişilerin kendi iç dünyalarında bulamadıkları huzuru bulamamaları sonucunda en çok istenilen ve kurtarıcı bir yoldur.

Tahsin Yücel kişilerini içinde bulundukları mekâna göre veren bir yazardır. Bu yüzden mekân yapıtlarda kişilere göre değişir. Bu anlamda mekânı iki başlık altında ele almak daha doğru olabilir. Birincisi *Haney Yaşamalı*, *Ben ve Öteki* ile *Bıyık Söylencesi*'nde verilen mekân; ikincisi ise diğer öykü ve romanlarında verilen mekândır. Bunlardan *Ben ve Öteki*'nin uzamı Elbistan ve Ötegeçe iken *Haney Yaşamalı*'da ise şehir dışındaki kasabalardır. Yücel'in yapıtlarında belirgin bir biçimde öyküden romana doğru gidişte mekânsal anlamda da köy ya da kasabadan büyük şehirlere doğru bir kayış olduğu gözlenir.

Özelikle romanlarda mekân, kahramanların içinde bulundukları duruma koşut olarak verilir. Bu da kahramanların kendilerini içine hapsettikleri oda, daire, köşk ve apartman gibi yerlerdir. Kahramanlar kendilerini bu yerlere hapsederek bütün sosyal ilişkilerden soyutlarlar. İlyas Divitoğlu kendisini mutfağa, Vatandaş ayakyollarına, Cumali odasına, Rahmi Sönmez kartal yuvasını andıran evine, Yusuf Aksu ise apartman dairesine kendilerini mahkûm ederler. Kendilerini bu şekilde mekâna hapseden kahramanların beraberinde topluma yabancılaşmaları da kaçınılmaz olur. Mekânların genelde kapalı olması ve doğa tasvirlerinin verilmeyip zamanla kahramanların gözlemlerinden yola çıkılarak verilmesi mekân-kişi ilişkisi açısından önemlidir.

Yücel'in şehirlerde yaşayan kişilerin bunalımları ile psikolojilerini yansıtmak açısından kapalı mekânları tercih etmektedir. Köy ya da kasabada

geçenleri yansıttığı yapıtlarındaki mekânlar ise bu yerlerin ve burada yaşayan insanlara bağlı olarak açık mekânların işlendiği görülmektedir.

Yapıtlarının genelinde kronolojik zamanın işlenip geriye dönüşlerin sıklıkla verilmediği görülmektedir. Zaman kişinin içinde bulunduğu durumu ve yaşadığı topluma yabancılaşmasını ortaya koyar. İçine dolayısıyla zamana kapanan kişi bir süre sonra dönüş yapsa da yozlaşan ve değişen zamanın gerisinde kaldığından mücadele etse de zamana yenilir. *Bıyık Söylencesi*, *Mutfak Çıkmazı*, *Peygamberin Son Beş Günü* ve *Yalan* romanlarının kahramanları için zaman bu yönüyle fonksiyoneldir. Bu romanlarındaki kahramanların içine kapanma süreçleri zaman fonksiyonu belirler.

Kendine has dil ve üslup anlayışı olan Tahsin Yücel, yapıtlarında genellikle öztürkçecilik denebilecek bir yaklaşım içerisindedir. Dili oldukça önemseyen yazar, hatta saf Türkçe adına Osmanlıca kelimeleri öğrenmemekte inat ettiğini söyler. Yapıtlarında birçok yeni sözcüğe yer veren yazar bunu eserin genel yapısını etkileyecek boyutlara götürmez. Aslında bütün arayışının ilk dili yakalamak olduğunu bunun da doğduğu yörenin dili olduğunu söyler. Bu dili özellikle *Ben ve Öteki* olmak üzere *Bıyık Söylencesi*'nde görmek mümkündür. Uzun ifadeler kullanmasına rağmen ironik yaklaşımı akıcı bir anlatıma sahip olmasını sağlamıştır. Bu durum onun kendine özgü bir dil ve üslup anlayışına sahip olmasını sağlamıştır.

Genellikle zengin iç dünyaları olan kişilerin iç çözümleme, iç konuşma, iç diyalog ve bilinç akımı gibi anlatım tekniklerinin uygulandığı görülür. Özellikle Peygamber'in(Peygamberin Son Beş Günü) durumu ile Yusuf Aksu'nun (Yalan) çocukluk arkadaşı Yunus'un kimliğiyle içi içe geçmiş yaşantıları bu anlatım tekniklerinin yoğun olduğu yapıtlardır.

Tahsin Yücel yapıtlarında genellikle hâkim bakış açısı ile yazar anlatıcı bakış açısını kullanmıştır. Tahsin Yücel, özellikle psikolojik derinliği olan kişileri daha sağlıklı anlatmak ve kendi hâkimiyet alanını daha da genişletmek için romanlarının genelinde "hâkim bakış açısı", "yazar-anlatıcı" ile "O anlatıcı" bakış açılarını kullanmıştır.

Tahsin Yücel, çok kimlikli biri olarak yazdığı yapıtlara bu kimlikleri karıştırmama bilincinde olan biridir. Bu yüzden sahip olduğu bu niteliklerini yapıtlarına hâkim kılmak yerine bunları yapıtlarına birer veri olarak kullanmayı yeğlemiş biridir. Örneğin *Yalan*'da dilbilimci oluşunun üstünlüğünü görmek mümkündür.

Bütün bu saptamaların temelini Tahsin Yücel'in yapıtlarının önemli çıkış noktalarından biri olan işlevsellik kavramının etrafında oluştuğunu söyleyebiliriz. Nitekim Yücel'in kendisi için bu kavram çok önemlidir. Onun için işlevsellik bir bakıma yapıtın bütünlüğünün güvencesidir. Buradan hareketle kişilerin her birinin kendi bireysel özellikleri yanında, bir görüşü, bir tutumu, bir sınıfı ya da benzeri nitelikleriyle birer işlev yüklendiklerini görmekteyiz.

4.KAYNAKLAR

4.1. İNCELENEN ESERLER

4.1.1. Romanlar

YÜCEL, Tahsin, *Mutfak Çıkmazı*, (1960), Can Yayınları, İstanbul, 2005.

YÜCEL, Tahsin, *Vatandaş*, (1975), Can Yayınları, İstanbul, 1996.

YÜCEL, Tahsin, *Peygamberin Son Beş Günü*, (1992), Can Yayınları, İstanbul, 2003

YÜCEL, Tahsin, *Bıyık Söylencesi*, Can Yayınları, İstanbul, 1995

YÜCEL, Tahsin, *Yalan*, (2002), Can Yayınları, İstanbul, 2004

YÜCEL, Tahsin, *Kumru İle Kumru*, Can Yayınları, İstanbul, 2005.

4.1.2. Öyküler

YÜCEL, Tahsin, *Haney Yaşamalı*, (1955), Can Yayınları, İstanbul, 1991.

YÜCEL, Tahsin, *Ben ve Öteki*, (1983), Can Yayınları, İstanbul, 2000.

YÜCEL, Tahsin, *Aykırı Öyküler*, (1989), Can Yayınları, İstanbul, 1997.

YÜCEL, Tahsin, *Komşular*, (1999), Can Yayınları, İstanbul, 2000.

4.2. YARARLANILAN KAYNAKLAR

YÜCEL, Tahsin, *Tartışmalar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, 1999,

ÖZKAN, Kaan, *Görünmez Adam: Tahsin Yücel*, İş Bankası Yayınları, 2001.

ANDAÇ, Feridun, *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak; Tahsin Yücel ile Yüz Yüze*, Dünya Kitapları Yay. 2004.

ANDAÇ, Feridun, *Söz Uçar Yazı Kalır 2: Yüzyılın Son Tanıkları*, Can Yay., İstanbul, 2002

DURAK, Prof. Dr. Mustafa, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2000

LEKESİZ, Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, C.2, Kaknüs Yayınları, 1998.

AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

ÇETİN, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Kendi Yayını, Ankara, 2002.

KAPLAN, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-3, Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1985.

ÇELİK, Dr. Yakup, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.V, İstanbul 2002.

4.3. YARARLANILAN TEZLER

BAŞ, Selma, *Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma (1950-1980)*, YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2003.

DOĞANAY, Fatma, *Tahsin Yücel'in Romanlarının Tema ve Yapı Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

4.4. YARARLANILAN SÜRELİ YAYINLAR

ANDAÇ, Feridun – GÖMÜŞ, Semih ‘‘Tahsin Yücel: Benim İçin Yazın, Bireyden Bireye İletişimdir’’, *Adam Öykü*, Temmuz-Ağustos, 1996

ATINKAYNAK, Hikmet, ‘‘Tahsin Yücel: Simavi Ödülü’nü Aldığım İçin Mutluyum’’, *Hürriyet Gösteri*, Aralık, 1999

ALP, Dr. Zeynep (Oral), ‘‘Tahsin Yücel’in Komşular Adlı Öyküsünde Uzam’’, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 17/ 1/ 109-119.

ASLAN, Seyfullah, ‘‘TDK Yasal Mı Ki?’’ *Derkenar*, 8 Mart-Nisan 2005

ATILGAN, Şebnem, ‘‘ Tahsin Yücel’le Yalan Romanı Üzerine’’, *E Dergisi*, Kasım 2002

DURUEL, Nursel, ‘‘ Tahsin Yücel: Ben Yazının Başka Niteliklerinin Yanında Kendine Özgü Bir Bilgilendirme, Bir Yaşamı ve İnsanı Tanıma Yolu Olduğuna İnanırım’’, *Varlık*, Temmuz 2002.

Durbaş, Refik, “ Sol’un değil, sağ’ın eleştirisi”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1992

ERSAN, Berran, “ Tahsin Yücel: Yazarlar Kendilerini Bağımsız Adacıklar Gibi Görüyorlar...” *Argos*, Nisan 1991.

ERDEM, Tuna, “ Bu Ödül, Suçlamalara Bir Cevap”, *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1993.

ERDOĞAN, Ahsen “ O Yıl Sonra Yeniden Öykü”, *Cumhuriyet* 11 Kasım 1999.

GIRGIN, Atalay, Kumru’nun Donu ve Bir Paradoks, *Hürriyet Gösteri*, Eylül 2005, 273,66-67.

GÜLGÜN, Serpil, “ Önce Ne Vardı”, *Milliyet*, 11 Nisan 2002

GÜNER, Günay, “Tahsin Yücel’in “Komşular” Öykü Kitabı Üzerine Bir Deneme,” *Kavram Kargaşa Dergisi*, 11.11.2005.

KAVUKÇU, Cemil, “ Yalan’la Ortılığı Kasıp Kavuran Yazar: Tahsin Yücel”, *Cumhuriyet Kitap*, 18 Mayıs 2002

KARACA, Alâattin, “Yalan Romanın Başkişisi Yusuf Aksu”, *Türk Dili*, S.620.Ağustos 2003.

ÖZGEÇ, Mukadder, “Yalan”, *Adam Sanat Dergisi*,210.

SEZER, Sennur, “Bir Usta: Tahsin Yücel”, *Cumhuriyet Kitap*, 8 Haziran 1995.

ŞUYUN, Faruk - İŞILTAN, Nevzat, Bir Uzun Yol Yürüyüşçüsü Olan Tahsin Yücel ile Ötegeçe’den Bugüne, *Dünya Kitap*, Ağustos, 1999.

YALÇIN, Murat, “ Tahsin Yücel: Romanımda Mizaha Acıklığı Dengelemek İçin Başvurdum”, *Varlık*, Nisan 1992

EKİCİ, Armağan, “ 2002 Model Bir ‘ Saatleri Ayarlama Enstitüsü’: Tahsin Yücel’in Yalan’ı” *Akşam-lık*, 2 Mayıs 2003

YILMAZ, Oylum, “Kendi Yarattığımız Bir Yalanın İçinde Yaşıyoruz”
Radikal Kitap, 16 Haziran 2002

ÖZKAN, Kaan, “ Tahsin Yücel: Yalan Her Şeye Karşın Bilinçlenmenin
Öyküsü”, *Hürriyet Göster*, 1 Haziran 2002

OKTAY, Ahmet, Yazınsal Bir Doruk”, *Virgül*, Kasım 2002, 56, 16–23.

Hece Dergisi, Türk Romanı Özel Sayısı, 65/66/67.

8. *Bursa Edebiyat Günleri, Manolya Durağında Roman*, Bursa Kültür Sanat ve
Turizm Vakfı Yayınları, İstanbul, Mart, 2003

A.Ömer Türkeş, *Kumru İle Kumru*, www.pandora.com.tr/turkce/elestiri,
27.08.2005.

4.5.TAHSİN YÜCEL BİBLİYOGRAFYASI

4.5.1. TEZLER:

UÇ, Figen, *Tahsin Yücel’in Öykülerinde Zaman, Sıra, Süre, Sıklık*, Yüksek
Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004

ŞAHİN, Veysel, *Tahsin Yücel Öyküleri Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans
Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

DOĞANAY, Fatma, *Tahsin Yücel’in Romanlarının Tema ve Yapı Bakımından
İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2006

4.5.2. KİTAPLAR:

Andaç, Feridun, *Söz Uçar Yazı Kalır 2: Yüzyılın Son Tanıkları*, Can Yay.,
İstanbul, 2002

Ortega, Rafael Carpintero, *El Cuento turcu contempordno; Ben ve Öteki de Tahsin Yücel como modelo de analisi*, Tesis de Doctoroda, Universidad Autönoma de Madrid

Greimas, A, J., *Semantigue structurale*, Larousse, Paris, 1966

Özkan, Kaan, *Görünmez Adam*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2001

Soysal, Ahmet, *Okyanusa Bakan Bir Odada Üç Türk Yazarı*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000

Mustafa, Doğan, *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, Multilingual Yabancı Dil Yay., İstanbul, 2000

4.5.3. SÖYLEŞİLER:

Altuğ, Barbaros, “Tahsin Yücel: İlle de büyük bir yazar olmak gerekmez, herkes için edebiyatta bir yer vardır”, *Vizyon*, Mayıs, 1996

Ankara, Zeynep, “Edebiyatın sınırları daralıyor”, *Milliyet*, 15 Şubat 1997

Aşçı, Buket, “Destanlar artık salonlarda yazılıyor”, *Milliyet*, 12 Haziran 1999

Atıkoğlu, Ayça, “Tahsin Yücel: Yabancılaşmaya direniyorum”, *Milliyet*, 1 Mart 1989

Balabanlılar, Mürşit, “Yazar, dilini bilmek zorunda”, *Cumhuriyet*, 30 Aralık 1990

Barbarosoğlu, Fatma Karabıyık, “Eleştiri, anlamak, açıklamak ve bir değer yargısı bildirmektir...”, *Dergâh*, Mayıs 1993

Durak, Mustafa, “Tahsin Yücel’le roman üzerine”, *Biçem*, Mayıs 1992

Durak, Mustafa, “Tahsin Yücel ile Peygamberin Son Beş Günü Üstüne”, *Hürriyet Gösteri*, Haziran 1992

Duruel, Nursel, “Tahsin Yücel: Dil gerçeği taşıdığı kadar yalanı da taşır”,

Ercan, Enver, “Andre Gide’den Şota’ya”, *Radikal*, 29 Temmuz 1997

Erdoğan, Ahsen, “On yıl sonra yeniden öykü”, *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1999

Ersan, Berran, “Tahsin Yücel’le son romanı üzerine”, *Argos*, Nisan 1992

Fişekçi, Turgay, “Büyüklerimiz güldürü kişileri”, *Cumhuriyet*, 5 Ocak 2001

Gülgün, Serpil, “Tahsin Yücel: Ben pek ortada görünmem”, *Kadınca, Mart 1992*

Gürsoy, Müge-Yurdanur, Salman, “ Tahsin Yücel ile söyleşi”, *Metis Çeviri, Bahar 1992*

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İmalatçı Birlikleri, “ Dil yasayla belirlenmez”, *Hedef, Şubat 1997*

Kartal, Ümrân, “ Hepimiz bir parça salağız”, *Radikal, 5 Ocak 2001*

Kültür Servisi, “ Yapısalcılığın en büyük katkısı, insan bilimlerini nesnel bir temele oturtması...”, *Cumhuriyet, 7 Ekim 1982*

Oğuz, Kürşad, “ 2002’nin en iyi romanı”, *Aktüel, 14–20 Kasım 2002*

Ongun, Buket, “ Barthes’in düşünce dünyası”, *Tempo, 13–19 Ocak 1991*

Öztürk, Serhat, “ Kökü dışarıda roman”, *Nokta, 23 Şubat 1992*

Soydemir, Ç. Begüm, “ Yatakta devir teslim”, *Gazetepazar, 28 Mart 1999*

Şuyum, Faruk-İşiltan, Nevzat, “ Bir uzun yol yürüyüşçüsü olan Tahsin Yücel ile Ötegeçe’den bugüne”, *Dünya Kitap, Ağustos 1999*

Turan, Güven, “ Tahsin Yücel: Hiçbir zaman buyruk veren bir eleştiri yazmadım”, *Vizyon, Temmuz-Ağustos 1993*

Yılmaz, İhsan, “ Tahsin Yücel ile söyleşi: Yazı serüveni”, *Tempo, 3-9 Şubat 1992*

Yılmaz, İhsan, “ 40 kuşağını eleştirmedim”, *Hürriyet, 10 Haziran 1993*

Yılmaz, Oylum, “ Yitik dilin izinde”, *Radikal Kitap, 14 Haziran 2002*

4.5.6. MAKALELER:

Akarsu, Hasan, “Tahsin Yücel’den nefis öyküler: Komşular”, *Cumhuriyet Kitap, 22 Haziran 2000*

Akatlı, Füsun, “Tahsin Yücel’in son denemeleri”, *Felsefe Gözüyle Edebiyat, Dünya Kitapları, İstanbul, 2003*

Akarsu, H., “Komşular” *Cumhuriyet Kitap, 22 Haziran 2000*

Alkaya, Orhan, “ Bıyığın arkasındaki hayat”, *Yeni Yüzyıl, 17 Mayıs 1995*

- Altuğ, Taylan, “ Tahsin Yücel’in öyküleri ve Vatandaş’’, *Politika*, 9 Şubat 1976
- Anday, Melih Cevdet, “Özgün Bir Yapıtın Esiniyle’’, *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1982
- Anday, Melih Cevdet, ‘Okuma Çabası’’, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1981
- Arslan, Tunca, “ Tahsin Yücel’in hesaplı saldırısı’ 2000’e Doğru, 2 Şubat 1992
- Arslankara, M.Sadık, “ Bıyık Söylencesi’’, *Milliyet Sanat*, 1 Temmuz 1995
- Aygündüz, Filiz, “ Büyük yazar kimdir?’’, *Milliyet*, 24 Ekim 1999
- Batur, Enis, “ Edebiyat Bıyığı’’, *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1995
- Enis, Batur, “ Anlatı çözümlemesine kuramsal bir yaklaşım’’, *Dilbilim*, sayı 4, 1979
- Binyazar, Adnan, “ Tahsin Yücel’den yeni öyküler: Komşular’’, *Cumhuriyet Kitap*, 2 Aralık 1999
- Cıbroğlu, Yıldız, “ Tahsin Yücel’in Bıyık Söylencesi’nde ‘bıyık’ imgesi’’, *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000
- Cıbroğlu, Yıldız, “ Bıyık: Hem Dümen Hem Dümenci’’, *Hürriyet Gösteri*, Ağustos-Eylül 2000
- Duru, Orhan, “ Tahsin Yücel’den alıntılar’’, *Yeni Yüzyıl*, 19 Eylül 1997
- Edgü, Ferit, “ Tahsin Yücel salaklar arasında geziniyor’’, *Cumhuriyet Kitap*, 3 Mayıs 2001
- Erbarıştıran, Tufan, “Yalandan gerçeğe’’, *Cumhuriyet Kitap*, 18 Mayıs 2002
- Ertop, Konur, “ Bir tür Don Kişot’tur Peygamber’’, *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1993
- Ertop, Konur, “ Yalan her yerdeydi, her ağızda, her beyindeydi’’, *Dünya Kitap*, 11–12 Mayıs 2002
- Fişekçi, Turgay, “ Tahsin Yücel’in çık yönlü kişiliği’’, *Cumhuriyet*, 21 Mart 2001
- Günay, Doğan, “ Tahsin Yücel’in söylemleri’’, *Cumhuriyet Kitap*, sayı 505
- Hızlan, Doğan, “ Tahsin Yücel’in ödüllü yılı’’, *Hürriyet*, 15 Aralık 1999
- Hızlan, Doğan, “ Salaklık’ın kitabı yazıldı’’, *Hürriyet*, 13 Ocak 2001

- İleri, Selim, “ Dönüşüm “, *Politika*, 3 Ekim 1975
- İleri, Selim, “ Bıçaksırtı”*Milliyet*, 24 Ocak 1992
- İnce, Özdemir, “ Gerçek nerede?”, *Cumhuriyet Kitap*, 12 Mart 1992
- K., Tarık, Dursun, “ Kahraman Bıyık”, *Yeni Yüzyıl*, 2 Mayıs 1995
- Kıran, Ayşe, “ Bir imaj türküsü...”, *Cumhuriyet Kitap*, 28 Eylül 1995
- Kutlu, Mustafa, “ Peygamberin Son Beş Günü”, *Dergâh*, Mart 1992
- Naci, Fethi, “ Bir çift yemenin borcu...”, *Yeni Yüzyıl*, 24 Şubat 1997
- Naci, Fethi, “ Dergilerin getirdiği”, *Cumhuriyet Kitap*, 27 Mayıs 1999
- Naci, Fethi, “ Tahsin Yücel’in hikâyeleri”, *Cumhuriyet Kitap*, 4 Kasım 1999
- Nâsır, Melih, “ Bir kavga daha çıkarmayalım”, *Cumhuriyet Kitap*, 14 Nisan 1994
- Onart, Ü., “ Bir Anlama Yorumlama Denemesi: Dönüşüm”, *Türk Dili*, Ekim 1976
- Özlu, Demir, “ Yazın, yaşamı değiştirir”, *Milliyet*, 24 Mart 1996
- Özpalabıyıklar, Selahattin, “ Tartışmalar, tanıklıklar”, *Kitaplık*, Şubat-Mart 1994
- Pulur, Hasan, “ Salak üzerine...”, *Milliyet*, 10 Aralık 2000
- Senemoğlu, Osman, “ Edebiyatın bilinçli gözü: Tahsin Yücel “, *Cumhuriyet*, 12 Nisan 2000
- Senemoğlu, Osman, “ Yalan’ın doğruları”, *Cumhuriyet Kitap*, 18 Mayıs 2002
- Sezen, Sennur, “ Aykırı Öyküler”, *Hürriyet*, 6 Nisan 1989
- Sezen, Sennur, “ Aykırı Öyküler”, *Yayın Dünyası*, Haziran 1989
- Sezen, Sennur, “ Bir zamanın doğruları”, *Cumhuriyet Kitap*, 20 Şubat 1992
- Sezen, Sennur, “ Bıyık Söylencesi”, *Varlık Kitap Eki*, Temmuz 1995
- Tamer, Ülkü, “ Salaklık Üstüne Deneme”, *Milliyet Pazar*, 4 Şubat 2001
- Tunç, Ayfer, “ Türk aydını adına günah çıkarma”, *Milliyet Sanat*, 15 Mart 1992
- Uyguner, Muzaffer, “ Yazınla ilgili herkese...”, *Cumhuriyet Kitap*, sayı 89

ÖZET

TAHSİN YÜCEL’İN ROMAN VE ÖYKÜLERİNDE KİŞİLER

ELNAZİK, Mehmet Emin

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı, Yrd. Doç. Dr. Selma BAŞ

Eylül -2007, Sayfa: 158

“Tahsin Yücel’in roman ve öykülerinde kişiler” adlı çalışma, Tahsin Yücel’in hayatı, eserleri, roman ve öykü anlayışı, roman ve öykülerinde kişiler, romanlarında kişiler, öykülerinde kişiler, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Yazın hayatına öykü ile başlayan Yücel, romana geçişle bu alanda da önemli ve yetkin yapıtlar vererek Türk yazınına büyük katkıları olmuş bir yazardır. Tahsin Yücel akademisyen kimliğinin yanı sıra öykü, roman, deneme ve çevirileriyle çok yönlü bir yazar olma kimliğiyle güçlü bir yazar olabilmıştır.

Bu çalışmada Yücel’in roman ve öykü kişilerini irdelemeye çalıştık. Bu çerçevede öykü ve roman kişilerini öne çıkan özelliklerine ve önem sırasına göre ele aldık. Bu bağlamda kişileri ön plana çıkan özelliklerini göz önünde tutarak mesleklerine, sosyal konumlarına,psikolojik özelliklerine göre inceledik.

Yapılan çalışma sonucunda Tahsin Yücel’in roman ve öykü kişilerinin özellikle öne çıkan nitelikleri itibariyle genelde saplantılı, tutkulu, psikolojik derinliği olmalarına karşın bu derinliği çevrelerine rahatlıkla yansıtamayan ve aynı zamanda sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşayan kimseler olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tahsin Yücel, Roman, Öykü, Kişiler, Yazın, Yapıt.

ABSTRACT

THE PERSONS İN TAHSİN YÜCEL’S NOVELS AND STORIES

ELNAZİK, Mehmet Emin

Master Thesis, Turkish Language and Literature Department

Adviser, Yrd. Doç. Dr. Selma BAŞ

September -2007, Page: 158

This study which is called “ The Persons İn Tahsin Yücel’s Novels And Stories” consists of Tahsin Yücel’s life, his works, his understandings of story and novel, the Persons in his novels and stories, the Persons in his novels, the Persons in his stories, conclusion and bibliography

Yücel, who started to his literary life with story, is a writer has great supports for the Turkish Literature as giving important and effective novels. In addition to his academic identity he is a great writer for his stories, novels, essays and translations.

Is this study, we have tried to consider Yücel’s Persons in his novels and stories. We have looked the Persons of novels and stories over according to their evident features and their importance. So we have examined these Persons according to their careers, social conditions and psychological features.

In the conclusion of this study, It can be said that though The persons in Tahsin Yücel’s novels and Stories are generally obsessive and have psychological depth, They can not reflect this depth in their environment easily and at the same time they continuously live change.

Key Words: Tahsin Yücel, Novels, Story, Persons, Literature, Work.